

Zbornik
41. katehetski simpozij
KATEHET V SAMARIJANOVI SUKNJI

41. KATEHETSKI SIMPOZIJ
ZBORNİK

KATEHET V SAMARIJANOVİ SUKNJI

LJUBLJANA 2011

KATEHET V SAMARIJANOVI SUKNJI

Zbornik 41. katehetskega simpozija

Mirenski grad: 6.-11. 2. 2011

Celje: 13.-18. 2. 2011

Kančevci: 20.-23. 2. 2011

Sveti Duh: 27. 2.-2. 3. 2011

Izdal: Slovenski katehetski urad

Založil: Slovenski katehetski urad

Odgovarja: dr. Franc Zorec

Uredila: Simona Jeretina

Risba na naslovnici: Fani Pečar

Lektoriranje: Simona Jeretina

Priprava za tisk: Peter Starbek

Tisk: Tiskarna Povše, Ljubljana

Ljubljana 2011

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

27-47(082)

KATEHETSKI simpozij (41 ; 2011 ; Slovenija)

Katehet v Samarijanovi suknji : zbornik / 41. katehetski
simpozij, [Mirenski grad, 6.-11. 2. 2011, Celje, 13.-18. 2. 2011,
Kančevci, 20.-23. 2. 2011, Sveti Duh, 27. 2.-2. 3. 2011] ; [uredila
Simona Jeretina]. - Ljubljana : Slovenski katehetski urad, 2011

ISBN 978-961-92803-1-7

1. Gl. stv. nasl. 2. Jeretina, Simona
254424320

dr. Franc Zorec

UVODNIK

»Če hočeš razumeti svojega brata, moraš obuti njegove mokasine in hoditi v njih vsaj tri dni,« pravi stara modrost. Ko v letošnjem pastoralnem letu govorimo o solidarnosti in dobroti, lahko rečemo, da med nami ni nikogar, ki ne bi kdaj koga potreboval ali ki se ne bi nikoli srečal s tisko svojega bližnjega. Zato želi letošnji katehetski simpozij z naslovom *Katehet v Samarijanovi suknji* nuditi priložnost, da katehet pomeri obe suknji: Samarijanovo in Slehernikovo. Primerjava in izkušnja obeh mu bo pomagala prepoznati in razumeti tiste, ki jih srečuje v svojem vsakdanu in pri katehetskem delu.

Da bi kateheza vodila k spreobrnjenju, mora nujno voditi k služenju, odpiranju drugemu, razdajanju za drugega. To ne pomeni le, da sosedu nudimo kruh in obleko, ampak tudi zavzetost za osvoboditev od zatiranja, za splošni človeški napredek vseh ljudi, posebno zavzetost za uboge, ljudi na robu družbe in zatirane (KPL 734).¹ PZ naročilo služenja utemelji z zgledom Jezusa Kristusa, ki je svoje oznanjevanje potrdil v dejanjih ljubezni do potrebnih in svojo zadnjo večerjo povezal z umivanjem nog apostolom (288).² Poleg tega je potrebno še več pozornosti posvetiti prizadevanju za pravičnejši gospodarski, socialni, politični in pravni red, da bi tako ne le pomagali »zdraviti«, temveč da bi omogočili ugodnejše pogoje, da bi si vsak lahko s svojim delom zagotovil kakovostno življenje.

Na ravni župnije in škofije naj bi karitativno dejavnost organizirale različne skupine, organizacije in gibanja. Predvsem župnija naj bi bila prostor, v katerem se uresničujejo različne pobude in karizme, s katerimi drug drugemu nudimo pomoč in nesebično ljubezen. Ena izmed ključnih začetnih nalog karitativne dejavnosti je odkrivanje različnih oblik uboštva in potreb v domačem okolju. To najprej pomeni, da se človeku približamo in ga srečamo v njegovi situaciji. Za začetek mu podarimo nekaj svojega časa, dobrine, ki ima v sodobnosti veliko vrednost. Srečanje s človekom je lahko prostor prvega oznanila vere, saj v njem prebuja vprašanje: »Čemu mi ta

¹ Škrabl, France. *Katehetsko-pedagoški leksikon*. Ljubljana: Katehetski center – Knjižice, 1992.

² Tajništvo plenarnega zbora (ur.). *Izberi življenje*, Sklepni dokument PZ. Družina, Ljubljana 2002.

želi pomagati?« Odgovor posreduje vero in pomeni oznanilo, izpoved vere, življenjsko pričevanje in zavzemanje za uresničenje Božjega kraljestva na zemlji.

Jezus v nizu prilik o poslednjih rečeh oznanja, da bomo sojeni po svojih delih: »Lačen, žejen, tujec, nag, bolan, v ječi sem bil [...] in ste mi pomagali« (prim. Mt 25,35–38). Dobrodelnost tako spada med nepogrešljive elemente našega delovanja, spodbujanja in katehetskega oznanjevanja.

Letošnji katehetski simpozij si skupaj z učiteljem postave zastavlja vprašanje: »Kdo je moj bližnji?« Kako kot katehet doživljam in dajem bližino usmiljenega Samarijana? Predavatelji skozi svoja razmišljanja vodijo kateheta od soočanja z lastno omejenostjo in nepopolnostjo do zavedanja odrešenosti v Kristusu, ki vodi k dejavnemu odgovarjanju na potrebe bližnjega in skupnosti. Svetopisemska rdeča nit celotnega simpozija je lik usmiljenega Samarijana, kakor ga v Jezusovi priliki predstavi Luka (Lk 10,25–37).

Predavanje dr. Antona Štruklja prikaže patristično-teološki vidik dobrodelnosti in solidarnosti ter tako predstavi karizmatični in institucionalni vidik Cerkve. Katehet je kot usmiljeni Samarijan, ki potuje iz Jeruzalema (institucionalna Cerkev) v Jeriho (Cerkev sredi sveta). Njegova pot je pot Cerkve. Predavanje mag. s. Mateje Kraševca spomni, da katehet ni le usmiljeni Samarijan, temveč tudi ranjeni, ki potrebuje pomoč. Kateheta zato spodbuja, da se sooči s svojo identiteto, spozna in ozavešča svojo ranjenost v odnosu do ljudi in tudi znotraj cerkvenih služb. V takem stanju potrebuje razumevanje in tudi pomoč, ki jo pričakuje od bližnjih. Heliodor Cvetko nato v svojem predavanju predstavi stiske sodobnega sveta ter hkrati pokaže smer tistih področij, kjer katehet lahko pomaga. Prvi korak pomoči je, da stiske opazi ter o njih upa spregovoriti. Ob tem ne more ostajati ravnodušen in iti brezbrizno mimo, ampak išče načine, kako pomagati. O tem, kako katehet skupaj s sodobnim ranjencem išče in hodi pot krščanske dobrodelnosti, pa govori predavanje Bogdana Žorža. Vsak se mora naprej naučiti živeti s svojo nepopolnostjo in drugemu dopustiti, da mu pomaga, obenem pa tudi sam nuditi pomoč potrebnemu. S svojim zgledom in besedo vrši svoje katehetsko-oznanjevalno delo, da tudi druge pritegne k nudenju medsebojne pomoči in solidarnosti. To predstavi predavanje Staneta Kerina, ki prikaže praktično razsežnost dobrodelnosti. Poudarjen je pomen občestvenega in

medgeneracijskega sodelovanja misijonske razsežnosti v skupnosti ter preteča nevarnost, da bi dobrodelnost postala socialni aktivizem, ki ločuje na tiste, ki imamo, in tiste, ki jim moramo pomagati. Oznanilo mora zato voditi v dobrodelnost, ki ohranja dostojanstvo človeka, ki prejema pomoč, ter mu ob vključevanju v občestvo daje pomembno mesto in vlogo pri ustvarjanju odnosov medsebojne ljubezni, pomoči in sožitja.

Odgovor ob vprašanju »Kdo je moj bližnji?« naj nas ob letošnjem katehetskem simpoziju nagovori s svežo močjo in nas najde odprtih rok in srca. Pojdi in ti delaj prav tako!

41. KATEHETSKI SIMPOZIJ (2011)

dr. Anton Štrukelj

KATEHET KOT USMILJENI SAMARIJAN

- 1 Sporočilo, bistvo in cilj prilik**
 - 1.1 Prilike – Božje kraljestvo v Jezusovi osebi**
 - 1.2 Bistvo in bogastvo prilike**
 - 1.3 Prilika o usmiljenem Samarijanu (Lk 10,25–37)**
 - 1.4 Aktualnost prilike o usmiljenem Samarijanu**
 - 1.5 Cerkveni očetje – mojstri razlage**
- 2 Božje usmiljenje**
 - 2.1 Sočutni Bog**
 - 2.2 Usmiljeni Bog**
 - 2.3 Materinski Bog**
 - 2.4 Odrešujoči Bog**
 - 2.5 Zvesti Bog**
- 3 Dejavna ljubezen Cerkve kot izraz troedine ljubezni**
 - 3.1 Začetki dobrodelnosti v prvotni Cerkvi in njen nadaljnji razvoj**
 - 3.2 Posebna oblika cerkvene karitativne dejavnosti**
 - 3.3 Ljubezen kot gibalno dobrodelnosti**
 - 3.4 Zgled svetnikov**
 - 3.5 Blaženi Lojze Grozde, goreč apostol in katehet**
- 4 Sklep: Marijina priprošnja**

»Potrebna je nova evangelizacija. Oznanjati moramo edini evangelij v vsej njegovi veliki, trajni razumnosti in hkrati v njegovi moči, ki presega razumnost. Le tako bo evangelij na novo prišel v naše življenje in razumevanje« (papež Benedikt XVI. v svoji novi knjigi Luč sveta).

V predavanju se bomo seznanili s tremi stvarmi: najprej bomo spoznali sporočilo in bistvo prilik ter posebej razložili Jezusovo priliko o usmiljenem Samarijanu (1); nato bomo skušali nekoliko globlje dojeti sporočilo o Božjemu usmiljenju (2); v zadnjem delu bomo spregovorili o krščanski dobroti (3); v sklepu pa bomo izluščili nekaj spodbud za kateheta kot usmiljenega Samarijana.

1 Sporočilo, bistvo in cilj prilik

Srčiko Jezusovega oznanjevanja nedvomno sestavljajo prilike.¹ Onkraj spreminjanja civilizacij se nas vedno znova dotikajo s svojo svežino in človečnostjo. Joachim Jeremias, kateremu dolgujemo zahvalo za temeljno knjigo o Jezusovih prilikah, je opozoril, da primerjava Jezusovih prilik s slikovito govorico apostola Pavla ali s prilikami rabinov kaže »izrazito osebno značilnost«, »edinstveno jasnost in preprostost, nezaslišano mojstrstvo oblikovanja«.² V njih povsem neposredno čutimo – tudi z vidika jezikovne posebnosti aramejskega besedila – Jezusovo bližino; čutimo, kako je živel in učil. Hkrati pa se tudi nam dogaja, kakor se je dogajalo Jezusovim sodobnikom in njegovim učencem: vedno znova ga moramo spraševati, kaj nam hoče z vsako posamezno priliko povedati (prim. Mr 10,4). Prizadevanje za pravilno razumevanje prilik zaznamuje vso cerkveno zgodovino. Tudi historično-kritična eksegeza se nenehno razvija in nam ne more dati dokončnih pojasnil.

Omenjeni ekseget Joachim Jeremias je pokazal, da hebrejska beseda *mašal* (prilika, uganka) obsega različne zvrsti: priliko, primerjavo, alegorijo, basen, pregovor, apokaliptično razodevanje, uganko, psevdonim, simbol, hlinjeni lik, primer (zgled), motiv, utemeljitev, opravičilo, ugovor, smešnica (str. 14). Že poprej je raziskovanje zgodovinskih oblik poskušalo napre-

1 Joseph Ratzinger/Benedikt XVI., *Jezus iz Nazareta* (prvi del). Ljubljana: Družina, 2007, 197–206.

2 Joachim Jeremias, *Die Gleichnisse Jesu*. Göttingen: 1956, 6. Nav. J. Ratzinger.

dovati z uvedbo prilik v kategorijah. »Razlikovali so med slikovno govornico, primerjavo, priliko, parabelo, alegorijo, pripovedovanjem zgleda« (pr. t. 13). Jeremias to komentira: »Prilike oznanjajo pravo religiozno človečnost. Od njihove eshatološke moči ne ostane nič. Jezus neopazno postane ›apostol napredka« (Jülicher, II 483), učitelj modrosti, ki je ljudem vtisnil v spomin etična načela in poenostavljeno teologijo v trajnih podobah in prilikah. In to Jezus ni bil« (str. 13). Še bolj prodorno se izrazi C. W. F. Smith: »Nihče ne bi križal učitelja, ki pripoveduje privlačne prilike, da bi okrepil moralno modrost« (*The Jesus of the Parables* 1948, str. 17; Jeremias, str. 15).

1.1 Prilike – Božje kraljestvo v Jezusovi osebi

Če smemo vse prilike pojmovati kot skrita in večplastna povabila k veri v Jezusa – »Božje kraljestvo v osebi«, nam pot zapre Jezusova beseda o prilikah, ki nas razburi. Vsi trije sinoptiki namreč pripovedujejo, da je Jezus učencem, ki so ga vprašali o pomenu prilike o sejalcu, najprej spregovoril o pomenu oznanjevanja v prilikah. V središču tega Jezusovega odgovora je beseda iz Iz 6,10, ki jo sinoptiki navajajo v različnih oblikah. Markovo besedilo se v skrbno utemeljenem prevodu Jeremiasa glasi takole: »Vam (to pomeni krogu učencev) je podarjena skrivnost Božjega kraljestva. Tistim, ki so zunaj, pa je vse zagonetno, tako da (kakor je pisano) ›vidijo in vendar ne vidijo, slišijo in vendar ne razumejo, razen če se spreobrnejo in jim Bog odpusti« (Mr 4,12; Jeremias, *Gleichnisse*, str. 11). Kaj to pomeni? Mar služijo prilike temu, da napravljajo njegovo skrivnost nedostopno in jo pridržujejo le majhnemu krogu izbrancev, katerim jo on sam razlaga? Ali prilike nočejo odpirati, ampak zapirati? Je Bog pristranski in noče celote, vseh, ampak le elito? Če hočemo razumeti skrivnostno Gospodovo besedo, jo moramo brati z vidika Izaija, ki ga navaja Jezus. Brati jo moramo z vidika Jezusove poti. Jezus ve, kako se bo končala. S to besedo se uvršča v skupino prerokov: njegova usoda je usoda prerokov. Izaijeva beseda je v svoji celoti še veliko strožja in strašnejša kot izsek, ki ga navaja Jezus. V Izaijevi knjigi beremo: »Zakrknj srce temu ljudstvu! Ogluš mu ušesa! Oslepi mu oči! Da ne bo videlo s svojimi očmi, ne slišalo s svojimi ušesi, da njegovo srce ne spozna, da se ne spreobrne in ne ozdravi« (Iz 6,10). Prerok ne uspe: njegovo sporočilo preveč nasprotuje splošnemu mnenju, utečenim življenjskim navadam. Njegova beseda postane učinkovita šele po neuspehu, ki ostaja nekakšno temno vprašanje celotne Izraelove zgodovine in se v zgodovini

človeštva vedno znova ponavlja. Sprva je vedno nova tudi usoda Jezusa Kristusa: on konča na križu. A prav s križa prihaja velika rodovitnost. In pri tem se nepričakovano pojavi tudi povezava s prilikom o semenu, saj je Jezusova beseda izrečena v njenem okviru. Pozornost vzbuja vprašanje, kakšen pomen zavzema podoba semena v celoti Jezusovega sporočila. Čas Jezusa in učencev je čas sejanja in semena. »Božje kraljestvo« je navzoče kot seme. Če seme gledamo od zunaj, je nekaj neznatnega. Lahko ga prezremo. Gorčično zrno – podoba Božjega kraljestva – je najmanjše med zrnji in vendar nosi v sebi celotno drevo. Seme je navzočnost prihodnjega. V semenu je prihodnje že zdaj navzoče; je navzočnost obljube. Gospod je na cvetno nedeljo povzel raznovrstne prilike o semenu in razkril njihov polni pomen: »Resnično, resnično, povem vam: Če pšenično zrno ne pade v zemljo in ne umrje, ostane samo; če pa umre, obrodi obilo sadu« (Jn 12,24). On sam je zrno. Prav njegova »polomija« na križu je pot, po kateri pride od nekaterih k mnogim, do vseh: »In jaz bom, ko bom povišan z zemlje, vse pritegnil k sebi« (Jn 12,32). Neuspeh prerokov in njegov neuspeh se zdaj pojavita v drugi luči. Neuspeh je pot, ki vodi k temu, »da se spreobrnejo in jim Bog odpusti«. Prav to je način, kako se bodo vsem odprle oči in ušesa. Na križu bodo prilike razvozlane. V poslovnih govorih Jezus pove: »To sem vam govoril v prilikah [v prikitem govoru]. Pride ura, ko vam ne bom več govoril v prilikah, ampak vam bom o Očetu očitno oznanjal« (Jn 16,25). Tako prilike skrito govorijo o skrivnosti križa – ne le govorijo o njej, temveč same spadajo k njej. Prav zato ker dajejo slutiti Jezusovo božjo skrivnost, namreč vodijo k protislovju. Kjer pridejo do poslednje razločnosti kot v priliki o krivičnih zakupnikih vinograda (Mr 12,1–12), so postaje h križu. V prilikah Jezus ni le sejalec, ki trosi seme Božje besede, marveč je seme, ki pade v zemljo, da bi umrlo in obrodilo sad.

1.2 Bistvo in bogastvo prilike

Kaj je pravzaprav prilika? In kaj hoče doseči, kdor jo pripoveduje? Gotovo se bo vsak vzgojitelj, vsak učitelj, ki hoče svojim poslušalcem posredovati nova spoznanja, vedno znova posluževal tudi primera, prilike. S primerom približa stvarnost, ki je bila dotlej zunaj zornega polja nagovorjenih, zunaj njihovega mišljenja. Učitelj hoče učencem pokazati, kako v neki stvarnosti, ki pripada njihovem izkustvenemu območju, zasije nekaj, česar do tedaj niso zaznali. S primerom jim približa tisto, kar je bilo daleč. Tako ljudje

s pomočjo prilike pridejo k tistemu, česar še niso poznali. Pri tem gre za dvojno gibanje: prilika prinese tisto, kar je daleč, v bližino poslušalca in tistega, ki sodeluje z mislijo, hkrati pa je s tem tudi poslušalec postavljen na pot. Notranja dinamika prilike oziroma notranje preseganje izbrane slike ga vabi, da zaupa tej dinamiki in se poda onkraj svojega dotedanjega obzorja, da bi se naučil spoznati in razumeti to, kar mu je bilo dotlej nepoznano. To pomeni, da prilika zahteva sodelovanje tistega, ki se uči. Ni mu samo nekaj približano, ampak mora sam sprejeti gibanje prilike in se z njo podati na pot. Pri tem se pojavi tudi problematika prilike: morda njene dinamike ni mogoče odkriti in se ji dati voditi. Morda je pri tem – predvsem če gre za prilike, povezane s spreminjanjem bivanja – prisotna nepripravljenost, da bi se prepustili zahtevanemu gibanju. S tem smo spet prispeli do Gospodove besede o tem, da ljudje vidijo in ne vidijo, slišijo in ne razumejo. Jezus nam seveda noče posredovati kakršnih koli abstraktnih spoznanj, ki se nas v sami globini sploh ne bi dotikala. Jezus nas more voditi k skrivnosti Boga – k svetlobi, katere naše oči ne morejo prenesti in bi se ji zato radi izognili. Da bi nam ta skrivnost postala dostopna, nam Jezus kaže prosojnost Božje svetlobe v stvareh tega sveta in v resničnostih našega vsakdanjega življenja. Jezus nam hoče z vsakdanjostjo pokazati dejanski temelj vseh stvari in seveda pravo smer, ki jo moramo ubrati, da bi prav hodili. Jezus nam kaže Boga, ki ni abstrakten Bog, marveč delujoč Bog, ki vstopa v naše življenje in nas hoče prijeti za roko. Po vsakdanjosti nam kaže, kdo smo in kaj moramo potemtakem storiti. Posreduje nam zahtevno spoznanje, ki nam ne pri naša samo novega znanja, marveč spreminja naše življenje. Bog je na poti k tebi – to je spoznanje, ki nas obdaruje. A prav tako je to tudi zahtevno spoznanje, ki nam govori, naj verujemo in se damo voditi veri. Navzoča je torej možnost upiranja: priliki manjka potrebna razvidnost. Tisoč pametnih ugovorov je mogočih; ne le v Jezusovem rodu, temveč v vseh rodovih, danes bolj kakor kdaj koli prej. Izdelali smo namreč pojem o stvarnosti, ki izključuje prosojnost stvarnosti v smeri k Bogu. Za resnično velja samo tisto, kar je mogoče preveriti z eksperimentom. Vanj pa ne moremo zaobjeti Boga. Rod v puščavi uči prav to: »Tam so me vaši očetje skušali, preizkušali so me [hoteli so me siliti v eksperiment], čeprav so videli moja dela« (Ps 95,9). Moderni pojem o stvarnosti trdi, da Bog sploh ne more presevani, zato nikakor ni mogoče sprejeti zahteve, ki nam jo postavlja. Zdi se nam popolnoma nevzdržno, da bi verovali vanj kot v Boga in v skladu s tem

tudi živeli. V takšnem položaju prilike res vodijo k temu, da ne vidimo in ne razumemo; vodijo k »otrdelosti« srca. Prilike so tako naposled izraz za skritost Boga v tem svetu in za to, da spoznanje Boga vedno zahteva celotnega človeka. To spoznanje je eno z življenjem in ga brez »spreobrnjenja« ne moremo doseči. V svetu, ki je obremenjen z grehom, je teža, gravitacija našega življenja zaznamovana z ujetostjo v lastni jaz in v brezosebnost, ki jo je treba prelomiti in odpreti za novo ljubezen, ki nas prestavi v novo težnostno polje in nam tako daje živeti na novo. Spoznanje Boga v tem smislu ni mogoče brez tistega daru Božje ljubezni, ki je postala vidna. Toda dar je treba sprejeti. V prilikah se tako razkriva samo bistvo Jezusovega sporočila. Skrivnost križa je torej od znotraj vpisana v bistvo prilik.

1.3 Prilika o usmiljenem Samarijanu (Lk 10,25–37)

Preden se poglobljeno srečamo z Jezusovo priliko o usmiljenem Samarijanu, kratko predstavimo osebe dramske zgodbe (*dramatis personae*). Priliko čudovito razloži Origen (185–253), veliki učenjak iz Aleksandrije. V svoji razlagi pojasni pomen oseb in krajev. Neki človek je šel iz Jeruzalema v Jeriho. »Človek« je kot Adam, kot človek, njegovo dejansko življenje in sestop navzdol po nepokorščini. »Jeruzalem« je raj ali nebeški Jeruzalem, medtem ko je »Jeriha« svet. »Razbojniki« so sovražne sile, hudobni duhovi ali lažni učitelji pred Kristusom. Prizadejane »rane« so nepokorščina in grehi, »kraja oblačil« je izguba netrohljivosti in neumrljivosti, kraja vseh kreposti. Dejstvo, da so »človeka pustili napol mrtvega«, nakazuje način, kako je narava postala napol umrljiva (duša je namreč neumrljiva). »Duhovnik« je postava, »levit« preroška beseda, »Samaritan« pa Kristus, ki je privzel meso iz Marije. »Tovorno živinče« je Kristusovo telo, »vino« je beseda nauka (ki ozdravlja s tem, da povezuje in celi), »olje« je beseda človekoljubnosti in sočutnega usmiljenja, »gostišče« Cerkev, »gostilničar« pa so apostoli in njihovi nasledniki, škofje in učitelji Cerkve. »Samaritanova vrnitev« je drugi Kristusov prihod.³

V iskanju globljega pomena Jezusove prilike o usmiljenem Samarijanu se zdaj zaupajmo modrosti svetega očeta Benedikta XVI., ki priliko sijajno razloži v knjigi *Jezus iz Nazareta*.⁴

3 Origenes, *Geist und Feuer*. Freiburg: 3 Johannes Verlag Einsiedeln, 1991, 151s.

4 Joseph Ratzinger/Benedikt XVI., *Jezus iz Nazareta*, 207–213.

V zgodbi o usmiljenem Samarijanu gre za človekovo osnovno vprašanje. Učitelj postave, torej mojster eksegeze, Gospoda vpraša: »Učenik, kaj naj dobrega storim, da dosežem večno življenje?« (10,25). Luka pripominja, da je učenjak zastavil vprašanje Jezusu, da bi ga skušal. On sam kot učitelj postave pozna odgovor, ki ga daje Sveto pismo, a hoče videti, kaj bo o tem povedal prerok brez svetopisemskega študija. Gospod ga čisto preprosto napoti k besedam Svetega pisma, ki ga pozna, in mu prepusti, da sam odgovori. Učitelj postave odgovori zelo natančno. Pri tem poveže 5 Mz 6,5 in 3 Mz 19,18: »Ljubi Gospoda, svojega Boga, z vsem srcem in vso dušo in vso močjo in vsem mišljenjem, in svojega bližnjega kakor samega sebe.« Jezus o tem vprašanju ne uči prav nič drugače kakor tora, postava. Celota njenega smisla je združena v tej dvojni zapovedi. Zdaj se mora učenjak, ki je odgovor na svoje vprašanje sam zelo natančno poznal, vendar opravičiti. Svetopisemska beseda je sicer nesporna, a način njenega uresničevanja v življenju sproži vprašanja, ki so bila v šoli (in tudi v življenju samem) sporna. Konkretno vprašanje se glasi: »Kdo je bližnji?« Običajno se je odgovor oprl na svetopisemska besedila, ki so za »bližnjega« označile rojaka. Ljudstvo sestavlja solidarnostno občestvo, v katerem so ljudje drug za drugega odgovorni, v katerem je celota odgovorna za vsakega posameznika, zato naj bi vsak gledal na drugega »kakor na samega sebe«, kot na del te celote, ki mu je dodeljevala prostor za življenje. Ali torej tujci, ljudje, ki pripadajo drugim ljudstvom, niso »bližnji«? Takšno razmišljanje bi bilo zoper Sveto pismo, ki je pozivalo tudi k ljubezni do tujcev. Pri tem je spominjalo na čas, ko je tudi Izrael v Egiptu prebival kot tujec. Vseeno je ostajalo sporno, kako daleč naj potegnejo meje. Običajno so samo »podložnika«, ki je živel v ljudstvu, prištevali k solidarnostnemu občestvu in ga imeli za »bližnjega«. Razširjene so bile tudi druge omejitve pojma »bližnji«. Znan je bil rabinski nauk, ki je trdil, da krivovercev, ovaduhov in odpadnikov ni treba imeti za bližnje (Jeremias 170). Jasno je bilo tudi, da Samarijani, ki so med letoma 6 in 9 prav v dneh velikonočnega praznika raztrosili človeške kosti in s tem onečastili tempeljski prostor v Jeruzalemu (Jeremias 171), ne sodijo med bližnje. Na tako določeno vprašanje Jezus zdaj odgovori s priliko o človeku, ki je na poti iz Jeruzalema v Jeriho padel med razbojnike. Ti so ga ob robu ceste opleni in ga pustili ležati napol mrtvega. To je bila popolnoma resnična zgodba, kajti na tej poti so bili takšni napadi pogosti. Duhovnik in levit – poznavalca postave, ki sta poznala vprašanje o zveličanju in mu

poklicno služila – sta prišla mimo in odšla dalje. Nikakor ni nujno, da sta bila posebej trdosrčna človeka; morda sta se sama bala in sta skušala kar najhitreje priti v mesto. Morda sta bila nerodna in nista vedela, kako naj se lotita pomoči, saj se je zdelo, kakor da se ne da več pomagati. Nato je po poti prišel Samarijan – verjetno trgovec, ki je moral po tej poti pogosto potovati in je očitno poznal gostilničarja v naslednjem prenočišču. Samarijan je bil torej nekdo, ki ni spadal k solidarnostnemu občestvu Izraela in mu v napadenem človeku ni bilo treba prepoznati svojega »bližnjega«. Pri tem naj spomnimo, da je evangelist nekaj odstavkov pred tem pripovedoval, kako je Jezus na poti v Jeruzalem poslal sle, da bi mu v neki samarijski vasi preskrbeli bivališče. »Pa ga niso sprejeli, ker je bil namenjen v Jeruzalem« (9,52). Jezna sinova groma – Jakob in Janez – sta nato rekla Gospodu: »Ali naj ukaževa, da pride ogenj z neba in jih pokonča?« Gospod ju je posvaril. Našli so bivališče v neki drugi vasi. Zdaj se v evangeliju ponovno pojavi Samarijan. Kaj bo storil? Ne sprašuje o obsegu svojih solidarnostnih dolžnosti in tudi ne o zasluženju za večno življenje. Zgodi se nekaj drugega: srce se mu raztrga. Evangelij uporabi besedo, ki je v hebrejščini prvotno opozarjala na materino naročje in materinsko ljubezen. Ko vidi človeka v stiski, ga presune v »drobovje«, v njegovo dušo. Sodobni prevod pravi: »V srce se mu je zasmilil.« S tem oslabimo izvirno živost besedila. S strelo usmiljenja, ki zadene njegovo srce, on sam postane bližnji, onkraj vseh vprašanj in nevarnosti. Vprašanje je torej predstavljeno: ne gre več za to, kdo je meni bližnji ali kdo mi ni. Gre za mene samega. Jaz moram postati bližnji, potem drugi velja zame »kakor jaz sam«. Če bi bilo vprašanje, ali je tudi Samarijan moj bližnji, bi se v danem položaju odgovor dokaj enoumno glasil »Ne«. Toda zdaj Jezus postavi stvar na glavo. Samarijan, tujec, se sam napravi za bližnjega in mi pokaže, da se moram od znotraj naučiti biti bližnji in da nosim odgovor že v sebi. Postati moram človek, ki ljubi, človek, katerega srce je odprto zaradi pretresenosti ob stiski drugega. Potem bom našel svojega bližnjega oziroma me bo on sam našel. Helmut Kuhn v svoji razlagi prilike gotovo preseže besedni pomen besedila in pri tem ustrezno označi korenitost svoje trditve, ko pravi: »Politična ljubezen do prijateljev sloni na enakosti partnerjev. Simbolična prilika o Samarijanu pa nasproti temu poudari korenito neenakost. Samarijan, tujec, stoji nasproti brezimnemu drugemu, pomočnik nasproti nebogljeni žrtvi roparskega napada. Ljubezen (*agape*), kot jo razumemo s pomočjo prilike, sega onkraj vseh

političnih ureditev in njihovih načel: *do ut des* (dam, da boš dal). S tem se izkazuje kot nadnaravna. Po svojem načelu ljubezen ni le onkraj teh ureditev, ampak se razume kot njihova preobrnitev: poslednji bodo prvi (Mt 19,30). In krotki bodo deželo posedli (Mt 5,5)« (str. 88s). Razvidno je, da se pojavi nova veseljnost, ki sloni na tem, da jaz od znotraj že postanem brat vseh, ki jih srečam in ki potrebujejo mojo pomoč.

1.4 Aktualnost prilike o usmiljenem Samaritanu

Če priliko prevedemo v razsežnosti svetovne družbe, vidimo, kako smo odgovorni za izropana in oplenjena afriška ljudstva, kako zelo so naši »bližnji«. Vidimo, da jih je izropal in oplenil tudi naš življenjski slog, zgodovina, v katero smo vpleteni. Pri tem smo jih ranili predvsem duševno. Namesto da bi jim dali Boga, ki nam je v Kristusu blizu, namesto da bi iz njihovih izročil sprejeli in oplemenitili vse dragoceno in veliko, smo jim prinesli cinizem nekega sveta brez Boga, kjer sta v ospredju le oblast in dobiček. Uničili smo нравna merila, tako da sta korupcija in brezobzirna volja do moči postali samoumevni. In to ne velja le za Afriko. Res je: dati moramo gmotno pomoč in preveriti svojo lastno življenjsko obliko. A če dajemo samo materialno, dajemo vedno premalo. Ali ne najdemo izropanih in oplenjenih ljudi tudi okrog sebe? Žrtve droge, trgovanja z ljudmi, seksualnega turizma, ljudi z uničeno notranjostjo, ki so sredi gmotnega bogastva prazni. Vse to se nas tiče in nam kliče, naj imamo oko in srce za bližnjega ter tudi pogum za ljubezen do bližnjega. Duhovnik in levit sta šla namreč mimo morda bolj iz strahu kakor iz ravnodušnosti. Tveganja dobrote se moramo na novo naučiti od znotraj. To bomo zmogli le, če bomo od znotraj postali »dobri«, od znotraj »bližnji« in če bomo nato tudi videli, kakšen način služenja zahteva naša okolica in širši prostor našega življenja – kaj je mogoče in kaj nam je zato tudi naloženo.

1.5 Cerkevni očetje – mojstri razlage

Cerkveni očetje so priliko brali kristološko. Lahko bi rekli, da gre za alegorijo, torej razlago mimo besedila. Toda če pomislimo, da nas hoče Gospod v vseh prilikah vselej na različne načine povabiti k veri v Božje kraljestvo, ki je on sam, potem kristološka razlaga nikoli ni povsem napačno tolmačenje. Nekako ustreza notranji možnosti besedila in more biti sad, ki zraste iz njegovega semena. Očetje vidijo priliko v svetovnozgodovinskem merilu.

Ali ni mož, ki napol mrtev in izropan leži na robu poti, podoba »Adama«, človeka sploh, ki je vendar resnično »padel med razbojnike«? Ali ni res, da je človek, ki je ustvarjeno bitje, skozi vso svojo zgodovino odtujen, zbit, zlorabljen? Velika množica človeštva je skoraj vedno živela v zatiranju. Ali so zatiralci sploh še prave podobe človeka? Ali niso zelo hudo iznakaženi? Ali niso ponižanje človeka? Karl Marx je drastično opisal »odtujitev« človeka. Tudi če ni dosegel dejanske globine odtujitve, ker jo je pojmoval samo v materialnem obsegu, je vendar podal nazorno podobo človeka, ki je padel med razbojnike. Srednjeveška teologija je dve navedbi prilike o stanju pobitega človeka pojmovala kot bistveni antropološki izjavi. O žrtvi napada je najprej rečeno, da je bila oplenjena (*spoliatus*), in nato, da je bila napol mrtva (*vulneratus*, 10,30). Sholastiki so pri tem omenjali dvojno razsežnost človekove odtujitve. Rekli so, da je *spoliatus supernaturalibus* in *vulneratus naturalibus*: oropan je podarjenega sijaja nadnaravne milosti in ranjen v svoji naravi. To je sicer alegorija, ki je gotovo daleč od besednega pomena, a vendarle poskuša natančno določiti dvojno obliko ranjenosti, ki pritiska na zgodovino človeštva. Cesta iz Jeruzalema v Jeriho se tako zdi kot podoba svetovne zgodovine: napol mrtvi na njenem robu je podoba človeštva. Duhovnik in levit gresta mimo – odrešitev ne pride samo iz lastne moči zgodovine, iz njenih kultur in verstev. Če je napadeni podoba človeka, tedaj je Samarijan lahko samo podoba Jezusa Kristusa. Bog sam, ki je za nas tuj in daleč, se je podal na pot, da bi se zavzel za svojo pretepeno stvar. Bog, oddaljeni, je v Jezusu Kristusu postal bližnji. V naše rane vlije olje in vino, v čemer so videli podobo zdravilne moči zakramentov. On nas popelje v gostišče, Cerkev, v kateri nas pusti negovati in podari tudi aro za stroške nege in oskrbe. Posamezne poteze alegorije, ki se pri različnih očetih menjajo, lahko mirno pustimo ob strani. Toda veliko vizijo, kako človek na cesti zgodovine leži odtujen in neogljen, ko Bog sam v Jezusu Kristusu postane njegov bližnji, lahko ohranimo kot globoko razsežnost prilike, ki nas nagovarja tudi danes. Velikanski ukaz te prilike s tem ni oslavljen, saj se šele tako pokaže v vsej svoji veličini. Velika téma ljubezni, ki je dejansko jedro besedila, dobi šele s tem vso svojo prostranost. Kajti zdaj se zavedamo, da smo vsi »odtujeni«, potrebni odrešenja. Zavedamo se, da vsi potrebujemo podarjeno in rešilno Božjo ljubezen, da bi tudi mi postali ljubeči. Vedno potrebujemo Boga, ki postaja naš bližnji, da bi mi mogli postati bližnji. Vsakega posameznika se dotikata obe podobi: vsakdo je »odtujen«, tudi ljubezni (ki je bistvo »nadenaravnega sijaja«, katerega smo bili oropani), in

vsakdo mora biti najprej ozdravljen ter obdarjen, da nato lahko postane Samarijan – da lahko hodi za Kristusom in postane kakor on. Če postanemo podobni Kristusu, ki nas je vse prvi ljubil (1 Jn 4,19), potem živimo pravilno, potem ljubimo pravilno.

To pomeni, da si moramo prisvojiti mišljenje in ravnanje Kristusa, usmiljenega Samarijana. Oznaniilo o Božjem usmiljenju je danes nadvse aktualno. Današnji človek nujno potrebuje usmiljenje. Kje ga bo našel? Kako ga bo doživel? V drugem delu bomo skušali opisati globoke razsežnosti Božjega usmiljenja.

2 Božje usmiljenje

»Veliki Bog, svojo vsemočnost razodevaš predvsem z usmiljenjem in prizanašanjem.« Tako moli Cerkev v glavni mašni prošnji na 26. navadno nedeljo v letu. Papež Janez Pavel II. je drugo velikonočno ali belo nedeljo razglasil za nedeljo Božjega usmiljenja ter ustrezno pobožnost, podobno češčenju Jezusovega Srca, obdaril s posebnimi odpustki. Pri tem je sprejel karizmatični impulz poljske redovnice in mistikinje sestre Favstine Kowalske (1905–1938), ki jo je v svetem jubilejnem letu 2000 (30. aprila 2000) razglasil za svetnico.⁵

Bog je usmiljen in ravna z nami po svojem obilnem usmiljenju (pri. Dan 3,42), zato je primerno, da v okviru vprašanja o Božjem trpljenju premišljujemo o duhovnem temelju usmiljenja kot eni izmed bistvenih Božjih lastnosti.⁶

2.1 Sočutni Bog

Joseph Ratzinger v razlagi okrožnice papeža Pija XII. *Haurietis aquas* (15.

⁵ Glej Christoph Schönborn, Božje usmiljenje, v: *Communio* 19 (2009), 38–49. Tudi njegova knjiga: *Duhovnikova sreča*. Ljubljana: MK, 2009.

⁶ V nadaljevanju se opiram na svoj članek z naslovom Božje usmiljenje, v: *Communio* 13 (2003), 231–240; nemško: Erbarmen Gottes, v: A. Štrukelj, *Kniende Theologie*, EOS Verlag, St. Ottilien 22004, 71–82; nizozemsko: Gods erbarmen, v: *Communio. Internationaal Katholiek Tijdschrift* 28 (2003) 293–303; poljsko: Miłosierdzie Boże, v: A. Štrukelj, *Teologia i świętość*, Wydawnictwo »Polihymnia«, Lublin 2010, 71–82; italijansko: La misericordia di Dio, v: A. Štrukelj, *Teologia e santità*, Edizioni San Paolo, Milano 2010, 82.96.

maj 1956) poudarja pomembnost srca.⁷ Takole pravi: »Srce je izraz za páthe (*passiones*: strasti in trpljenje) človeka – za njegove bolečine in s tem za bolečine človeškosti nasploh. Nasproti stoičnemu idealu apatičnosti, nasproti aristoteličnemu Bogu, ki je mišljenje mišljenja, je srce povzetek bolečin, brez katerih ne bi moglo biti Kristusovega pasijona, trpljenja. Na Jezusovem trpljenju se ni dalo nič omajati, toda trpljenja ni brez bolečin (*passio* brez *passiones*). Trpljenje predpostavlja sposobnost trpeti, predpostavlja moč občutij. V času cerkvenih očetov je Origen najgloblje doumel tematiko trpečega Boga in tudi najbolj odkrito pokazal, da se te teme ne da skriti na Jezusovo trpečo človeško naravo, saj je povezana s samo krščansko podobo Boga. Pustiti Sinu, da trpi, pomeni hkrati Očetovo trpljenje (pasijon), pri čemer sotrpi tudi Duh. Zanj Pavel pravi, da v nas vzdihuje, da v nas in za nas nosi trpljenje hrepenenja po popolnem odrešenju (Rim 8,26s).⁸ Origen je izdelal tudi odločilno hermenevtiko teme o trpečem Bogu. Če slišiš o bolečinah Boga, vedno naobračaj to na ljubezen.⁹ Bog je zato trpeči Bog, ker je ljubeči Bog. Tematika trpečega Boga sledi iz tematike ljubečega Boga in vedno znova opozarja nanjo. Dejanski prehod krščanskega pojma o Bogu nad antičnim pojmom je v spoznanju, da je Bog ljubezen.«¹⁰

7 Joseph Ratzinger, Glejmo na prebodeno srce, v: *Communio* 11 (2001), 103–118.

8 Prim. Origen, Ezech. h 6,6 Baehr. VII 384s: »Oče sam ni brez sočutja (*impassibilis*). Če ga prosimo, se usmili in sočustvuje z vsakim trpljenjem, on prestaja nekaj s strani ljubezni in je (po njej) predstavljen v tiste, v katerih spričo svoje vzvišenosti ne more biti.« Podobno tudi Gregor Nacianški v pesmi o človeški naravi, V. 121s PG 37,765; prim. razlago tega besedila H. U. von Balthasar, *Das Ganze im Fragment*, Einsiedeln 1963, 300s. Glede »pasijona« Duha najprodornejšo razlago Rim 8,26 najdemo pri H. Schlier, *Der Römerbrief*, Freiburg 1977, 268ss.

9 Prim. H. de Lubac, *Geist aus der Geschichte. Das Schriftverständnis des Origenes* (franc. 1950, nemško: Einsiedeln 1968), 284–289. Lubac uvršča Origena v zgodovino razlage Svetega pisma; kot vsebinsko vzporednico in nadaljevanje misli Aleksandijca opozarja na lepo besedo Bernarda iz Clairvauxja: *impassibilis est Deus, sen non incompassibilis* (In Cant. cant. 26, n. 5 PL 183, 906). Lubac vidi v Pascalovih besedah »Vse, kar ni naravnano na ljubezen, je podoba« (Pensées, ed. Brunschwig Nr. 583) razkrito tudi jedro Origenove hermenevtike.

10 Ves navedek z opombami glej pri Joseph kardinal Ratzinger, *Schauen auf den Durchbohrten. Versuche einer spirituellen Christologie*. Freiburg: Johannes Veralg Einsiedeln, 21990, 48–50. Avtor v 11. opombi piše: To je treba enoumno ohranjati, da ne bi dajali potuhe novemu patripasionizmu, kakor se menda zarisuje pri J. Moltmann, *Der gekreuzigte Gott* (München 1972). Prim. soočenje s tem H. U. von Balthasar, *Zu einer christlichen Theologie der Hoffnung*, v: MThZ 32 (1981) 81–102. Iz novejšje diskusije o bolečini Boga: J. Galot, *Dieu souffre-t-il?* Paris, 1976. Nekakšno bilanco napravi H. U. von Balthasar, *Theodramatik IV* (Das Endspiel). Einsiedeln 1983, 191–222. Kakor Galot tudi Balthasar v tej zvezi opozarja na upoštevanja vredno razpravo J. Maritain, *Quelques réflexions sur le savoir théologique*, v: Rev Thom 7 (1969), 5–27, iz katere Balthasar navaja stavek: »Bog »trpi« z nami in vedno bolj kot mi, on »sotrpi«, dokler obstaja bolečina sveta.« S tem je stvarno spet sprejeta črta svetega Bernarda: *impassibilis – sed non incompassibilis* (glej prejšnjo opombo), ki se mi zdi tudi edina ustrezna s Svetim pismom in izročilom. Papeževa okrožnica *Dives in misericordia* (1980) povzema prav to točko (pomembna je vsebinsko bogata opomba 52!) in s tem zadene jedro, ki povezuje teologijo, kristologijo in antropologijo. Za filozofski problem našega vprašanja je pomembno: M. Gervais, *Incarnation et immuabilité divine*, v: Rev des Sciences Rel 50 (1976), 215–243.

Origen opisuje Božje sočutno usmiljenje z besedami: »Kristus je prišel na zemljo iz so-čutja s človeškim rodом, da, trpel je naše bolečine, preden je prestal križ in še preden je blagovolil sprejeti naše meso. Če namreč ne bi trpel, tedaj ne bi stopil v spreminjanje našega človeškega življenja. Najprej je trpel, nato je sestopil dol in postal viden. Kakšno je trpljenje, ki ga je prestajal zaradi nas? To je žgoče trpljenje ljubezni. In Oče sam, Bog vesolja, »potrpežljiv in zelo milosrčen«, ali mar tudi on ne trpi na določen način? Kaj ne veš, da Oče, ko vodi človeško usodo, so-trpi človeško trpljenje? Saj je rečeno: »Gospod, tvoj Bog, te nosi, kakor človek nosi svojega sina.« Kakor torej Božji Sin »nosi naše bolečine«, tako Bog »nosi nas«. Tudi Oče ni brez trpljenja (*pathos*). Če ga prosimo, se usmili in so-trpi, trpi nekaj od ljubezni, in se naseli v tiste, v katerih spričo veličine svoje narave ne more prebivati.«¹¹

2.2 Usmiljeni Bog

Sveti oče Janez Pavel II. je v svoji okrožnici *Dives in misericordia* (30. november 1980) predložil bistvene lastnosti in razsežnosti Božjega usmiljenja.¹² V nadaljevanju bomo navedli vsaj nekatere glavne vidike tega pomembnega dokumenta.

Prvo poglavje okrožnice govori o »razodetju usmiljenja« v Jezusu Kristusu. »Bog, ki je bogat v usmiljenju« (Ef 2,4), je tisti, ki nam ga je Jezus Kristus razodel kot Očeta. On, njegov Sin, nam ga je v sebi razkril in priobčil (prim. Jn 1,18; Heb 1,1s). V Kristusu in po Kristusu postane Bog tudi v svojem usmiljenju posebno viden, kar pomeni: v ospredje stopi tista Božja lastnost, ki jo je že Stara zaveza – v različnih podobah in izraznih oblikah – opisovala kot »usmiljenje«. Kristus podeljuje celotnemu starozaveznemu izročilu o Božjem usmiljenju dokončni pomen. Kristus ne le govori o usmiljenju in ga razlaga s podobami in prilikami, marveč ga uteleša in pooseblja. On sam je v nekem smislu utelešenje usmiljenja. Za tistega, ki ga vidi in odkrije v njem, postane Bog »viden« kot Oče, »ki je bogat v usmiljenju« (Ef 2,4).

Papež nadaljuje: »Resnica o Bogu, »Očetu usmiljenja« (prim. 2 Kor 1,3),

11 Origenes, *Geist und Feuer*. Freiburg: Johannes Verlag Einsiedeln, ³1991, 149. K celotni tematiki o Božji bolečini glej Hans Urs von Balthasar, *Theodramatik*, Bd. IV: Das Endspiel. Johannes Verlag Einsiedeln, 1983, 191–222.

12 Janez Pavel II., *Dives in misericordia* (V znamenju Svete Trojice). Ljubljana: Družina, 1999, 95–163.

kakor se je razodela v Kristusu, nam omogoča, da »vidimo«, kako neizmer-
no blizu je Bog človeku, zlasti tedaj, ko trpi, ko je ogrožen v jedru svoje
biti in svojega dostojanstva. Prav zato se v današnjem položaju Cerkve in
sveta mnogi ljudje in mnoga občestva, ki jih vodi živ verski čut, pravzaprav
sami od sebe obračajo k Božjemu usmiljenju. K temu jih gotovo nagiblje
Kristus, čigar Duh deluje na dnu človeških src. Skrivnost Boga kot »Očeta
usmiljenja«, ki nam jo je Kristus razodel, postaja zaradi današnjih groženj
svojevrsten klic Cerkvi.«¹³

Mesijansko oznanilo Jezusa Kristusa dosega svoj vrhunec v razodevanju
nebeškega Očeta in njegove ljubezni. Ko Jezus tako razodeva navzočnost
Boga, ki je Oče, ljubezen in usmiljenje, postavlja usmiljenje za eno glavnih
tem svojega oznanjevanja. Kakor običajno, tudi to uči zlasti v prilikah, saj te
bolje izražajo samo bistvo stvari. Dovolj je, da se spomnimo na priliki o iz-
gubljenem sinu (Lk 15,11–32), o usmiljenjem Samarijanu (Lk 10,30–37) in
tudi – kot na nasprotje – na priliko o neusmiljenem hlapcu (Mt 18,23–35).
Številni odlomki iz Kristusovega nauka kažejo vedno nove vidike ljubezni
– usmiljenja. Zadostuje, da imamo pred očmi dobrega pastirja, ki gre iskat
izgubljeno ovco (Mt 18,12–14; Lk 15,3–7), ali ženo, ki pomete hišo, ko išče
izgubljeno drahmo (Lk 15,8–10). Te teme Kristusovega nauka obravnava
zlasti evangelist Luka, čigar evangelij se utemeljeno imenuje »evangelij
usmiljenja«.

Mesijansko oznanilo o usmiljenju ima posebno Božjo in človeško razsež-
nost. Ko Kristus postane v izpolnitvi mesijanskih prerokb utelešena lju-
bezen, ki se s posebno močjo razodeva v odnosu do trpečih, nesrečnih in
grešnikov, s tem ponavzočuje in polneje razodeva Očeta, ki je Bog, »bogat
v usmiljenju«. Obenem pa postane Kristus za ljudi vzor usmiljene ljubezni
do drugih. S tem jasno kliče, še bolj s svojimi dejanji kakor z besedami, k
usmiljenju, ki je ena bistvenih sestavin evangelijske morale. Tu ne gre le
za zadostitev zapovedi ali nravno zahtevo, ampak za izpolnitev temeljnega
pogoja, da se more Bog razodevati v svojem usmiljenju do človeka: »Usmil-
jeni [...] bodo usmiljenje dosegli« (Mt 5,7).¹⁴

¹³ Pr. t., št. 1 in 2. Glej tudi KKC 545, 589, 1439, 1846.

¹⁴ Pr. t., št. 3.

2.3 Materinski Bog

V tretjem poglavju papež premišljuje o usmiljenju v Stari zavezi. Pojem »usmiljenja« ima v Stari zavezi dolgo zgodovino, ki jo moramo upoštevati, če želimo, da usmiljenje, ki ga je razodel Kristus, zasije v večji polnosti. V oznanilu prerokov pomeni usmiljenje posebno moč ljubezni, ki je močnejša od greha in nezvestobe izvoljenega ljudstva. Tudi kadar se Gospod razjezi zaradi nezvestobe svojega ljudstva in sklene, da ga bo zapustil, sta njegova nežnost in njegova velikodušna ljubezen močnejši od njegove jeze (prim. Oz 11,7–9; Jer 31,20; Iz 54,7s). Zato razumemo, zakaj psalmisti takrat, kadar želijo zapeti najvišjo hvalnico Gospodu, opevajo Boga ljubezni, Boga nežnosti, usmiljenja in zvestobe (Ps 103 (102) in 145 (144)).

Starozavezne knjige za pojem »usmiljenja« uporabljajo predvsem dva izraza, ki vsebujeta različna semantična odtenka. Prva beseda je *hesed*. Označuje globoko zakoreninjeno dobroto in zvestobo. Druga beseda je *rahamim*. Medtem ko *hesed* poudarja zvestobo do samega sebe in »odgovornost do lastne ljubezni« (v določenem pogledu ima moške lastnosti), pa se ob izrazu *rahamim* že v samem besednem korenu (*rehem* pomeni materinsko naročje) oglasi materinska ljubezen. Tako pri Izaiji beremo: »Ali pozabi žena svojega dojenčka in se mati ne usmili sina svojega telesa? In ko bi ga tudi ona pozabila, jaz te ne pozabim« (Iz 49,15).¹⁵

Pri tem želim izpostaviti misli kardinala Josepha Ratzingerja, ki pravi: »Izrael se lahko vrne za svojo osvoboditev, lahko zataji svojo izvolitev, toda ali more to storiti Bog? ›Kako bi te mogel dati drugemu, Efraim, kako bi te mogel izročiti drugemu, Izrael! Ne bom storil po togoti svoje jeze, ne bom zvrnil Efraima v pogubo, kajti Bog sem in ne človek, Sveti sem v tvoji sredi« (Oz 11, 8s).¹⁶

H. Groß je opozoril, da Stara zaveza šestindvajsetkrat govori o Božjem srcu.¹⁷ Srce je pojmovano kot organ njegove volje, ob katerem se meri človek. Bolečina, ki jo občuti Božje srce nad grehi ljudi, je razlog, zakaj sklene

15 Pr. t., št. 4; zlasti op. 52. Glej tudi: Hans Urs von Balthasar, *Herrlichkeit. Eine theologische Ästhetik*, Bd. III, 2, 1. Johannes Verlag Einsiedeln 1967, 147s.

16 Joseph Kardinal Ratzinger, *Schauen auf den Durchbohrten. Versuche einer spirituellen Christologie*. Freiburg: Johannes Verlag Einsiedeln, 1990, 53.

17 N. d., 88; prim. H. W. Wolff, *Anthropologie des Alten Testaments*, München 1973, 90–95.

vesoljni potop. Sočutje Božjega srca s slabotnostjo ljudi pa je tudi razlog, zakaj Bog v prihodnosti ne bo nikoli več izpeljal takšne sodbe. Ta pou-darek je prevzel Ozej (11) in mu dal povsem novo globino. Bog bi moral Izraelovo poklicanost vzeti nazaj in ga izročiti njegovim sovražnikom, toda beremo, da se »moje srce obrača v meni, moje usmiljenje prekipeva«. Srce se obrača – pri tem je uporabljen isti glagol, kot ga Sveto pismo uporablja v opisu Božje sodbe nad grešnima mestoma Sodomo in Gomoro (1 Mz 19,25). Izraz pomeni popolni prevrat: niti en kamen ne ostane na drugem. Ta beseda nato označuje prevrat ljubezni v Božjem srcu, ki koristi njegove-mu ljudstvu: »Prevrat Božje ljubezni v Božjem srcu uničuje [...] sklep njegove sodbe zoper Izrael; usmiljena Božja ljubezen zmaguje nad njegovo nedotakljivo in kljub vsemu nedotaknjeno pravičnostjo.«¹⁸

»Kako ostaja v tem prevratu ljubezni pravičnost vendarle nedotaknjena? To se razkrije šele v Novi zavezi, kjer stopi pred nas prevrat ljubezni, ki ga izvrši Božje srce kot stvarno trpljenje Boga. Prevrat ljubezni obstaja v tem, da Bog sam v svojem Sinu pretrpi zavrnitev Izraela, ki ga Bog pri Ozeju označuje kot »svojega sina«, s formulacijo, ki jo Matej prenese na Kristusa: »Iz Egipta sem poklical svojega sina« (Iz 11,1; Mt 2,15). Gospod sam vzame nase usodo razdejanje ljubezni, on stopi na mesto grešnika in s tem Sinovo mesto na novo odpre za ljudi, ne več zgolj za Izrael, marveč za vsa ljudstva. Z vidika Ozeja (11) je Jezusovo trpljenje drama Božjega srca: »Moje srce se v meni obrača, iz usmiljenja gorim.« Prebodeno Srce Križanega je dobe-sedna izpolnitev prerokbe o Božjem srcu, ki svojo pravičnost preobrne s sočutjem in ravno tako ostane pravično. Šele v tem soglasju med Staro in Novo zavezo postane svetopisemsko oznanilo o Božjem srcu, o srcu Božje-ga Odrešenika, vidno v vsej svoji veličini.«¹⁹

Okrožnica o Božjem usmiljenju nas nadalje poučuje: »Že na pragu Nove zaveze nam Lukov evangelij osvetljuje presenetljivo skladnost med dvema omembama Božjega usmiljenja, v katerih mogočno odmeva celotno staro-zavezno izročilo. Pomenska vsebina diferenciranih izrazov, ki jih uporabljajo starozavezne knjige, se tu v polnosti uveljavlja. Vidimo, kako Marija

¹⁸ N. d., 89.

¹⁹ Joseph kardinal Ratzinger, *Schauen auf den Durchbohrten*, ²1990, 54s. Glej tudi: Hans Urs von Balthasar, *Herrlichkeit. Eine theologische Ästhetik*, Bd. III,2,1. Johannes Verlag Einsiedeln, 1967, 227, kjer pravi: »Tukaj se je začelo Božje zavzemanje, ki se vse do Golgote ne bo več umirilo.«

ob vstopu v Zaharijevo hišo iz vsega srca poveličuje Gospoda »zaradi njegovega usmiljenja, ki ga izkazuje iz roda v rod tistim, ki se ga bojijo«. Takoj zatem omenja Božjo dobroto do Izraela in slavi izvolitev Izraela, »usmiljenje«, na katero »misli« Bog, Izvolitelj od vekomaj. Pozneje, ob rojstvu Janeza Krstnika, njegov oče Zaharija v isti hiši hvali Izraelovega Boga in poveličuje njegovo »usmiljenje z našimi očeti«, ko »se spomni svoje svete zaveze« (prim. Lk 1,72).«

»V Kristusovem nauku se iz Stare zaveze prevzeta podoba poenostavi in obenem poglobi. To se morda najočitneje kaže v priliki o izgubljenem sinu (prim. Lk 15,11–32), kjer bistvo Božjega usmiljenja zasije posebej razločno (čeprav besede »usmiljenje« ni v njej). [...] Usmiljenje, kakor ga je Kristus prikazal v priliki o izgubljenem sinu, ima notranjo obliko ljubezni, ki jo Nova zaveza imenuje *agape*. Ta ljubezen se je sposobna skloniti k slehernemu izgubljenemu sinu, k sleherni človeški bedi, predvsem pa k sleherni moralni bedi, grehu. Če se to zgodi, se tisti, ki mu je izkazano usmiljenje, ne čuti ponižanega, ampak znova najdenega in »ovrednotenega«. Oče mu daje občutiti zlasti to, kako veliko je njegovo veselje, da je bil »spet najden« in da »je oživel«. To veselje kaže na nedotaknjeno dobrino: sin nikoli ne preneha v resnici biti Očetov sin, tudi tedaj ne, če se loči od njega. To veselje kaže onkraj tega na ponovno najdeno dobrino: v primeru izgubljenega sina kaže na vrnitev k resnici o samem sebi. S tem je na edinstveni način poudarjeno dostojanstvo vsakega človeka. [...] Prilika o izgubljenem sinu preprosto, a globoko izraža stvarnost spreobrnjenja.«²⁰

2.4 Odrešujoči Bog

V središču razmišljanja svetega očeta je velikonočna skrivnost, v kateri najjasneje zasije Božje usmiljenje. »Velikonočna skrivnost je vrhunec tistega razodetja in tistega uresničenega usmiljenja, ki more človeka opravičiti in znova vzpostaviti tisto pravičnost, ki je uresničenje odrešitelskega reda, katerega je Bog od začetka hotel v človeku in po njem v svetu. Trpeči Kristus se na poseben način obrača k človeku, in to ne samo k verujočemu. Tudi neveren človek more v njem odkriti zgovorno solidarnost s človeško usodo, pa tudi harmonično polnost nesebične predanosti stvari človeka resnici in ljubezni. Božja razsežnost velikonočne skrivnosti pa vendar sega še da-

²⁰ Janez Pavel II. *O Božjem usmiljenju*, št. 5 in 6.

lje. Križ, zasajen na Kalvariji, na katerem se je Kristus zadnjič pogovarjal z Očetom, raste iz srčike tiste ljubezni, ki je bila po večnem Božjem načrtu podarjena človeku, ustvarjenem po Božji podobi in sličnosti. Bog, kakor ga je razodel Kristus, s svetom ni tesno povezan samo kot njegov Stvarnik in zadnji temelj bivanja. On je tudi Oče: s človekom, ki ga je poklical v bivanje v vidnem svetu, je povezan s še globljo vezjo, kakor je vez stvarjenja. To je vez ljubezni, ki ne le ustvarja dobro, temveč omogoča deležnost pri samem Božjem življenju, življenju Očeta, Sina in Svetega Duha. Kajti kdor ljubi, želi podajati sam sebe.«²¹

Kaj nam govori Kristusov križ, ki je v določenem pomenu zadnja beseda njegovega oznanila in mesijanskega poslanstva? Pravzaprav to še ni zadnja beseda Boga zaveze. Ta je bila izgovorjena šele ob svitanju tiste zarje, ko so najprej žene in za njimi apostoli prišli h grobu križanega Kristusa, videli, da je grob prazen, in prvikrat zaslišali oznanilo: »Vstal je!« Sami so ga naprej oznanjali in so bili priče vstalega Kristusa. Vendar je tudi v poveličanju Božjega Sina križ še vedno navzoč; križ, po katerem celotno mesijansko pričevanje človekovega Sina, ki je na njem pretrpel smrt, nenehno govori o Božjem Očetu, ki nezlomljivo ostaja zvest svoji večni ljubezni do človeka. Svet – in s tem človeka v njem – je tako ljubil, »da je dal svojega edino-rojenega Sina, da bi se nihče, kdor vanj veruje, ne pogubil, ampak imel večno življenje« (Jn 3,16). Verovati v križanega Sina pomeni »videti Očeta« (prim. Jn 14,9), pomeni verovati, da je v svetu navzoča ljubezen in da je ta ljubezen močnejša od vsakega zla, v katerega so zapleteni človek, človeštvo in svet. Verovati tej ljubezni pomeni verovati usmiljenju. To je nepogrešljiva razsežnost ljubezni, njeno drugo ime in hkrati poseben način, kako se razodeva in uresničuje ob stvarnosti zla v svetu, ki zadeva in stiska človeka, se mu prikrade tudi v njegovo srce in ga »more pahniti v pogubljenje pekla« (Mt 10,28).²²

2.5 Zvesti Bog

Božja ljubezen je močnejša od smrti in greha. Kristusov križ je najbolj radikalno razodetje usmiljenja. V križu se Bog najgloblje sklanja k človeku in k temu, kar človek – zlasti v hudih in bolečih trenutkih – imenuje »nesrečna

²¹ Pr. t., št. 7.

²² Pr. t., št. 7.

usoda«. Križ je kakor dih večne ljubezni, ki se dotika najbolj bolečih ran človekovega zemeljskega bivanja. Zato je križani in vstali Kristus dokončno učlovečenje usmiljenja. V tem duhu nam velikonočno bogoslužje polaga na ustnice psalm: »Božje milosrčnosti bom na veke opeval« (Ps 89(88),2).

V teh velikonočnih besedah odzvanjajo Marijine besede, ki jih je izrekala ob srečanju z Elizabeto: »Svoje usmiljenje izkazuje iz roda do roda« (Lk 1,50). Nihče ni tako globoko doživel skrivnosti križa kakor Gospodova Mati. Marija torej najbolj do dna pozna skrivnost Božjega usmiljenja. Ve za njegovo ceno, ve, kako je veliko. V tem smislu jo imenujemo tudi Mati usmiljenja, naša usmiljena Gospa ali Mati Božjega usmiljenja: »*Salve, Regina, Mater misericordiae!*«²³

Papež v šestem in sedmem poglavju svoje okrožnice opisuje konkretni položaj našega časa in opozarja na nalogo, da Cerkev danes učinkovito oznanja Božje usmiljenje. Cerkev mora pričevati zanj. Cerkev ga mora izpovedovati in oznanjati sredi nemira in ogroženosti današnjega sveta, ker »zgolj pravičnost ne zadostuje«. Izročilo Cerkve in celotno življenje iz vere pričujeta, da je »usmiljenje najpomembnejše med vsemi Božjimi lastnostmi in popolnostmi«. Cerkev izpoveduje in poveljuje usmiljeno Božjo ljubezen zlasti tedaj, ko se obrača na prebodeno Jezusovo Srce.²⁴

V sklepnem poglavju papež poudarja, naj Cerkev kliče in časti Božje usmiljenje. To je v Jezusu Kristusu temeljna pravica in dolžnost Cerkve: »Čim bolj človeška zavest podleaga sekularizaciji in pozablja na pravi pomen besede ›usmiljenje‹, čim bolj se oddaljuje od Boga in s tem od skrivnosti usmiljenja, tem večjo pravico in dolžnost ima Cerkev, da ›s silnimi klici‹ (prim. Heb 5,7) prosi Boga usmiljenja. Zato je potrebno, da se vse, kar sem v tem dokumentu povedal o usmiljenju, spremeni v gorečo molitev; nenehno naj se spreminja v krik, ki prosi usmiljenja ob človekovih potrebah v današnjem svetu.«²⁵

Ta molitev pomaga Cerkvi in vsem ljudem, da uresničujejo Gospodov blagor: »Blagor usmiljenim, zakaj ti bodo usmiljenje dosegli« (Mt 5,7). Ori-

²³ Pr. t., št. 8 in 9.

²⁴ Pr. t., št. 10–14, zlasti 13.

²⁵ Pr. t., št. 15.

gen dodaja: »Vsakdo potrebuje, kolikor je človek, Božje usmiljenje. [...] Tudi najbolj pravičen človek potrebuje Božje usmiljenje, ko stoji pred ostrino Božje sodbe. Saj se tudi to, da se zdi pravičen, zgodi samo po Božjem usmiljenju. Kajti kaj bi človek sploh mogel storiti, da bi bilo vredno večne blaženosti?«²⁶

3 Dejavnja ljubezen Cerkve kot izraz troedine ljubezni

V tretjem delu spregovorimo še o dejavni krščanski ljubezni do bližnjega. Najprej se ustavimo ob slikoviti misli velikega srednjeveškega učenjaka, sv. Alberta Velikega (+1280), z vzdevkom *doctor universalis*. V Kölnu je bil učitelj sv. Tomaža Akvinskega (+1274). Sv. Albert je v posnemanju usmiljenega Samarijana v ospredje postavil dobrodelnost. Takole je učil: »Kdor pomaga svojemu bližnjemu v njegovem trpljenju, bodisi v duhovnem ali telesnem, tak človek je storil več kakor tisti, ki bi od Kölna do Rima pri vsakem miljnem kamnu postavil stolno cerkev iz čistega zlata, da bi ljudje v njej peli in molili do sodnega dne. Kajti tako govori Božji Sin: Svoje smrti nisem pretrpel zaradi stolnice, tudi ne zaradi petja in molitve, marveč zaradi človeka.«

Povabljeni smo, da ponovno odkrijemo prvo okrožnico papeža Benedikta XVI. *Deus caritas est* (*Bog je ljubezen*).²⁷

3.1 Začetki dobrodelnosti v prvotni Cerkvi in njen nadaljnji razvoj

Papež navaja besedo sv. Avgušтина: »Če vidiš ljubezen, vidiš presveto Trojico«. ²⁸ V troedini Božji ljubezni zasidrana ljubezen do bližnjega je najprej naročilo za vsakega posameznega vernika. A prav tako je naročilo za celotno cerkveno občestvo, in to na vseh njegovih ravneh: od krajevne skupnosti prek delne Cerkve do vesoljne Cerkve kot celote. Tudi Cerkev kot občestvo mora uresničevati ljubezen. To pa spet pogojuje, da Cerkev potrebuje tudi organizacijo kot predpostavko za urejeno občestveno služnje. Zavest tega naročila je bila v Cerkvi od vsega začetka konstitutivna:

26 Origenes, *Geist und Feuer*. Freiburg: Johannes Verlag Einsiedeln, ³1991, 68.

27 Papež Benedikt XVI., *Deus caritas est* (*Bog je ljubezen*), v: *Communio* 16 (2006), 1–44.

28 *De Trinitate*, VIII, 8,12: CCL 50,287.

»Vsi, ki so postali verni, so sestavljali eno skupnost in so imeli vse skupno. Prodajali so premoženje in imetje ter od tega delili vsem, kolikor je kdo potreboval« (Apd 2,44–45). Luka nam to pripoveduje v povezavi z nekakšno opredelitvijo Cerkve. K njenim bistvenim prvinam prišteva stanovitnost v »nauku apostolov« in v »občestvu« (*koinonia*), v »lomljenju kruha« in v »molitvah« (prim. Apd 2,42). Prvina »občestvo« (*koinonia*), ki sprva ni natančneje opisana, je konkretnije predstavljena v prej navedenih vrsticah: cerkveno občestvo obstaja prav v tem, da imajo verniki vse skupno in da ni več razlike med ubogimi in bogatimi (prim. tudi 4,32–37). Te radikalne oblike gnotne skupnosti ob širjenju Cerkve seveda ni bilo več mogoče ohranjati. Jedro pa je bilo trajno: znotraj občestva verujočih ni smelo biti takega uboštva, da bi kdo pogrešal dobrine, ki so potrebne za človeka vredno življenje.

Odločilna stopnja v prizadevanju za izpeljavo tega cerkvenostnega osnovnega počela je razvidna v tisti izvolitvi sedmih mož, ki je bila izvor diakonske službe (prim. Apd 6,5–6). Pri tem je šlo za neenakost v vsakdanji oskrbi vdov, ki je nastala med hebrejsko in grško govorečim delom prvotne Cerkve. Apostoli, katerim sta bili naloženi zlasti »molitev« (evharistija in liturgija) in »služba besede«, so videli, da so preobremenjeni s »strežbo pri mizi«. Zato so sklenili, da ostanejo pri svoji osrednji nalogi ter za drugo, za Cerkev prav tako nujno nalogo, ustanovijo odbor sedmerih, ki seveda ne bodo opravljali zgolj tehnične razdeljevalne službe. Sedmeri so morali biti namreč možje, »polni duha in modrosti« (prim. Apd 6,1–6). To pomeni, da je bilo socialno služenje, ki so ga morali izvrševati, popolnoma konkretno, a hkrati povsem duhovno služenje. Njihova cerkvena služba je bila zato resnično duhovna služba, ki je izvrševala za Cerkev bistveno naročilo: urejeno ljubezen do bližnjega. Z ustanovitvijo tega odbora sedmerih mož je bila tako *diakonia* – služenje skupne, urejene izražene ljubezni do bližnjega – sama zasidrana v temeljno zgradbo Cerkve.

Sčasoma in z napredujočim razširjanjem Cerkve je bilo utemeljeno njeno služenje iz ljubezni, *caritas*, kot njeno bistveno področje skupaj z oskrbovanjem zakramentov in oznanjevanjem besede. Izkazovati ljubezen vdovam in ubogim, ujetnikom, bolnim in trpečim vsake vrste spada prav tako k bistvu Cerkve kakor obhajanje zakramentov in oznanjevanje evangelija.

Cerkev ne more zanemarjati ljubečega služenja, prav tako kakor ne more zanemarjati zakramentov in besede. Da to pokažemo, zadostuje nekaj zgledov. Mučenec Justin (+ok. 155) poleg nedeljskega obhajanja kristjanov opisuje tudi njihovo karitativno dejavnost, povezano z evharistijo: »Tisti, ki so bogati in ki hočejo, dajo, vsak v skladu s tem, kar si je sam naložil; kar je zbranega, izročijo tistemu, ki predseduje; in ta podpira sirote in vdove, tiste, ki jim bolezen ali kak drug vzrok odtegne sredstva, jetnike in priseljence; z eno besedo, ta podpira vse tiste, ki so v potrebi.«²⁹ Veliki krščanski pisatelj Tertulijan (+po 220) pripoveduje, kako skrb kristjanov za siromake vseh vrst zbujajo strmenje poganov.³⁰ In če Ignacij Antiohijski (+ok. 117) pravi, da rimska Cerkev »predseduje v ljubezni (*agape*)«, ³¹ smemo pač z gotovostjo domnevati, da je hotel s to označitvijo na določen način izraziti tudi njeno konkretno karitativno dejavnost.

V tej povezavi se ustavimo še ob zgodnjih pravnih oblikah karitativne dejavnosti Cerkve. Nekako sredi 4. stoletja se je v Egiptu izoblikovala tako imenovana diakonija. V posameznih meniških samostanih je bila to ustanova, odgovorna za celotno dejavnost oskrbe – *caritas*. Iz teh začetkov se je v Egiptu do 6. stoletja razvila institucija s celotno pravno sposobnostjo, kateri je država zaupala celo del žita za javno oddajo. V Egiptu je imel ne le vsak samostan, ampak tudi vsaka škofija svojo diakonijo – ustanovo, ki se je nato razširila tako na vzhod kakor na zahod. Papež Gregor Veliki (+604) poroča o diakoniji v Napoliju. Za Rim so diakonije izpričane od 7. in 8. stoletja dalje. A oskrbovanje ubogih in trpečih v skladu z načeli krščanskega življenja, ki so se razvila v Apostolskih delih, je bilo samoumevno tudi prej; od vsega začetka je spadalo povsem bistveno k rimski Cerkvi. To naročilo je dobilo svoj živi izraz v liku diakona Lovrenca (+258). Dramatični opis njegovega mučeništva je bil znan že sv. Ambrožu (+397) in nam v svojem jedru gotovo kaže pristen svetnikov lik. Ko so prijeli njegove sobrate in papeža, je imel na voljo še nekaj časa, da zbere zaklade Cerkve in jih izroči svetnim oblastem. Lavrencij je razpoložljiva sredstva razdelil revežem in jih oblastnikom predstavil kot resnični zaklad Cerkve.³² Kar koli že mislimo o zgodovinski gotovosti teh podrobnosti, Lavrencij je kot veliki nosilec

29 Prim. I Apologia, 67: PG 6,429.

30 Prim. Apologoticum 39,7: PL 1,468.

31 Ep. ad Rom., Insc.: PG 5,801.

32 Prim. Ambrosius, *De officiis ministrorum*, II,28,140: PL 16,141.

cerkvene ljubezni ostal navzoč v njenem spominu.

Tudi lik cesarja Julijana Odpadnika – Apostata (+363) nam lahko pokaže, kako bistvena je bila za zgodnjo Cerkev organizirana in praktično uresničena ljubezen do bližnjega. Julijan je kot šestletni otrok doživel, da je cesarska straža umorila njegovega očeta, njegovega brata in druge sorodnike. To brutalnost je – po pravici ali po krivici – pripisoval cesarju Konstancu, ki se je izdajal za velikega kristjana. S tem je bila krščanska vera zanj enkrat za vselej diskreditirana (razvrednotena). Kot cesar se je Julijan odločil ponovno vzpostaviti poganstvo, staro rimsko religijo, hkrati pa jo reformirati tako, da bi zares postala nosilna sila cesarstva. Pri tem se je zgledoval po krščanstvu. Ustanovil je hierarhijo, sestavljeno iz metropolitov in duhovnikov. Duhovniki naj bi gojili ljubezen do Boga in do bližnjega. V enem izmed svojih pisem³³ je pisal, kako je edino, kar pri krščanstvu nanj napravlja vtis, karitativna dejavnost Cerkve. In tako je bila za njegovo novo poganstvo odločilna točka, da ob cerkveni sistem ljubezni postavi istovrstno dejavnost svoje religije. Dejal je, da so si »Galilejci« tako pridobili svojo priljubljenost, zato jih morajo posnemati in celo prehiteti. Cesar je s tem potrdil, da je bila udejanjena ljubezen do bližnjega, *caritas*, odločilno razpoznavno znamenje krščanske skupnosti, Cerkve.

Papež Benedikt XVI., ki v okrožnici *Deus caritas est* navaja opisana dejstva, sklene, naj ohranimo dve bistveni spoznanji naših razmišljanj: a) Bistvo Cerkve se izraža v trojnem naročilu: oznanjevanju Božje besede (*kerigma* – *martyria*), obhajanju zakramentov (*leiturgia*), služenju ljubezni (*diakonia*). To so naloge, ki se med seboj pogojujejo in jih ni mogoče ločiti med seboj. Ljubeče služenje za Cerkev ni dejavnost socialnega skrbstva, ki bi jo lahko prepustili tudi drugim, marveč spada k njenemu bistvu; je njen bistveni izraz, ki se mu Cerkev ne more odpovedati.³⁴ b) Cerkev je Božja družina v svetu, v kateri ne sme biti siromakov. Hkrati pa *caritas* – *agape* presega meje Cerkve. Prilika o usmiljenem Samarijanu ostaja merilo, ukazuje univerzalnost ljubezni, ki se obrača k pomoči potrebnemu, ki ga srečamo »naključno« (prim. Lk 10,31), kdor koli že je. Ne glede na to univerzalnost zapovedi ljubezni pa obstaja tudi posebno cerkveno naročilo: v Cerkvi ne

33 Prim. Ep. 83: J. Bidez, *L'Empereur Julien. Oeuvres complètes*, Paris 1960², zv. I. 2^a, 145.

34 Prim. Kongregacija za škofe, *Direktorij za pastoralno služenje škofov*, Apostolorum Successores (22. februarja 2004), 194, Vatikan 2004, 2^a, 205–206.

sme noben otrok trpeti pomanjkanja. V tem smislu velja beseda iz pisma Galačanom: »Dokler torej še utegnemo, delajmo dobro, vsem, še posebej pa bratom v veri« (6,10).

3.2 Posebna oblika cerkvene karitativne dejavnosti

Najprej bomo pojasnili pojem »solidarnosti«. ³⁵ Ta beseda prvotno ni bila del krščanskega izročila. Pojem »solidarnosti« – kakor je pokazal kardinal Paul J. Cordes – se je razvil v okolju prvega socializma s strani P. Lerouja (umrl leta 1871). V nasprotju s krščansko idejo ljubezni je predstavljal nov, razumski in učinkovit odgovor na socialno vprašanje. ³⁶

Karl Marx je razlagal, da je imelo krščanstvo tisočletje in pol časa, da bi pokazalo svoje zmožnosti. Ker je njegova nezmožnost dovolj dokazana, se je torej treba podati na nova pota. Več desetletij so nekateri verjeli, da je socialistični model, povzet v pojmu solidarnosti, končno pot za uresničenje enakosti vseh, za odpravo revščine in za mir na svetu.

Danes moremo opazovati panoramo ruševin socialne teorije in prakse, ki nista računali na Boga. Ne moremo zanikati dejstva, da je liberalni sistem tržnega gospodarstva – zlasti tam, kjer so ga urejali in popravljali pod vplivom krščanskih družbenih idej – v nekaterih delih sveta privedel do velikih uspehov. Toliko bolj žalostna pa je bilanca, ki jo je pustilo za seboj, zlasti v Afriki, nasprotovanje blokov moči in ekonomskih interesov. ³⁷

Za navidezno solidarnostjo razvojnih modelov se je pogosto skrivala in se še skriva težnja po razširitvi prostora lastne moči, lastne ideologije, lastnega tržnega gospodarstva. V takšnem kontekstu lahko pride do uničenja antičnih družbenih struktur, rušitve duhovnih in moralnih moči, katerih posledice morajo zazveneti v naših ušesih kakor ena sama tožba. Ne, brez Boga stvari ne morejo iti dobro. In ker nam je Bog samo v Kristusu pokazal svoje obličje, izgovoril svoje ime, stopil v občestvo z nami, je navsezadnje logična posledica, da brez Kristusa ni upanja.

³⁵ Joseph Ratzinger, *Evharistija, občestvo in solidarnost*, v: *Communio* 14 (2004), 318–333.

³⁶ P. J. Cordes, *Communio. Utopie oder Programm?* Quaestiones disputatae 148, Herder 1993, 29–32.

³⁷ Pretresljivo panoramo o tej žalostni bilanci in o neizprosnosti liberalno-kapitalističnega sistema daje P. Scholl-Latour, *Afrikanische Totenklage. Der Ausverkauf des Schwarzen Kontinents*, München 2001. Nav. J. Ratzinger, v op. 34 n. d.

Ne moremo zanikati dejstva, da so se tudi kristjani v preteklih stoletjih zamazali s težkimi dolgovi. Suženjstvo oziroma ravnanje s sužnji ostaja temno poglavje, ki kaže, kako so bili kristjani v resnici malo kristjani in kako daleč so bili od vere in ljubezni evangelija, od resničnega občestva z Jezusom Kristusom. Na drugi strani pa imamo ljubezen, polno vere in ponižne razpoložljivosti za žrtev tolikih duhovnikov in redovnic, ki so vzpostavljali ravnotežje in zapustili dediščino ljubezni ter s tem vsaj blažili grozo izkoriščanja, če je že niso mogli odstraniti. Na tem pričevanju moremo graditi, na tej poti nadaljevati.

Pojem solidarnosti se je tako v zadnjih desetletjih počasi preoblikoval in pokristjanil – predvsem po zaslugi etičnih študij svetega očeta –, tako da ga sedaj lahko pridružimo dvema ključnima besedama: evharistiji in občestvu. Solidarnost v tem smislu pomeni, da smo odgovorni eden za drugega, zdravi za bolne, bogati za uboge, severne celine za južne. Pomembna je zavest medsebojne odgovornosti in zavest, da tedaj, ko dajemo, prejemamo in da moremo dati samo tisto, kar je bilo nam samim podarjeno in zato nikoli ni le naša last.

Solidarnost med narodi in celinami je deležna medsebojne delitve na vseh ravneh: gmotni, duhovni, etični in verski. Očitno je, da moramo v prihodnje razvijati svojo ekonomijo tako, da njen kriterij ne bodo le interesi določene dežele ali skupine dežel, marveč dobrobit vseh celin. Edinost, ki se gradi brez Boga ali celo proti njemu, se konča kakor babilonski poskus: v zmešnjavi in popolnem razdejanju, v sovraštvu in v nasilju vseh nad vsemi.

Po tem opisu pojma solidarnosti bomo lažje predstavili posebnost krščanske dobrotelčnosti. Naraščanje števila raznovrstnih organizacij, ki si prizadevajo za človeka v različnih stiskah, je mogoče razložiti z dejstvom, da je Stvarnik sam v človekovo naravo vpisal imperativ ljubezni do bližnjega. Hkrati pa učinkuje tudi navzočnost krščanstva v svetu, ki v zgodovini pogosto globoko zatemnjeni imperativ vedno znova prebuja in ga napravlja učinkovitega. Reformirano poganstvo cesarja Julijana Odpadnika – Apostate je eden izmed zgodnjih primerov tega učinkovitega delovanja. Moč krščanstva tako sega daleč onkraj meja krščanske vere. Zato je pomembno, da cerkveno karitativno delovanje ohranja svojo polno svetlobno moč in

ne vzhaja preprosto kot ena izmed možnosti splošnega socialnega skrbstva. Katere so torej konstitutivne prvine, ki izoblikujejo bistvo krščanske in cerkvene karitativne dejavnosti?

Po zgledu prilike o usmiljenem Samarijanu je krščanska karitativna dejavnost najprej preprost odgovor na vprašanje, kaj je treba storiti. Lačne je treba nasičevati, nage oblačiti, bolnike zdraviti, jetnike obiskovati itd. Karitativne organizacije Cerkve (začnimo s škofijsko, narodno in mednarodno Caritas) morajo storiti, kar lahko, da bodo na voljo sredstva in predvsem ljudje, ki bodo prevzemali takšne naloge. Glede služenja ljudi trpečim je najprej potrebna poklicna pristojnost. Pomočniki morajo biti izobraženi za pravilno ravnanje in zagotavljanje nadaljnje oskrbe. Poklicna pristojnost je prva, temeljna nujnost, a sama ne zadošča. Gre namreč za ljudi in ljudje vedno potrebujejo več kakor zgolj tehnično pravilno obravnavanje. Potrebujejo človečnost. Potrebujejo pozornost srca. Za vse, ki so dejavni v karitativnih organizacijah Cerkve, mora biti značilno, da ne le mojstrsko opravijo potrebno, marveč se s srcem obrnejo k drugemu, tako da ta začuti njihovo človeško dobroto. Zato pomočniki poleg poklicne izobrazbe potrebujejo predvsem srčno omiko. Pripeljati jih je treba k tistemu srečanju z Bogom v Kristusu, ki v njih prebujajo ljubezen in jim odpira srce za bližnjega. Tako ljubezen do bližnjega zanje ni več od zunaj naložena zapoved, marveč posledica njihove vere, ki je dejavna v ljubezni (prim. Gal 5,6).

Končno se moramo obrniti še k pravkar omenjenim nosilcem karitativnega delovanja Cerkve. V dosedanjih razmišljanjih je že postalo jasno, da je dejanski osebek različnih katoliških organizacij, ki opravljajo karitativno služenje, Cerkev sama, in sicer na vseh ravneh: od župnij do delnih Cerkva in vse do vesoljne Cerkve.

Pomembno je, da se sodelavci, ki v Cerkvi praktično opravljajo delo ljubezni do bližnjega, ne ravna po ideologijah izboljšanja sveta, marveč pustijo, da jih vodi vera, ki je učinkovita v ljubezni (prim. Gal 5,6). Zato morajo biti predvsem ljudje, ki se jih je dotaknila Kristusova ljubezen in katerih srce je Kristus osvojil s svojo ljubeznijo ter tako v njem prebudil ljubezen do bližnjega. Njihovo vodilo naj bo stavek iz drugega pisma Korinčanom: »Kristusova ljubezen nas priganja« (5,14). Spoznanje, da se je v Kristusu

Bog sam podaril za vse nas v smrt, nas mora privedi do tega, da ne živimo več sebi, marveč njemu in v njem za druge. Kdor ljubi Kristusa, ljubi Cerkev in hoče, da je vedno bolj izraz in organ njegove ljubezni. Sodelavec vsake katoliške karitativne organizacije hoče s Cerkvijo in zato s škofom delati za to, da se Božja ljubezen razširja v svetu. S svojo udeleženo pri karitativnem delu Cerkve hoče biti Božja in Kristusova priča ter prav zato nesebično delati dobro ljudem.

3.3 Ljubezen kot gibalno dobrodelnosti

Notranja odprtost za katoliško razsežnost Cerkve v sodelavcu nujno pospešuje pripravljenost, da se uglasijo z drugimi organizacijami v služenju različnim oblikam revščine. To se mora seveda zgoditi z upoštevanjem posebne oblike služenja, ki jo Kristus pričakuje od svojih učencev. V svoji hvalnici ljubezni nas sv. Pavel (1 Kor 13) uči, da je ljubezen vedno več kakor zgolj akcija: »Ko bi razdal vse svoje imetje in ko bi žrtvoval svoje telo, da bi zgorel, pa ne bi imel ljubezni, mi nič ne koristi« (v. 3). Ta hvalnica mora biti *magna charta* slehernega cerkvenega služenja. V njej so povzeta vsa razmišljanja, ki sem jih razvil v tem pisanju o ljubezni. Praktična akcija je premalo, če v njej ne občutimo same ljubezni do človeka, ki jo hrani srečanje s Kristusom. Osebna, notranja udeleženo pri stiski in trpljenju drugega postane tako podaritev mene samega njemu. Da drugega dar ne poniža, mu moram dati ne le nekaj od sebe, marveč sebe samega; v daru moram biti navzoč kot oseba.

To pravilno služenje napravlja pomočnika ponižnega, ki se ne postavlja v višji položaj nasproti drugemu, naj bo njegovo stanje trenutno še tako bedno. Kristus je zavzel zadnje mesto na svetu – križ. Ravno s to radikalno ponižnostjo nas je odrešil in nam trajno pomaga. Kdor pomaga, spoznava, da ravno tako tudi sam prejema pomoč in da ni ne njegova zasluga ne njegova veličina, če more pomagati. To naročilo je milost. Kolikor bolj kdo deluje za druge, toliko bolj bo razumel in sprejel Kristusovo besedo: »Ne-koristni hlapci smo« (Lk 17,10). Spoznava namreč, da ne ravna na osnovi lastne veličine in zmogljivosti, marveč ker mu Gospod to naklanja. Marsikdaj čezmernost stiske in meja lastnega delovanja lahko postaneta skušnjavi za malodušnost, a ravno tedaj mu pomaga zavest, da je navsezadnje samo orodje v Gospodovi roki. Tako se osvobodi napuha, da mora sam in

iz sebe uresničiti nujno izboljšanje sveta. V ponižnosti stori, kar je mogoče, in v ponižnosti drugo prepusti Gospodu. Bog vlada svetu, ne mi. Bog nam daje moči, da mu služimo, kolikor moremo. Naročilo, da storimo vse, kar zmoremo, služabnika Jezusa Kristusa pravzaprav nenehno drži v gibanju: »Kristusova ljubezen nas priganja« (2 Kor 5,14).

Izkustvo neskončnosti stiske nas na eni strani lahko potisne v ideologijo, ki hlini, da dela, česar Božje vladanje sveta po vsem videzu ne dosega – univerzalno rešitev celote. Na drugi strani pa lahko postane tudi skušnjava za lenobnost, saj se zdi, da ne moremo ničesar spremeniti. V taki situaciji je živ stik s Kristusom odločilna pomoč, da ostanemo na pravi poti: da ne zapademo v napuh, ki človeka zaničuje in ničesar ne gradi, marveč samo ruši, niti se ne prepuščamo resignaciji, ki nas ovira, da bi se dali voditi ljubezni in služenju človeku. Molitev kot način, da vedno znova jemljemo moč pri Kristusu, tako postane povsem praktična nujnost. Kdor moli, ne zapravlja svojega časa, tudi če ima položaj vsa znamenja nujnosti in se zdi, da nas sili samo k delovanju. Pobožnost ne slabi boja zoper uboštvo ali celo bedo bližnjega. Blažena Terezija iz Kalkute je zelo očiten zgled za to, da čas, ki ga v molitvi posvetimo Bogu, ne škoduje dejanskemu delovanju ljubezni do bližnjega, ampak je v resnici njegov neizčrpen vir. V pismu za postni čas (1996) je svojim sodelavcem v laičkem stanu napisala: »Potrebujemo to prisrčno povezanost z Bogom v svojem vsakdanjem življenju. In kako jo moremo ohranjati? Z molitvijo.«

Čas je, da poleg aktivizma in grozečega sekularizma mnogih kristjanov, zaposlenih v karitativni dejavnosti, ponovno podkrepimo pomembnost molitve. Kristjan, ki moli, si samoumevno ne domišlja, da spreminja Božje načrte ali izboljšuje, kar je Bog predvidel. Išče namreč srečanje z Očetom Jezusa Kristusa in prosi, naj bo s tolažbo njegovega Duha navzoč v njem in njegovem delovanju. Zaupljivost z osebnim Bogom in predanost njegovi volji preprečujeta, da bi bil človek poškodovan. Obvarujeta ga pred tem, da bi postal plen fanatičnih in terorističnih nauk. Pristna religiozna temeljna naravnost preprečuje, da se človek povzdiguje kot sodnik nad Boga ter ga obtožuje, da dopušča bedo, ne da bi občutil sočutje s svojimi stvarmi. Na koga se lahko zanese, kdor si lasti pravico, da se s sklicevanjem na človekove interese bori zoper Boga, ko se človeško ravnanje izkaže kot

nemočno?

Vera, upanje in ljubezen spadajo skupaj. Upanje se praktično izraža v kreposti potrpežljivosti, ki tudi v navidezni brezuspešnosti ne popusti v dobrem, in v kreposti ponižnosti, ki sprejema skrivnost Boga in mu zaupa tudi v temini. Vera nam kaže Boga, ki je dal za nas svojega Sina in nam tako daje veličastno gotovost, da je trditev »Bog je ljubezen!« resnična. Tako spreminja našo nepotrpežljivost in naše dvome v gotovost upanja, da Bog drži svet v rokah in da kljub vsej temini zmaguje, kakor to v svojih pretresljivih podobah kaže naposled žareče skrivno razodetje. Vera, ki se zaveda Božje ljubezni, ki se je razodela v prebodenem Jezusovem srcu na križu, s svoje strani poraja ljubezen. Ljubezen je luč, naposled edina, ki vedno znova osvetljuje temni svet ter nam daje pogum za življenje in delovanje. Ljubezen je mogoča in lahko jo udejanjamo, saj smo ustvarjeni po Božji podobi. Papež Benedikt XVI. pravi: »S to okrožnico bi vas rad povabil: živite ljubezen in s tem spuščajte Božjo svetlobo v svet.«

3.4 Zgled svetnikov

Poglejmo še svetnike, ki so zgledno uresničevali ljubezen. Posebej se ustavimo ob Martinu iz Toursa (+397), vojaku, ki je pozneje postal menih in škof. Kakor ikona ponazarja nenadomestljivo vrednost osebnega pričevanja ljubezni. Pred mestnimi vrati Amiensa je Martin svoj plašč delil s siromakom. Naslednjo noč se mu je v sanjah prikazal Jezus, odet s tem plaščem, da bi potrdil večno veljavnost besed iz evangelija: »Nag sem bil in ste me oblekli. [...] Kar koli ste storili enemu izmed mojih najmanjših bratov, ste storili meni« (Mt 25,36.40).³⁸ A koliko drugih pričevanj ljubezni bi še mogli navesti iz zgodovine Cerkve! Pričevanje najde poseben izraz v upoštevanja vrednem služenju uresničene ljubezni do bližnjega, ki jo je uresničevalo celotno meniško gibanje od svojih začetkov s sv. opatom Antonom (+356). V srečanju »iz obličja v obličje« z Bogom, ki je ljubezen, čuti menih nujno zahtevo, da svoje celotno življenje spremeni v služenje – v služenje Bogu in služenje bližnjemu. Tako je treba razlagati velika gostišča, bolnišnice in sirotišnice, ki so nastale poleg samostanov. In tako lahko razložimo tudi velike pobude za človeški napredek in krščansko vzgojo, ki so namenjene predvsem najbolj ubogim. Zanje so se najprej zavzemali

38 Prim. Sulpicius Severus, *Vita Sancti Martini*, 3,1–3: SCH 133, 256–258.

meniški ter beraški redovi in nato skozi celotno zgodovino Cerkve različne moške in ženske redovne ustanove. Svetniški liki – npr. Frančišek Asiški, Ignacij Lojolski, Janez od Boga, Kamil Lelij, Vincencij Pavelski, Louise de Marillac, Jožef Cottolengo, Janez Bosko, Luigi Orione in Terezija iz Kalkute – so slavni vzori družbene karitativne dejavnosti za vse ljudi dobre volje. Svetniki so resnični nosilci svetlobe v zgodovini, ker so ljudje vere, upanja in ljubezni.

3.5 Blaženi Lojze Grozde, goreč apostol in katehet

Papež Benedikt XVI. je svetnikom, ki jih omenja v svoji okrožnici, zdaj dodal še enega. V nedeljo, 13. junija 2010, je pri molitvi angelovega češčenja povedal: »Danes dopoldne je kardinal Bertone kot moj legat v Sloveniji predsedoval slavlju, ki je sklenilo narodni evharistični kongres, in v tem okviru razglasil za blaženega mladega mučenca Lojzeta Grozdeteta. Grozde je posebej častil evharistijo, ki je hranila njegovo neomajno vero, njegovo pripravljenost na žrtve za zveličanje duš in njegov apostolat v katoliški akciji, da bi druge mlade ljudi vodil h Kristusu.«

Dr. Anton Strle, Grozdetov življenjepisec, pravi, da je bil Lojze Grozde s svojo požrtvovalnostjo resnično sijajen apostol. »Z žrtvami se osvajajo duše za Kristusa,« je zapisal Lojze. Na svojih zadnjih duhovnih vajah v juliju po sedmi šoli je sklenil: »Vsak dan vsaj ena žrtvica za uspeh pri pridobivanju za Kristusa. Zvečer si izprašam vest.« »Pa ni ostalo zapisano samo v dnevniku,« pripominja Strle.³⁹

Vsak katehet je v prvi vrsti poklican, da s poučevanjem in vzgojnim prizadevanjem mlademu rodu vcepi hvalevredne vrline ali kreposti, ki naj bi polagoma postale dobre navade (*habitus operativus bonus*). Pogostokrat je to še pomembneje kakor razdeljevanje gmotnih dobrin. V takšni dobrodelnosti se je na primer odlikoval bl. Lojze Grozde, ki seveda ni imel drugega kakor nesebično požrtvovalno ljubezen. Sošolcem se je razdaljal z vsakovrstno pomočjo pri učenju, s spodbudno besedo in z apostolsko gorečnostjo ter zlasti z molitvijo in žrtvijo zanje. Strle piše: »Lojze je sošolcem rad pomagal pri učenju. Včasih je s kom porabil kar vse popoldne v inštrukcijski sobi in to za goli »Bog plačaj«. Tudi v šoli so ga sošolci nadlegovali med od-

39 Anton Strle, Lojze Grozde, v: *Communio* 20 (2010), 152.

mori in tudi sicer, pa jim zlepa ni odklonil pomoči.« Grozde je bil med svojimi vrstniki goreč apostol. Ob presvetem Rešnjem telesu in ob pobožnosti do Marije je hitro napredoval v popolnosti in se vedno bolj usposabljal za apostolat. K temu je na akademiji 8. decembra 1942 spodbudil tudi sobrate kongreganiste: »Bratje kongreganisti! Bodimo vredni nasledniki velikanov, ki so ob Marijini roki izšli iz naše kongregacije. [...] Mi, ki predstavljamo prihodnost Cerkve in naroda, se moramo svoje naloge že zdaj zavedati in moramo že zdaj v mladosti po navodilih sv. Cerkve delati za to, da pride na svet nov, boljši red. Nov, boljši red pa zahteva najprej novega, boljšega človeka. Brez novega človeka je nov red prazna beseda. In tega novega človeka moramo ustvariti predvsem mi. Izoblikovali ga bomo najprej sami iz sebe, in to po vzvišenem vzoru prečistega Srca naše Matere, po Srcu, ki je najpopolnejša podoba božjega Srca Jezusovega. Z Marijino pomočjo hočemo najprej posvetiti sami sebe. Današnji svet za svojo rešitev ne potrebuje veliko politikov, znanstvenikov in umetnikov, ampak potrebuje predvsem delavnih svetnikov. Vsak kongreganist je torej najprej sam poklican k osebni svetosti. A biti svet sam zase ne zadostuje za tvorce novega rodu, ampak moramo hoteti pokristjaniti in posvetiti ves svet ... Današnji čas, naša Mati Marija, sveti oče in naša nesrečna domovina pričakujejo od nas nenavadno veliko. Ali bomo odrekli svojo pripravljenost, bratje? Ali se bomo ustrašili teh velikih nalog? Slabi smo, a mogočno Mater imamo. Zato hočemo. Hočemo iz sebe izklesati svete katoličane, nepopustljive v načelih in delavne!«⁴⁰

Kar bl. Lojze Grozde pove o apostolatu, seveda velja tudi za katehetsko prizadevanje: »V središču kateheze bistveno najdemo osebo, osebo Jezusa Kristusa iz Nazareta, »edinorojenega od Očeta« [...], ki je trpel in umrl za nas in ki sedaj, ko je vstal od mrtvih, vedno živi z nami. Katehizirati [...] pomeni v Kristusovi osebi razkrivati celoten večni Božji načrt; pomeni skušati dojeti pomen Kristusovih del, besed in znamenj, ki jih je delal« (CT 5). Cilj kateheze je: »Privesti ljudi v občestvo z Jezusom Kristusom in do globoke domačnosti z njim; on edini nas more privesti k Očetovi ljubezni v Duhu in nas napraviti deležne življenja presvete Trojice« (CT 5).

⁴⁰ Anton Strle, Lojze Grozde, v: *Communio* 20 (2010), 120 in 178s.

4 Sklep: Marijina priprošnja

Papež Benedikt XVI. sklepa svojo okrožnico *Deus caritas est* s pogledom in prošnjo k Mariji. K življenju svetnikov ne spada zgolj njihov zemeljski življenjepis, marveč njihovo življenje in delovanje iz Boga po njihovi smrti. V svetnikih postane vidno, da kdor gre k Bogu, ne gre proč od ljudi, marveč jim je šele resnično blizu. Nikjer tega ne vidimo bolj kakor pri Mariji. Besede Križanega učencu Janezu in po njem vsem Jezusovim učencem so bile: »Glej, tvoja mati« (Jn 19,27). Po vseh rodovih so vedno znova resnične. Marija je v resnici postala mati vseh verujočih. K njeni materinski dobroti, k njeni deviški čistosti in lepoti prihajajo ljudje vseh časov in vseh koncev sveta v svojih stiskah in svojih upih, v svojem veselju in trpljenju, v svoji osamljenosti in v občestvu. Vedno izkušajo dar njene dobrote, izkušajo neizčrpno ljubezen, ki jo deli z dna svojega srca. Pričevanja hvaležnosti, ki ji jo izkazujejo na vseh celinah in v vseh kulturah, so priznanja tiste čiste ljubezni, ki ne išče sebe, ampak hoče le dobro. Češčenje hkrati kaže zanesljiv čut za to, kako je takšna ljubezen mogoča: po najglobljem zedinjenju z Bogom, po prežetosti z njim, ki tistega, ki je pil iz studenca Božje ljubezni, napravi za izvir, »iz katerega bodo tekli studenci žive vode« (prim. Jn 7,38). Marija, Devica in Mati, nam kaže, kaj je ljubezen in kje ima svoj izvor, svojo vedno obnovljeno moč. Njej izročamo Cerkev, njeno poslanstvo v služenju ljubezni:

*Sveta Marija, Mati Božja,
ti si svetu
podarila resnično Luč,
Jezusa, svojega Sina – Božjega Sina.
Ti si se povsem
izročila Božjemu klicu
in si tako postala vir dobrote,
ki priteka iz njega.
Pokaži nam Jezusa.
Vodi nas k njemu.
Uči nas spoznati ga in ljubiti ga,
da bi tudi mi mogli postati
resnično ljubeči
in vir žive vode
sredi žejnega sveta.⁴¹*

41 Benedikt XVI. *Deus caritas est*, čl. 42.

Povzetek

Katehet kot usmiljeni Samarijan

V pričujočem predavanju se seznanimo s tremi stvarmi: najprej spoznamo sporočilo in bistvo prilik ter posebej razložimo Jezusovo priliko o usmiljenem Samarijanu (1); v drugem delu skušamo nekoliko globlje dojeti sporočilo o Božjemu usmiljenju (2); v tretjem delu spregovorimo o krščanski dobrodelnosti (3); v sklepu pa izluščimo nekaj spodbud za kateheta kot usmiljenega Samarijana.

Zusammenfassung

Katechet als barmherziger Samariter

Der vorliegende Vortrag behandelt drei Aspekte: zuerst werden die Botschaft und das Wesen der Gleichnisse dargelegt und ganz besonders das Gleichnis Jesu vom barmherzigen Samariter vorgestellt (1). Im zweiten Teil versuchen wir die Botschaft vom Erbarmen Gottes tiefer zu begreifen (2). Im dritten Teil ist von der christlichen Caritas die Rede (3). Abschliessende Erwägungen beinhalten einige Anregungen für den Katecheten als barmherzigen Samariter.

mag. Mateja Kraševac MSF

**STOPI K MENI IN ZLIJ OLJA IN VINA NA
MOJE RANE TER MI JIH OBVEŽI
(PRIM. LK 10,34) – DA, PUSTIL TI BOM!**

**Soočenje z lastno identiteto, ki je hkrati
tudi identiteta ranjenosti**

1 Uvod

2 Narava posameznika – Kdo sem jaz?

3 Dejstvo in prepoznanje ranjenosti

4 »Stopi k meni« – pot iz ranjenosti

1 Uvod

Parafrazirane besede evangelijskega odlomka (prim. Lk 10,34) so tokrat položene v usta kateheta kot tistega, ki je danes na vrsti, da se prepozna, se sreča s seboj in s svojo ranjenostjo. Človek je že po definiciji ranjeno bitje in le soočenje s samim seboj in s svojo resnico mu omogoči svobodo in polnost življenja v slehernem stanu, kakor tudi znotraj sleherne poklicanosti. Navajam misel slovenskega pisatelja Ivana Cankarja, ki v tem pogledu zaja-me bistvo: »Le tistemu, ki je bil neustrašen, zadnje resnice željan posegel v lastne globočine, le tistemu se razprejo vse prispodobe, se odpro katakombe v srcu brata.«¹ Današnje srečanje in predavanje je torej namenjeno temu neustrašnemu posegu v lastne globočine.

Nihče od nas si ni izbral tega življenja, kraja, časa, ljudi. Nismo si izbrali družine, očeta, mame, otrok, bratov, sester. Nismo si izbrali odnosov, v katerih živimo, se giblamo in smo. Ne vemo, koliko časa bomo tu, kaj vse nas čaka. Poklicani pa smo, da prav iz te realnosti svojega življenja in odnosov, ki so nam dani, rastemo v ljubezni do sebe, drugega in Boga. K temu nas kliče prav ta konkreten človek ob nas, ob katerem se vedno znova odpirajo najgloblja dejstva naše narave.

2 Narava posameznika – Kdo sem jaz?

Narava posameznika je vezana na konkretno izkušnjo spočetja in rojstva v določeno družino in njen sistem. Vsak otrok se rodi v določeno vzdušje, v določene vzorce odnosov. Izkušnje iz zgodnjega otroštva so osnova za vse poznejše mišljenje in delovanje. Posameznikov razvoj vedno poteka znotraj ciklusa razvoja družine, ki je primarni kontekst človekovega razvoja. Med številnimi potmi je družina prva in najpomembnejša: je skupna pot, čeprav posebna, enkratna in neponovljiva. Je pot, od katere se človeško bitje ne more ločiti. Družina ima svoj izvor v ljubezni, s katero Stvarnik objema ves svet. Bog je vstopil v zgodovino ljudi po družini in jo na ta način posvetil. Rojen iz Device Marije je na nek način postal eden izmed nas. Tako Kristus človeku v polnosti razodeva človeka. Božja skrivnost učlovečenja Besede je torej v tesni zvezi s človeško družino.

1 I. Cankar, *Izbrana dela VIII*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1955, 298.

»Družina je pojmovana kot temeljna struktura, v kateri in po kateri nastaja človekov jaz. Otrok se razvije v odnosih s starši in med staršema, saj je nevrološka struktura človeških možganov zaznamovana z odnosi do te mere, da se zunaj teh odnosov ne more razviti ne na kognitivni ne na emocionalni ravni. Družina je, ne glede na njeno konkretno podobo, najkompleksnejši in edinstveni prostor, v katerem nastaja in se razvija psihična struktura. Njen razvoj je zunaj družine, četudi je ta nepopolna, razbolena, patološka in celo nefunkcionalna, nemogoč.«² Kadar ni družine, nas to boleče zaznamuje in bremeni vse življenje. Tako je družina bistveno obzorje, temeljna skupnost, v kateri se ukoreninja celotna mreža družbenih odnosov.

V zvezi s tem omenimo avtorja Fairbairna,³ predstavnika relacijske teorije, ki je v svojih raziskavah odkril pomen prvih relacij in tako prvi na takšen način ubesedil iskanje odnosa. »Fairbairnova objekt-relacijska teorija je v tej smeri najbolj razvita elaboracija travmatičnega človeškega doživljanja.«⁴

Fairbairn je svoje raziskave začel ob zapletenem fenomenu otrok, ki so bili v družini zlorabljeni, a so bili kljub temu zelo lojalni do svojih staršev. Glede na klasičen model, ki trdi, da je osnova v iskanju ugodja, saj je človek v bistvu hedonističen in zato išče, kako bi maksimiral ugodje in minimiziral bolečino, je to početje neustrezno. Fairbairn pa je v nasprotju s tem pri omenjenih otrocih ugotavljal, da so kljub veliki bolečini lojalni. Ko so jim ponudili alternativne starše, so jih odbili in pokazali veliko posvečenost, nagnjenost do svojih staršev. Fairbairn je na osnovi teh opažanj zaključil, da če bi bil »libido v osnovi nagnjen k iskanju ugodja«, ⁵ potem bi morali

2 L. Katarina K. Erzar, *Skrita moč družine*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut, 2003, 25.

3 Rojen 33 let po Freudu (1856–1939) spada v skupino avtorjev, ki so se eksplicitno ločili od nagonske teorije (kot npr. tudi Kohut, Sullivan). Uvrščajo ga med predstavnike relacijske teorije. Študiral je filozofijo z medicino. Ukvarjal se je s psihoanalizo. Od leta 1927 je objavljajl psihoanalitične spise. Od leta 1929 je imel senzacionalna predavanja pred britansko psihoanalitično družbo, ki ga je imenovala za pridruženega člana – velika čast za nekoga, ki ni imel običajnega izobraževanja. Leta 1939 je postal predsedujoči in potem redni član britanske psihoanalitične družbe. Umrli je leta 1964. Njegova hčerka je napisala doktorsko delo o izvoru objektno-odnosne teorije. Skupaj z ameriškim psihoanalitikom Davidom Scharffom je izdala delo *Izbrana dela Fairbairna* (povzeto po predavanjih za slušatelje specialističnega programa Zakonska in družinska terapija. Ljubljana: Teološka fakulteta, 2001/2002).

4 C. Gostečnik, *Psihoanaliza in religija*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut, 2000, 236.

5 Po Freudu, ki je govoril o adheziji, lepljivosti libida v svoji lojalnosti do objektov zgodnje dobe, celo v bolečih izkušnjah, v kompulzivnem ponavljanju, v kontinuiteti rekreacije zgodnjih travm. Ta fenomen je združil s principom ugodja in trdil, da libido v trpljenju psihopatologije kompulzivnega ponavljanja reprezentira kazen za nedovoljene želje (prim. C. Gostečnik, *Sodobna psihoanaliza*, 63–64).

biti objekti bolj zamenljivi.⁶ Nadaljnja refleksija podobnih primerov in situacij je vodila k ugotovitvi, da to ni le problem zlorabljenih otrok, ampak psihopatologije nasploh. Psihopatologija je pri tem razumljena, definirana v najširšem pomenu kot tendenca ljudi, ki vedno znova ponavljajo določene boleče stvari, čutijo določena boleča čustva, vzpostavijo določene avto-destruktivne relacije.

Kako je mogoče te boleče izkušnje uskladiti s hedonističnim načelom o iskanju ugodja? Če ljudje ravnamo na osnovi iskanja ugodja, zakaj potem zgodnji konflikti niso enostavno odvrženi, pozabljeni, namesto da se v življenju tako sistematično in vztrajno rekonstruirajo?⁷

»Fairbairn je sledil veliko bolj ekonomični razlagi, in sicer na osnovi menjave premise: libido ne išče ugodja, ampak objekt. Za otroka ni osnovna potreba po ugodju, ampak po kontaktu. Če starši ponujajo ugodje, ga bo otrok gotovo iskal, vendar ne ugodja samega v sebi, ampak kot orodje za interakcijo z drugimi. Če starši proizvajajo samo boleča doživetja, bo otrok iskal ugodje drugje, vendar bo iskal bolečino, preko katere bo iskal interakcijo s signifikantnimi drugimi osebami, ker je osnova kontakt, ne ugodje. Za Fairbairna je centralna motivacija človeškega doživljanja iskanje in ohranjanje intenzivne emocionalne povezave z drugimi.«⁸

Otrok se nauči povezav z drugimi ljudmi s pomočjo modelov, načinov, kako priti v človeško družino. Ti modeli brezizhodno ostanejo s človekom vse njegovo življenje. V nekaterih družinah je osnovna komponenta emocionalnega kontakta senzualnost,⁹ v drugih besne eksplozije, zopet v drugih depresivno hrepenenje. »V Fairbairnovem sistemu je starševska karakterna patologija tista, s katero postane otrok najbolj zvezan in jo internalizira, ker je ravno to tisto jedro, v katerem čuti, da starši emocionalno bivajo. S tem ko postane takšen kot depresiven, mazohističen ali sadističen starš, ohranja močno navezanost nanj. Torej, glede na Fairbairna, v represivnem jedru ni

6 Prim. C. Gostečnik, *Ne grenite svojih otrok*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski center, 1998, 26–30.

7 Prim. C. Gostečnik, *Človek v začaranem krogu*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski center, 1997, 72.

8 C. Gostečnik, n. d., 72.

9 Fr. *sensuel*, iz nlat. *sensualis*, iz lat. *sensus*: čustvo, zaznavnaje, občutenje: (1.) čuten, ki se nanaša na telo in čute; (2.) ki se nanaša na telesne in čutne užitke (*Veliki slovar tujk*, 1041).

travma, spomin ali impulz, ampak relacija – del jaza v globoki identifikaciji z reprezentacijo dejanskih staršev, ki ne more biti ohranjena v zavesti in v kontinuiteti z drugimi doživljanji jaza.«¹⁰

Zavreči te navezave in zaplete pomeni, da se popolnoma izločimo od vseh intenzivnih človeških kontaktov. To seveda ni mogoče. Zato je za pacienta, ki začne okušati čut in možnost življenja ter doživljanja samega sebe in svojih svetov na drugačen način, v splošnem doživljanje osamljenosti in izolacije zelo zastrašujoče in globoko. Biti drugačen, celo če to pomeni biti odprt za veselje in resnično intimnost z drugimi, pomeni izgubiti povezavo z notranjimi objekti, ki so priskrbeli čut za pripadnost in povezanost, kljub temu da so posredovani skozi bolečino, žalost, disolacijo.¹¹

Pot do odkrivanja lastne narave torej pelje preko srečanja z lastno družino in z odnosi, ki so vladali v njej. »Več ko vemo o svoji družini, več lahko izvemo o sebi in večjo svobodo imamo, da izberemo, kako želimo živeti. Tudi najstrašnejše in najbolj boleče izkušnje iz družine postanejo del naše identitete.«¹²

»Družina je prostor, kjer se odigravajo najpomembnejše zgodbe življenja. Je kraj, ki je zaznamovan z najsilovitejšimi doživetji, ki za vselej vtisnejo poseben pečat na vse člane družine. V družini se naučimo osnovnih oblik vedenja, v družini prvič začutimo globino intimnosti, pripadnosti, ljubljenosti, zaželenosti ali pa odvečnosti, zavrženosti in nepripadnosti. K temu temeljnemu izkustvu se vedno znova vračamo, saj nas ravno to čutenje in mišljenje, ki ga ustvarja družina, določa v vsem našem poznejšem ravnanju.«¹³ Družina je poseben človeški socialni sestav, ki je nenadomestljiv. Seveda je lahko nebo ali pekel, veselje ali trpljenje – od posameznih članov je odvisno, kaj iz nje napravijo. Družina je mala skupina s posebnostmi, ki jo ločijo od vseh drugih malih skupin. Novejše raziskave v svetu kažejo, da za nastanek mladostnikovih vedenjskih težav ni pomembna zunanja podoba družine, temveč se vzroki skrivajo globlje, v čustvenih in psihosocialnih značilnostih družine in njenega ozračja. Prav to notranje

10 C. Gostečnik, *Človek v začaranem krogu*. Ljubljana: Brat Francišek in Frančiškanski družinski center, 1997, 73.

11 Prim. C. Gostečnik, n. d., 73.

12 L. Katarina K. Erzar, n. d., 32.

13 C. Gostečnik, *Srečal sem svojo družino*. Ljubljana: Brat Francišek in Frančiškanski družinski center, 1999, 7.

življenje družine, osebnost, vedenje, vrednote staršev in njihova medosebna razmerja so najbolj tvegani dejavniki, ki ogrožajo otrokov normalen osebnosti razvoj.

Jasnejše razumevanje vpliva družine na otroka nam prikaže paradigma, ki družino pojmuje kot sistem. Prvi in osnovni princip vsakega sistema je njegova celovitost – povezanost vseh delov, ki so v svoji eksistenci in organiziranosti med seboj vzajemno odvisni. Celovitost ni samo preprost seštevek in vsota teh delov, pač pa pomeni popolnoma novo danost, ki se ob teh delih konkretno odpira in izrisuje. Sistem kot tak vedno pomeni dinamiko urejanja sestavnih delov, tako da iz njega vedno znova nastaja celota. Sistem pa je hkrati razdeljen tudi na podsisteme, med katerimi zavzema osrednje mesto partnerski odnos med staršema. Z njim se družina začne in iz njega se nadaljuje. Otroci se rodijo v ta odnos in to je družina.

Sistemska značilnost družine je dobro povzeta v besedah Solovjova, ki pravi: »Ko bi bilo človeštvo le skupek enakih in samostojnih posameznikov, bi bila ta druga plat nepotrebna; kolikor bi se izpopolnjevali posamezniki, bi se izpopolnjevala tudi družba, ki iz njih sestoji. Vendar pa med posameznikom in družbo pravzaprav obstaja vzajemna odvisnost. Človeški rod dejansko obstaja samo v posameznikih, a tudi posamezniki obstajajo samo v rodu. Družba nastaja iz oseb, a tudi osebe živijo samo v tej združenosti. [...] Človeštvo se oblikuje iz ljudi, ne pa (samo) z ljudmi.«¹⁴ Tudi Hesse ugotavlja, da smo vsi le droben delček celote.¹⁵

Za lažjo predstavitev pomena celovitosti, ki presega vsoto posameznih delov, si zamislimo sliko na platnu. Sestavljena je iz barv, ki jim lahko določimo ime, ton in intenziteto. In vendar lahko rečemo, da je platno, ki ga imamo pred seboj, več kakor samo seštevek rumene, modre, rdeče ali katerih koli drugih barv. Skupek barv, nanesenih na platno, daje v celoti neko podobo, ne glede na to, ali gre za abstraktno ali za zelo realistično umetnost. Razlika je samo v tem, da je slika statična, sistem pa je živ organizem, ki zaradi prelivanja barv vsakokrat predstavlja drugačno sliko in izrisano podobo.

¹⁴ V. S. Solovjov, *Duhovne osnove življenja*. Ljubljana: Društvo SKAM (Knjižica Tretji dan), 2000, 125.

¹⁵ Prim. Miller, *Drama je biti otrok*. Ljubljana: Založba Tangram, 1992, 200.

Sistem kot tak je torej osnovan na interakciji njegovih delov. Šele ta v polnem pomenu ustvarja sistem. Brez interakcije o sistemu ne moremo govoriti. Ko proučujemo družino in govorimo o sistemu družine, le-ta ne predstavlja skupka posamičnih družinskih članov (očeta, matere in otrok), saj družino tvori vitalna interakcija med njimi. Sistem temelji na relacijah. Vsak sistem družine je sestavljen iz njenih povezujočih odnosov. Vsaka oseba ima svojski odnos do ostalih članov. Vsak član predstavlja del sistema kot celote, hkrati pa je celota vsebovana v vsakem posamezniku. Z drugimi besedami bi lahko rekli, da ima vsak član sistema družine svojsko sistemsko individualnost in vsak član posebej nosi v sebi pečat celotnega sistema. Vsak član je predstavnik celotne družine, kakor tudi predstavnik lastne enkratne osebnosti, ki jo je aktualiziral kot samostojna oseba v družini. Člani družine bistveno vplivajo drug na drugega in se medsebojno določajo v mišljenju, čutenju in vedenju.

V vsakem izmed nas biva torej celotna realnost družine, iz katere izhajamo. Naša globoka podzavest je vedno v svojskem odnosu z vsemi člani družine in realnost vsakega posameznega člana je oblikovana v odnosu z vsakim članom sistema. V tem smislu sistemski pogled na družino odpira področje globinske, podzavestne, organske povezanosti družinskega sistema. Pomembno pa je poudariti, da v sistemu družine nihče ni samo krivec in nihče samo žrtev. Vsi so odgovorni za stanje, v katerem se nahajajo.

Vsaka družina ima pravila, ki jo vodijo in usmerjajo (hišni red, socialno življenje, praznovanja, zasebnost in razmejitve, finance, šolanje, poklic, načela in pravila starševstva). Poleg teh zelo jasnih, vidnih in preverljivih pravil pa znotraj odnosov odkrivamo tudi podzavestna pravila, ki so izven paragrafov. Nehote močnejše določajo in opredeljujejo sistem ter določene zunanje postavke vedno znova postavljajo pod vprašaj. »Gre za pravila, kot so: izražanje in neizražanje čustev, katera čustva je mogoče ali dovoljeno pokazati (tudi kako), kdaj in do katere mere se dovoli oziroma spodbuja ter vzdržuje konflikt; pri tem je treba omeniti še dovoljeno toleranco notranje napetosti, intimnosti in bližine ter ranljivosti.«¹⁶

Vsaka družina vsebuje tudi določene vloge. Vloga staršev je, da pokažejo,

16 C. Gostečnik, *Psihoanaliza in religija*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut, 2000, 452.

kako biti moški oziroma ženska, kaj je to materinstvo, kako biti oseba, kako izraziti čustva in želje ter zahteve. Vloga otrok je, da ubogajo, so radovedni, se učijo, sledijo in posnemajo odrasle v njihovih vedenjskih modelih. Kljub vsemu pa oče in mati tvorita temeljno komponento sistema družine, ki se kaže v njunem posamičnem odnosu do sebe in tudi v njunem medsebojnem odnosu. Ravno dinamika teh odnosov, staršev v odnosu do samih sebe in drug do drugega, je odločilnega pomena. Na njej sloni celotni sistem družine. Če je njun zakon funkcionalen, je s tem otrokom dana možnost, da se razvijejo v zdrave, funkcionalne osebnosti. V nasprotnem primeru pa se morajo otroci prilagoditi in prevzeti nezdrave vloge in funkcije, ki jim omogočajo preživetje.

Vsak socialni sistem ima svoje tipične lastnosti in potrebe. V družini odkrivamo potrebe, kot so potreba po varnosti, samovrednotenju, produktivnosti, intimnosti, odnosnosti, povezanosti in pripadnosti, izzivu, potrditvi, duhovnosti. To je izraz najglobljega bistva in potrebe človeka.

Vsaka družina za svoje celovito delovanje potrebuje očeta in mater, ki sta povezana v zdrav odnos, v zavezo, ki obljublja obstoj v smislu: »Dokler bo trajala zemlja – ne setev ne žetev, ne mraz ne vročina, ne poletje ne zima, ne dan ne noč ne bodo prenehali« (1 Mz 8,22).¹⁷ Edino takšna zaveza oziroma tak zdrav odnos omogoča funkcionalno delovanje celotnega sistema družine, da lahko skupaj zažari v vseh mavričnih barvah, ki se zarišejo na nebu njenega obstoja.

Če zdravega odnosa ni, se potrebe sistema prenesejo na otroke. Deležni so potopa, ki opustoši zemljo (prim. 1 Mz 9,11). Otroci si razdelijo vloge, na osnovi katerih sistem družine vzdržujejo pri življenju. Postanejo emocionalni očetje ali matere za svoje brate in sestre, za katere ni poskrbljeno, prevzamejo vlogo emocionalnega moža ali žene, v sistem prinašajo občutek varnosti, ljubezni, zavarovanosti, prevzamejo funkcije zakonskega pod-sistema ter prilagodijo svoj vedenjski sistem potrebam družine. Otroci se

¹⁷ Tu gre za Božjo zavezo z ljudmi, ki jo Gospod izreče Noetu. Opomba k tej vrstici poda razlago: »Človeška pokvarjenost ne bo škodovala trajnosti naravnih zakonov, ki so Božji dar« (op. k 1 Mz 8,22). Aplicirano na model človeške zaveze med možem in ženo bi takšna zaveza pomenila odnos, v katerem njune rane (»pokvarjenosti«) ne bodo škodovale otroku, ki prihaja kot Božji dar. Z ustreznimi razmejitvami, z lastnim soočenjem vsebin njunega odnosa in z njihovim reševanjem ga bosta obvarovala potopa, propada in uničenja.

naučijo, kaj je dovoljeno povedati, misliti, želei, hoteti in kaj je potrebno zadržati zase. Naučijo se, kateri vedenjski modeli so dovoljeni, dopustni in katere naloge morajo biti izpolnjene za vsako ceno. Tako držijo in ohranjajo sistem v ravnotežju. Posledica je razvoj posebnega perceptivnega mehanizma čutenja, mišljenja, delovanja, interpretiranja in imaginacije. Na osnovi tega otroci sprejemajo in zaznavajo svet, na osnovi tega si ga organizirajo in v njem iščejo smisel.¹⁸

3 Dejstvo in prepoznanje ranjenosti

Nihče ni brez rane. Vsak človek nosi s seboj kakšno rano – predvsem na nezavedni ravni še iz časa, ko je bil otrok, torej iz dobe, ko je bil nemočen, ranljiv in popolnoma odvisen od pomembnih drugih. Nekdo je bil kot otrok po krivici tepen in ni imel možnosti, da bi se branil; iz drugega so se norčevali in ga niso jemali resno; nekdo drug je bil žrtev spolne, fizične, čustvene zlorabe ... Vsak človek torej pozna občutja bolečine, sramu, osame, zavrženosti, izdajstva, prevare ... Svojo ranjenost najgloblje prepoznamo v odnosih, v katerih živimo, ob ljudeh, ki jih srečujemo, ob doživljanju situacij tukaj in zdaj, v katerih nas preplavijo skrajno močna čustva, ob katerih se ne znajdemo in ne razumemo, kaj se pravzaprav dogaja, in ob govorici telesa, ki je tempelj in nosilec vsega našega spomina. Kar se ne prebudi na nobeni drugi ravni človeške danosti, bo zagotovo nosilo telo in spregovorilo po njem.

Poglejmo primer. Neko žensko je njena mati kot triletno deklico pretepala, ne da bi mala vedela, zakaj. Nehote je dekličina hrbtenica postala krčevita, da se je tako obranila pred nemočjo in jezo. Pri petdesetih letih žena trpi zaradi hudih bolečin v hrbtenici. V terapevtskem in duhovnem spremljanju je ozavestila, da je njena krčevita hrbtenica oblika nagonske obrambe proti vsem udarcem, ki jih ji je življenje vedno znova zadajalo. Toda poznavanje vzrokov ne odzame bolečin. Le ko v pogovorih ali sporočilih pride v stik s svojo rano, lahko sprosti svojo napetost. Čustva se začno stekati v njeno hrbtenico in delujejo zelo blagodejno. Žena znova zaživi in se veseli ob ponovno najdeni življenjski moči. Obenem pa priznava, da je bila njena krčevita hrbtenica potrebna, da je lahko preživela. Toda drži zaprtosti in

¹⁸ Prim. C. Gostečnik, *Človek v začaranem krogu*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski center, 1997, 166–187.

krčevitosti ni več primerna, saj samo povečuje bolečine v hrbtenici. Sedaj je žena tako močna, da se lahko sooči z bolečino iz otroštva, da lahko izrazi tudi jezo do mame, ki jo je doslej idealizirala. Dialog z bolečinami v hrbtenici in razumevanje lastnih ran so ženi omogočili, da je v njej življenje ponovno zacvetelo. Lahko se spravi s svojo preteklostjo, na katero sedaj more gledati realistično, z vsemi ranami, a tudi s pozitivnimi izkušnjami. Opaža, da se je življenje v njej znova prebudilo in da ima veliko voljo do življenja. Njeno duhovno življenje je bilo dolgo časa poskus bega pred to največjo travmo. Sedaj svojo rano lahko prizna za izvir duhovnosti, ker se jo je naučila ljubiti. Rana jo drži budno, da se ne pokrči in zapre vase, ampak da se odpre Bogu.¹⁹ S tem je odprta tudi do ljudi.

Človekov beg pred samim seboj in travmami lastnega življenja je normalen del človeške realnosti. Vendar nas izkušnja uči, da je temelj nove zaveze, ki pomeni prihod odrešenika, prav v tem, da se kakor Kristus bližamo vsemu, kar je omalovaževano, izrinjeno, grešno, osovraženo, bolno, osramočeno, prevarano ... Kar smo zaradi teže bolečine potlačili, se nam vrača skozi konkretna dejstva sedanjosti.

4 »Stopi k meni« – pot iz ranjenosti

Samo zdravnik, ki je bil ranjen, more ozdraviti druge, pravijo stari Grki. Zato je priznanje in soočenje z lastno ranjenostjo pogoj za vstop na pot ozdravljenja. Ranjenost je stvarnost, v katero smo vsi ujeti, zaradi česar vsi trpimo in v kar smo vsi vpleteni. Ta stvarnost kliče po joku, ponižnosti soočenja in priznanja ter zdravljenju oziroma odrešenju. To je hkrati tudi tisto najbolj duhovno. »Duhovno življenje je namreč življenje prav zato, ker se dotika žive osebe. [...] Vse, kar ni spojeno z življenjem, ni ukoreninjeno v življenju, ne more služiti življenju. Ne samo to, človeka celo zavaja in ga lahko usodno odmakne od konkretnega vsakodnevnega življenja.«²⁰ To je tudi pot zgodnjih menihov, ki so se ukvarjali s samospoznavanjem, da bi lahko spoznali in srečali pravega Boga. »Evgarij Pontski oblikuje duhovnost od spodaj s klasičnim stavkom: ›Če hočeš spoznati Boga, se prej uči spoznavati samega sebe.‹ Vzpenjanje k Bogu gre preko sestopanja v lastno

19 A. Grün, *Dovolj ti je moja milost* (neuradni prevod iz italijanščine za interno uporabo).

20 M. I. Rupnik, *V plamenih gorečega grma*. Ljubljana: Župnijski urad Dravlje, 1995, 33–34.

stvarnost vse do globin nezavednega.«²¹

»Kristus nam je prišel pokazat, da je prav naša človeška in tosvetna izkušnja tisto, čemur moramo in moremo zaupati. To je naša potreba in dobra začetna točka. Po dogodku Božjega utelešenja je snovni svet postal prednostni kraj srečanja z Bogom.«²²

Z drugimi besedami lahko rečemo tudi, da je to vse, kar imamo. Zastonj je upirati pogled v zvezde in iskati neko visoko duhovnost, ko pa lahko svoj pogled upremo v obličje drugega in s tem srečamo vse troje: sebe, Boga in bližnjega. »Tam, kjer sta dva ali trije zbrani v njegovem imenu, tam sredi je [namreč] on med njimi« (Mt 18,20). V tem je odrešenijski vidik. Naš Bog je učlovečeni Bog. Bežati ali ločevati duhovno od snovnega je nevarno ali kot pravi frančiškan Rohr: »Izognili smo se pohujšanju Učlovečenja, da bi se izognili Bogu »v njegovi najnevarnejši preobleki«: v otipljivem snovnem svetu.«²³

Večinoma so najbolj boleče in travmatične stvari globoko v naši duševnosti in izven našega zavedanja. Zato življenje v odnosu pomeni živeti z ljudmi, ki bodo drug v drugem vzbujali vse te boleče nerazrešene elemente preteklosti, ki kličejo po razrešitvi. Ljudje, ki živijo skupaj, niso naključje. Kar drug ob drugem doživljajo, ni zmota. Nismo se po pomoti srečali med seboj. Program, ki vse to vodi, so potlačene vsebine, ki so preveč boleče in se jim hočemo izogniti, zato ostanejo v naši podzavesti vse, dokler jih tisti nekdo, ki nas je očaral, ali tisti nekdo, ki ga ne moremo sprejeti, ki ga odklanjamo, na kakršen koli način ponovno ne spodbudi. Tako se dograjujejo psihične vsebine, ki so umanjale – predvsem z drugačnim načinom odzivanja, kot ga je določenemu posamezniku nudila njegova preteklost.

Kaj to konkretno pomeni bomo pokazali z opisom dogodka v neki skupnosti. V skupnosti živijo sestre, ki so si v duhu apostolske oblike posvečenega življenja organizirale svoje življenje. Vsaka sestra s seboj v skupnost prinaša model odnosov svoje primarne družine, s seboj prinaša tudi vsebine teh

21 A. Grün, M. Dunfer, *Duhovnost od spodaj*. Maribor: Slomškova založba, 2006, 6.

22 R. Rohr, *Everything Belongs: The Gift of Contemplative Prayer*. New York: The Crossroad Publishing Company, 2003, 139.

23 R. Rohr, n. d., 141.

odnosov, ki kličejo po odrešitvi.

Psihična vsebina ene od sester je nesprejemanje lastne ženskosti, ker v sistemu, iz katerega prihaja, ženskost ni spoštovana in sprejeta niti po ženski niti po moški liniji. Za njenega očeta je ženskost pomenila preobčutljivost, ki se je ne da sprejeti, saj so ženske nemogoče, izbruhnejo za vsako stvar, nikoli niso zadovoljne, imajo svoje dneve, zato je takrat bolje, da jih pustiš pri miru, vsaka stvar jih vznemiri, poleg vsega pa so tu še nemogoče solze in pričakovanja, ki jih ni mogoče izpolniti. V ozadju take drže je strah pred intimo, strah pred lastnimi čutenji, strah pred lastnimi solzami, a na intrapsihični ravni ni nikoli prišlo do soočenja teh vsebin in te drže. Mati je ob vsem tem umolknila in nehala verjeti vase in v svojo ženskost. Naučila se je obvladati solze in ničesar zahtevati zase. Model, ki ga pozna že od svojih otroških let, prav tako kot njen mož svojega. Potlačene vsebine so se kazale skozi številne bolezni, ki jih je spremljal neizmeren strah pred katastrofo, ki bi jo bolezen lahko povzročila.

Zamislimo si dekle, ki je raslo v tem vzdušju. Razviti svojo ženskost bi v tem primeru pomenilo zavreči navezave, ki so bistvene za preživetje. Zaradi preživetja v tem sistemu in ohranitve navezav je lažje zavreči svojo ženskost in nehote igrati igro sistema dalje. Zdajšnje življenje v skupnosti s sosestrami pomeni, da ob njih vedno znova odpira boleče področje ženskosti. Na nek način je dovolj že to, da so ob njej ženske, ki vsaka na svoj način živi svojo ženskost in o njej govori. V to govorico spada vse od dojemanja sebe, lastnega telesa, ciklusa do rokovanja s čustvi, odnosa do moških ...

Lahko si predstavljamo, da za nekoga, ki je vse življenje bežal pred samim seboj in ni smel biti to, kar je, takšna situacija pomeni popoln spust v neznano in hkrati milost odrešenja, ki omogoči, da človek na dnu najde tisto, kar nikoli ni smelo živeti. Prvič v življenju ima to dekle kot ženska možnost, da se odpre tej milosti, se poglobi, sprejme odgovornost za svojo preteklost ali pa po sosestri, ki sprejme, predela in metabolizira ta doživetja, izkusi milostni trenutek notranje prenove. Odrešenjski vidik je v tem, da je le tako mogoča dokonča razrešitev oziroma prenehanje ponovnega ustvarjanja starih, nerazrešenih konfliktov, ki bi v tem primeru pomenili nikoli zares živeto življenje v polnosti dane narave.

Dokler drug ob drugem preteklosti ne odpremo, sprejmemo, razumemo, ta preteklost zavira pristne odnose, ker brez nje ne moremo razumeti, kako smo oblikovani; ne moremo razumeti ne sebe ne drugega. Odnos je torej kraj, ki nas očiščuje tudi in predvsem po preganjanju, nerazumevanju, stiski. Skozi vse te stvari dozorevamo za neko zelo konkretno, udejanjeno ljubezen do sebe in drugih. Resnica, ki se ob tem odkriva, je, da stopiti v razmerje, v odnos in v njem vztrajati, pomeni tveganje. Nobena zavarovalniška družba nima premije, ki bi ovrednotila ta korak.

Kjer ni posluha in prostora za nekaj novega, kjer je to tveganje samoumevno, kjer ga z lahkoto zdržimo, nas v resnici ni. V takem vzdušju in navideznih odnosih vsak otrok v družini ali pa vsak nov član občestva skupaj s Kristusom postavlja izzivalno vprašanje v smislu, zakaj me hočete umoriti, mene, ki sem vam povedal resnico. Kajti v takšnem vzdušju ni prostora za resnico, ni življenja, tam še ni nove zaveze, zato je treba vse, kar ogroža, umoriti: občutja, ki vznemirjajo, nova vprašanja, nove ideje, nove poglede, dušo posameznika ... Dokler človek ne izgovori, kar čuti, kar vidi, da se dogaja, kar ga moti, vznemirja, in dokler zgolj brez besed vstopa v začarani krog ponavljanja istih modelov, istih vlog, ne more priti do spremembe. To hkrati pomeni, da dokler izgovorjena beseda ni sprejeta in slišana, prav tako ne more priti do spremembe. »In beseda se je učlovečila in se naselila med nami« (Jn 1,14).

Rane, ki so nenehno odprt prostor, se zacelijo šele takrat, kadar z njimi dosežemo nekoga drugega. Rupnik pravi: »Človeška psiha najde svojo resnico v razsežnosti odnosov, v odnosih z drugimi ljudmi izrazi vse svoje zmožnosti in lahko udejanji vso svojo resnico. [...] Zdravo in celostno živi naša psiha takrat, ko živi na področju odnosa in ko sebe in svet vključi v proces poosebljanja (hipostaziranja), se pravi, ko živi v božji Ljubezni.«²⁴

24 M. I. Rupnik, n. d., 60.

Zgovoren primer je tudi legenda iz življenja sv. Frančiška, ki pripoveduje o tem, kako je ta svetniški ubožec kakor usmiljeni Samarijan objel in poljubil gobavca, ki ga je srečal na poti.²⁵ Da je to lahko storil, pomeni, da je najprej zmogel objeti in poljubiti gobavost lastne duše. Tako je tudi z nami: šele ko zmoremo srečati gobavost lastne duše in jo objeti, zmoremo iti naprej po poti in se skloniti tudi do ranjenega telesa drugega.

25 Prim. J. Jørgensen, *Sveti Frančišek Asiški*. Ljubljana: Brat Frančišek, 2000, 38–39.

Heliodor Cvetko

POZNAMO STISKE SODOBNEGA ČLOVEKA?

1 Uvod

2 Dejavniki, ki najbolj vplivajo na naraščanje stisk

2.1 Hiter tempo življenja

2.2 Težnja k vedno večji učinkovitosti

2.3 Spreminjanje vloge družine, sorodstvenih vezi, pristnih prijateljskih socialnih mrež

2.4 Sprememba družbenega reda

2.5 Splošna kriza vrednot

2.6 Globalna – svetovna kriza

3 Načini odpovedovanja – stiske sodobnega človeka

3.1 Povečanje bolezenskih stanj v vseh delih populacije

3.2. Kateri stebri identitete današnjega človeka so najbolj načeti?

3.2.1 Telesnost

3.2.2 Socialna mreža

3.2.3 Družine so postale zelo nestabilen način skupnega življenja

3.2.4 Družine z enim otrokom predstavljajo manj kakovostno socializacijsko okolje, družine brez otrok pa so z reproduktivnega vidika za družbo jalove

3.2.5 Za večino današnjih družin torej velja, da so nepopolne

3.2.6 Sodobni način življenja generira odsotnost in odtujenost posameznih družinskih članov

3.2.7 Materialna varnost

3.2.8 Poklicno delo, hobiji

3.2.9 Vrednote

1 Uvod

Čas, v katerem živimo, je res ugoden za bohotenje anksioznosti, depresij ter sorodnih stisk današnjega človeka. Aktualne domače družbene in ekonomske razmere z vsem znano svetovno krizo vse skupaj samo še stopnjujejo. Zdi se, da ni ne posameznika (niti izvoljenega predstavnika ljudstva niti strokovnjaka oziroma človeka, ki bi mu preprosto zaupali) ne skupine oziroma gibanja (ali ideologije), ki bi ljudi navdajalo in vedrilo z upanjem. Ob analizi kompleksnosti stanja moramo upoštevati miselnost naroda, ki se je oblikovala v posebnih zgodovinskih okoliščinah, družbene in socialne spremembe v zadnjih desetletjih, še posebej po osamosvojitvi, ter spremembe, ki so dramatično sledile.

Precej poenostavljeno lahko rečemo, da smo se Slovenci (naši predniki) razvijali v narod večinoma od pastirjev, prek hlapcev, vazalov in različne vrste janičarjev do mezdnih delavcev in drugih plačancev, torej kot brezpravna in uboga raja, kot prebivalci obrobni provinc, krajin, banovin, monarhije, federacije (EU?). Kot ljudje in bio-psiho-socialna bitja smo vseskozi trpeli, hrepeneli in občasno (nekateri bolj, drugi manj) izkoristili priložnosti za drugačno življenje in drugačen položaj. Zato je razumljivo da so naši starši izkoristili možnost in razgrabili koščke zemlje (naše lepe domovine), postali »svoji na svojem«, pregnali (tedanje in potencialne) zatiralce in izkoriščevalce ter gradili »lepšo in boljšo prihodnost«. Uživali so v svobodi, neodvisnosti, vedno višjem standardu življenja, kopičenju materialnih dobrin.

Slovenci smo znani po tem, da hočemo (moramo) imeti svojo hišo, če ne hišo pa vsaj vikend ali parcelo (košček svoje zemlje), ter seveda vse drugo, kar simbolizira samostojnost, neodvisnost in moč. Ob družbenih in ekonomskih možnostih ter osebnem egoizmu (izbiranju lažjih možnosti) smo prišli tako daleč, da smo se na različnih področjih delovanja močno oddaljili od prvotno zastavljenih ciljev, vrednot in tega, kar je za narod in posameznika res dobro. To raznovrstno odtujenost na področju medosebnih, družinskih in medgeneracijskih odnosov lepo simbolizira rek, ki se je izoblikoval v zadnjih desetletjih: »Mladi in stari ne sodijo skupaj.« To seveda drži, če si življenje na svojem lahko privoščimo in če se za sožitje gene-

racij ne potrudimo. Ker trud (kdaj pa kdaj potrpeti, se čemu odpovedati) za sožitje in skupno dobro v času postmoderne in povečevanja individualne prosperitete (najprej jaz, biti prvi, naj, naj ...) ter surovega poosamosvojitvenega kapitalizma tako ali tako ni cenjen, kaj šele da bi bil vrednota, je razumljivo, da so starostniki in otroci najbolj izpostavljeni in ogroženi deli naše skupnosti. Izpostavljeni in ogroženi so, ker svoje usode otroci še nimajo v rokah, starostniki pa je nimajo več. Aktivna srednja generacija, otroci prvih in starši drugih, pa je tako zaposlena sama s seboj (zagotavljanje preživetja, ekonomske samostojnosti, standarda, imetja), da nima časa za vzdrževanje, kaj šele za negovanje odnosov. Pomembnosti medčloveških odnosov se ne zavedajo ali pa jim preprosto zmanjkuje moči. Zato smo ob spremljanju življenja posameznikov, družin in širše skupnosti priče številnim anomalijam nesrečnih posameznikov in dejanjem (ali apatičnosti) iz obupa oziroma zaradi njega – tudi samomorom. Številni, tako mladostniki kot starostniki, si s tem »skrajšajo muke«. Le redki storijo to skrajno dejanje nad samim seboj zaradi fizičnih bolečin ali invalidnosti, večina pušča za seboj sledove razočaranja, osamljenosti in obupa.

2 Dejavniki, ki najbolj vplivajo na naraščanje stisk

2.1 Hiter tempo življenja

Prepričan sem, da življenje v zgodovini razvoja človeške vrste za povprečnega posameznika ni bilo nikoli prav lahko. Hkrati pa drži, da življenje preprostega posameznika še nikoli ni bilo tako kompleksno, kot je danes. K temu v prvi vrsti zanesljivo prispeva hiter tempo življenja. Pred kratkim sem prebral:

Zdi se mi, da prav hiter tempo pred nas postavlja ovire. Otroci so preobremenjeni, v službi je »štala«, doma zmanjkuje denarja. Od doma greš zgodaj, da mularijo spraviš v vrtce, šole. Zastoji v prometu in zamudiš v službo. Šef ti zato skoči »na glavo«, kakšnega sodelavca trka polna luna, potem je že ura za odhod domov. Nato spet hitiš po otroke, jih razvažáš na prostovoljne aktivnosti, glasba, šport, jeziki, kuhanje za jutri. Poleg tega je treba pripraviti stroj, posesati, biti prijazen s sorodstvom. »Far too much« za navadnega zemljana, ki služi ljubi kruhek. Zdi se mi, da so nedelja in prazniki edini dnevi, ko se

vsi lahko malo spočijejo in to bi bilo treba izkoristiti. Ne tako, da greš v nakupovalni center, ampak tako da upočasniš, se malo »pocrkljaš«, si privoščiš kakšen izlet. Potem bi bilo res manj depresivnih »bab« in pijanih »dedcev«.

Alexx

Gornji zapis na enem izmed internetnih blogov lepo predstavlja mnoge, ki od jutra do večera »lovijo minute« kot igriva mačka svoj rep, ki se nazadnje vedno izmuzne. Tako imamo pogosto občutek, da izgubljammo bitko z roki, termini, nalogami, urami in minutami. Boljše in učinkovitejše komunikacijske poti (moderne avtoceste, železniške proge, letalske zveze), sodobna tehnologija (hitri avtomobili, vlaki, letala) in druge pridobitve vse pomembnejše in popularnejše logistike niso prispevali k temu, da bi imeli več časa zase, za počitek, za druženje, za kakovostne odnose ...

Brez zavestne odločitve, jasnih meja in truda nam najsodobnejši produkti ne zagotavljajo nobenih prednosti oziroma ne prispevajo k blagru posameznika. Smo vse hitrejši in bolj mobilni, razdalje v svetu pa vse manjše; vse postaja dosegljivo. Informacije se širijo tako hitro, da zemeljske razdalje ne predstavljajo nobene ovire več in bivanje na katerem koli koščku zemlje s tega vidika ne predstavlja več niti izgube niti prednosti. Višanje standarda in boljše možnosti pa ob zapovedanem potrošništvu posamezniku v naslednjem trenutku, ko jih ustvari, mnogo tudi odvzamejo. Le redki res živijo pridobitve časa v korist pravih vrednot.

Vloga – možnosti katehetovega delovanja:

- *razumeti vse večjo kompleksnost življenja v sodobnem svetu;*
- *s poslanstvom in ravnanjem ne pospeševati tempa, temveč z ozaveščanjem in zavestnim umirjanjem izvajanja dejavnosti ljudem omogočiti, da pridejo v stik s seboj, s svojimi potrebami, svojo duhovnostjo in z ljudmi okrog sebe.*

2.2 Težnja k vedno večji učinkovitosti

Učinkovitost je eden od temeljnih in osrednjih pojmov moderne ekonomije ter skoraj sinonim uspešnosti. Zelo dobro se zrcali v imperativih »biti prvi, biti največji, biti najboljši«, seveda pa tudi v iskanju dobička, poslovnem obvladovanju trga, konkurence, potrošnikov. Kam skrajno sle-

denje tem imperativom vodi, lepo kažeta zadnja svetovna ekonomska kriza (2008/9/10) ter stanje planeta z grožnjami ekoloških in klimatoloških katastrof. Zaradi neizmerne pohlepa posameznikov in sistemov (ekonomskega, gospodarskega, finančnega, političnega), ki so to omogočali, se je sesul svetovni trg. Posledice čutimo vsi. Najbolj tragično pa je, da se ves svet (odgovorni, vodilni posamezniki) odziva v smeri ustalitve »starega« načina funkcioniranja in ne v smeri sprememb, ki bi zagotavljale drugačen razvoj dogodkov. Kriza očitno ni bila dovolj globoka in ni trajala toliko časa, da bi spregledalo dovolj kritične mase, ki bi potem terjala in izvedla potrebne spremembe. Zato je ponovitev podobne krize v še hujši obliki zelo verjetna.

Teženje k čim večji učinkovitosti se v življenjskih mikrosituacijah lepo zrcali v odnosih med ljudmi. Egoizem, ki presega skrb zase in prehaja zgolj v skrb zase ter doseganje ciljev »preko trupel«, je dober pokazatelj teh anomalij. V borbi za točke in lepe ocene npr. ni več niti spontane pomoči med sošolci in vrstniki, kaj šele včasih zelo znanega in zloglasnega goljufanja v šoli. Medsosedska pomoč (predvsem v urbanih okoljih) usiha, v delovnih okoljih je zelo težko uveljaviti timsko delo, saj onemogoča (zmanjšuje) konkurenco (med posamezniki), soodvisnost pri doseganju rezultata pa je za mnoge skrajno neznosna.

Vsi, ki se poklicno ali kako drugače ukvarjamo z ljudmi, opazamo, kako se izgublja občutek za sočloveka. Najlažje je to prepoznati v naraščanju nasilja in strpnosti do tega pojava. Težava pa ni le v slabem občutku za meje (interese, potrebe, dobro) sočloveka, temveč skrajno neodgovoren odnos do sočloveka – »vsak naj skrbi zase« in »vsak naj poskrbi zase«. Mnogokrat nas ne omehča niti bolečina niti trpljenje, kaj šele revščina in beda.

Vloga – možnosti katehetovega delovanja:

- *širiti in živeti svetopisemsko držo glede »prvih« in »zadnjih«;*
- *skromnost in služenje drugemu ponovno premakniti proti vrhu lestvice vrednot;*
- *odgovoriti na Kajново vprašanje: »Sem mar jaz varuh svojega brata?«*

2.3 Spreminjanje vloge družine, sorodstvenih vezi, pristnih prijateljskih socialnih mrež

Spreminjajoče se družine in usode posameznikov v njih, še posebej seveda otrok, predstavljajo velik problem za posameznika in družbo. Mnoge moderne družine ne opravljajo več svojega osnovnega poslanstva, z naravno reprodukcijo ne zagotavljajo ohranitve naroda, in v sodelovanju z drugimi družbenimi institucijami niti ne izvajajo socializacije svojih »mladičev« do stopnje, ko bi se lahko kot koristni (samostojni, zreli, srečni ...) odrasli posamezniki vključili v družbena dogajanja.

Družina in skupnost izgubljata pomen. V ospredje vse bolj stopa posameznik s svojimi individualnimi pravicami, težnjami, uspehom. Tradicionalno vlogo družine prevzemajo druge »moderne« oblike sobivanja.

Povečevanje individualizma in dvig življenjskega standarda v zadnjih desetletjih (pred zadnjo ekonomsko krizo) sta omogočila razbohotenje grde zmotе, da mladi in stari »ne sodijo skupaj«. Kaj šele, da smo drug drugemu potrebni in da je povsem naravno, da smo v določenih življenjskih obdobjih in okoliščinah drug od drugega odvisni! Tako se veliko bolj ukvarjamo s »krivičnim« dejstvom, da vedno več starejših ne more pokriti stroškov boljšega doma za ostarele (v slogu: kakšna »svinjarija« je, da država ne more zagotoviti višjih pokojnin), kot pa s problemom odtujenosti in odsotnostjo potrebne solidarnosti in sorodstvene skrbi za ostarele svojce. Nato srednji generaciji pomagamo živeti s težkim srcem in s slabo vestjo (psihologi, psihiatri, psihoterapevti, duhovniki ...), otroke in mladostnike kot prostovoljce vodimo v domove za ostarele, starejše ljudi vključujemo v delo vzgojno-varstvenih ustanov. Kot bi želeli prve pokazati drugim (kot »modernim« otrokom kravice, ovčke in koze v živalskih vrtovih) ali celo skušali nadoknaditi prikrajšanost, do katere prihaja zaradi odtujenosti generacij, samopašnosti in egoizma posameznikov ter politike in filozofije, ki s točno določenimi nameni stojita za temi zmotami.

Negativne posledice povečevanja zmot, kakršne so »vsak naj skrbi le zase«, »mladi in stari ne sodijo skupaj« in podobne, čutimo na vsakem koraku družbenega življenja. Nekaj posledic prve sem že navedel. Omenim naj le še pravo malo katastrofo na vzgojnem področju: ne le da vzgojno delovanje

v javnem prostoru ni zaželeno, priče smo celo grožnjam in tožbam, če si kdo dovoli »tujega« otroka opomniti, ošteti ali naravnati k ustreznemu vedenju. Ko v psihološki pisarni dnevno poslušam tožbe mnogih staršev glede neubogljivosti in neobvladanega vedenja njihovih otrok, se mi kar milo stori ob misli na čase, ko se je vsak (starejši, odrasli) čutil odgovornega ter upal poseči in ustrezno ukrepati v primeru nesprejemljivega vedenja otrok.

Številni so primeri, ko se ljudje ne odzivajo na situacije agresivnega oziroma nasilnega vedenja. To, da »pogledamo vstran in gremo naprej«, postaja povsem sprejemljiv družbeni vzorec vedenja – tako v primerih vse bolj perečega vrstniškega nasilja ali grobosti med starejšimi in otroki kot tudi v primerih preveč pogostega načina partnerskega dopovedovanja in prepričevanja. Znani so podatki o pogostem »zaletavanju v podboje vrat«, »udarjanju v robove omaric« ali »padanju po stopnicah«.

Prav tako je v krizi negovanje pristnih prijateljskih vezi. Torej tistih, pri katerih korist ni na prvem mestu, čeprav pravo prijateljstvo opredelimo ravno tako, da lahko pri pravem prijatelju računaš na naklonjenost in pomoč tudi takrat, ko ti gre slabo, ko ga potrebuješ. Verjetno je del resnice tudi v tem, da prijateljstva ne nastajajo v času blagostanja, pravo tovarištvo se rojeva v stiski, bolečini. V času blagostanja se oblikujejo le interesne skupine, »klike«, izkoriščevalske naveze. Zadnja desetletja smo živeli kar lepo, mnogi so se vedli samozadostno, kot da drug drugega nikoli več ne bodo potrebovali.

Vedno manj osebnega druženja je celo na podežlju, mestne četrti in blokovska naselja pa z množico prisotnih tvorijo dobre možnosti za negovanje anonimnosti. Toliko nas je, da se že zaradi tega ne moremo posvečati drug drugemu!? Ne moremo se pogledati, se nasmehniti, pokimati, drug drugemu nameniti prijazne besede, zanimanja, vljudnostne fraze. Ni čudno, da je toliko osamljenih, čeprav niso sami.

Vloga – možnosti katehetovega delovanja:

- *ozaveščati vse starostne skupine (generacije) o odgovornosti za sožitje v družinah in skupnostih;*
- *družini vračati pomen, vrednost;*
- *v osebnem stiku omogočati pozitivno izkušnjo človeka s človekom.*

2.4 Sprememba družbenega reda

Ob hitrejšem tempu življenja je k zaostritvi osebne situacije mnogih ljudi pripomogla tudi sprememba družbenega reda, ki se je v Sloveniji zgodila v letih 1990/91 z odcepitvijo od Jugoslavije, s svobodnimi parlamentarnimi volitvami in z uvedbo tržne ekonomije. Vse to je bistveno vplivalo na spremembo dinamike odnosov med posamezniki in skupinami. V komunizmu naravnani socialistični družbeni red se je po Titovi smrti naglo sesul sam vase. Vzdrževan je bil s strahom, nasiljem, nenehnim iskanjem zunanjega in notranjega sovražnika, zato se je v boju za socialistično dediščino, položaje in materialno bogastvo dokončno razgalil kot zlagan, zločinski in totalitaren režim. Od komunistično-socialistične etike in v bojih prekaljenega tovarštva je ostalo pravo pogorišče vrednot. Tako se je mnogim prepričanim socialistom in komunistom porušil »svet«; nekateri so se z njim vred zrušili, drugi pa so šli ponovno v boj na okope starih razhajanj. Seveda so jim pri tem pomagali predstavniki s strani prejšnjega režima zatiranih, ki so z demokratizacijo družbe dvignili glave, vstali in mnogi ponovno stisnili pesti za popravo prastarih krivic in končanje bojev z drugačnim koncem. Tako še deset, petnajst oziroma dvajset let po osamosvojitvi govorimo (ugibamo) o dokončanju bratomorne vojne, ki se je bila že znotraj NOB in prva leta po vzpostavitvi »Titove Jugoslavije«. Ob vsakem pomembnejšem vprašanju, ki ga rešujemo tako, da razjasnjujemo absolutno večino v parlamentu ali volilnem telesu na referendumih in volitvah, se srečamo z zaostrovanji, ki se jasno oblikujejo v dva bloka, na levo in desno, na sile »kontinuitete« in sile »pomladi«, na rdeče in one druge. Pri tem seveda ne gre za skrbno ravnanje z brazgotinami in drugimi posledicami starih ran, temveč za neusmiljeno drezanje v najbolj boleča mesta, zaradi česar ne trpijo le »stari pohabljeni«, temveč prihaja do vedno novih žrtev in svežih ran.

Proces demokratizacije z lastninjenjem in tržno ekonomijo je sprostil

osebno iniciativo, ki je od precej enotne vizije večine državljanov kmalu pripeljala do spoznanja, da načela »enakih možnosti«, »prostega trga« in »zasebne lastnine« vodijo do vse večjega razslojevanja in razlik med nami. Pokazale so se prednosti tistih posameznikov in skupin, ki so v spremenjenih razmere vstopili z več kapitala, s pozicijami moči, z zvezami, s političnimi izkušnjami in s pragmatičnim pristopom (»znajdi se«, »neumen je, kdor ne izkoristi priložnosti«, »kapital je moč«). Tudi sicer so se mnogi počutili nesposobne in prikrajšane ob uspehu drugih – če popolnoma običajnih čustev zavisti sploh ne omenjam. V nič kaj zavidljivi situaciji niso nosilci in predstavniki tranzicije, ki so na eni strani gradili novo družbo, odnose na novem vrednostnem sistemu, za očmi javnosti pa delovali v smeri čimprej šnje vzpostavitve kapitalskega ravnovesja v popolnem nasprotju (včasih in kdo) z vrednotami, ki so jih javno razglašali. V zadnjem obdobju lahko opazamo popolno sprostitev strasti, ko je za dosego določenega cilja dovoljeno (opravičeno, tolerirano, spregledano) praktično vse.

Politične, vedno bolj pa tudi ekonomske (in druge) elite so deloma z javnim (institucionalnim), deloma pa tudi s skritim delovanjem (lobiji, mreže, kriminalne združbe) prevzele ključne pozicije moči, stanove in organe, od lokalnih do vladnih oziroma državnih služb in uradov.

Po dvajsetih letih dosledne tekme (ki je bila včasih bolj boj kot športni obračun) ugotavljamo, da se je pozitiven naboj osamosvojitve in tranzicije izpraznil. Vse opcije so bolj ali manj (enako) kompromitirane, ključne državne institucije ne delujejo v dobro večine državljanov, temveč v korist enih ali drugih elit, ki se v ohranjanju trenutnega stanja očitno podpirajo.

Vloga – možnosti katehetovega delovanja:

- *opozarjati in vztrajati na poti uresničevanja pravične družbe;*
- *kot alternativo moči kapitala, položajev ponuditi življenje v skladu s krepkimi, skromnosti pa povrniti visoko mesto med vrlinami;*
- *širiti ljubezen in odpuščanje.*

2.5 Splošna kriza vrednot

Upam si ponoviti trditev, da se slovenska družba v tem trenutku nahaja na pogorišču svojih vrednot. V zadnjem letu je z najvišjega mesta v državi raz-

glašen »prosti lov«: dovoljeno je pravzaprav vse. Z močjo zvez in kapitala se posameznik lahko skoraj popolnoma zaščiti pred »roko pravice«. Sklicevanje najodgovornejših v državi na »vest« nam državljanom prav nič ne vzbuja upanja, saj v trenutku odločanja nimamo niti deklariranih vrednot, po katerih naj bi se posamezna vest (politik) ravnala, niti korektivnega sistema in sistema sankcij, ki bi zagotavljala uravnavanje posameznikove vesti v primerih nezaželenih odklonov. Tako se niti ne moremo preveč jeziti nad ekscesi posameznika, ki je javno razglašal, da bo ravnal po svoji (npr. »lopovski«) vesti. Resnični ateisti in brezvestni posamezniki so tako celo v prednosti pred ostalimi, saj jih vest (kakršno imajo) ne opominja. Arogantno in vzvišeno ravnanje (govorjenje) v zadnjem času obtoženih posameznikov lepo prikaže stanje, ko ne izražajo le prepričanja, da niso storili ničesar nezakonitega (niti nemoralnega), temveč se zmrdujejo nad tem, da ostali nismo zadovoljni z drobtinicami z njihove bogato obložene mize. Stanje popolnoma odsotne oziroma disfunkcionalne vesti.

Sprejemajo oziroma vzdržujejo se zakoni, polni lukenj, ustava je postala rekvizit (kot zastava, grb, himna), o vsebini in tolmačenju katerega lahko razpravlja vsak. Izgubila je položaj najsvetejše narodove in državne zbirke pravil in vrednot, po katerih želimo živeti in delovati. S propadom prejšnjega režima in države smo žal poteptali tudi tiste vrednote, ki so nastajale skozi zgodovino ne samo našega naroda, temveč človeštva nasploh. Kot da so pravičnost, poštenost, dobro delo(vanje), tovarištvo, solidarnost in druge vrednote zgolj last nekega prepričanja, filozofije ali politične usmeritve. Izogibamo (sramujemo) se krščanske evropske kulture in tradicije. Zdi se, da pozabljamo, »od kod smo« in »kam gremo«. Tukaj in sedaj je dovoljeno vse, kar si je posameznik sposoben zagotoviti ne glede na posledice in druge.

Čeprav sodobne humanistične znanosti enopomensko priznavajo trojnost človekove narave, je duhovna plat (ob telesni in psihični), milo rečeno, zapostavljena. Vprašanja smisla (poslanstva, življenja in smrti), transcenden-ce in religioznosti so podcenjena, če ne celo prezrta in zasmehovana. Ker pa še tako »moderen« človek ne zdrži s praznino v sebi (niti v viziji svoje prihodnosti, stanja po smrti), so potrebe in stiske ljudi ogromne. Zaradi že prej omenjenega negativnega odnosa do krščanske (in predkrščanske) evropske tradicije so vse bolj cenjene številne duhovnosti daljnega Vzhoda.

Sam večkrat povem, da je to nepotrebno, saj se z vrnitvijo k narodnim koreninam ter duhovni in kulturni tradiciji srednjeevropskega prostora lahko učinkovito pomirim (s seboj, s sočlovekom, z naravo, z Bogom), nahranim (L)ljubeznijo in napolnim (U)upanjem.

Vloga – možnosti katehetovega delovanja:

- *vzgajati za krščanske vrednote in jih živeti;*
- *pomagati staršem pri vzgoji – oblikovanju vesti njihovih otrok.*

2.6 Globalna – svetovna kriza

Slovenski človek po svojih osnovnih značilnostih (razmišljanju, delovanju) seveda ni bistveno drugačen od ljudi z drugih koncev sveta. Zato se problematika, ki jo v domačem okolju zelo močno čutimo, kaže tudi drugod – v isti ali podobni obliki.

Razvoj dogodkov zadnjih dvajsetih let v naši domovini je v letu 2008 »lepo« dopolnil izbruh svetovne ekonomske krize. Tako čutimo posledice ne samo lastnega, ampak kar svetovnega pohlepa, prevar, neupravičenega bogatenja, krivične delitve dobrin ter neodgovornega ravnanja s surovinami in naravo nasploh.

Okoriščanje nekaterih na račun drugih brez upoštevanja mnogoterih posledic, teptanje osnovnih pravic in zatiranje, revščina, lakota in množične bolezni lebdijo nad človeštvom kakor apokaliptični jezdec in grozijo s kataklizmami planetarnega obsega. Zato ni čudno, da se ogroženi posamezniki, skupine, narodi in države bolj po instinktu (preživetveni nuji) kakor premisleku (politiki) z vsemi sredstvi borijo zase in za svoje pravice. Z nepremišljenim ravnanjem (koriščenjem zalog, industrijo, odpadki) ogrožamo obstoj življenja (svojih potomcev) na zemlji. Ob takem scenariju pravzaprav težko ostanemo optimisti in zaupamo v življenje, zmago razuma in odgovornosti. Niso več tako redki posamezniki, ki v ta(k) svet ne želijo roditi otrok. Tudi če je takšna odločitev še tako sprta s preživitveno logiko (ali/in zaupanjem v človeka in Boga), jo ob poglobitvi v svetovna (planetarna) dogajanja lahko razumemo.

Vloga – možnosti katehetovega delovanja:

- *negovanje ekumenske miselnosti;*
- *vzgoja k strpnosti in s strpnostjo do drugačnosti;*
- *preseganje osebnih in lokalnih egoizmov za skupno dobro.*

3 Načini odpovedovanja – stiske sodobnega človeka

Zdravje danes razumemo mnogo širše kot le odsotnost bolezni. Zdrav človek se kot tak zaznava in počuti v vsej svoji celovitosti (bio-psiho-socialno bitje) in posebnostih, v svojem življenjskem kontekstu in toku svojega življenja. Uravnava lahko hkratno delovanje rizičnih in zaščitnih dejavnikov, tako da ohranja ravnovesje med obremenitvami in sprostitvami, vitalnostjo in ranljivostjo. Zdrav človek je sposoben s pomočjo lastnih premostitvenih potencialov, z lastno kompetentnostjo in lastnimi viri uravnnavati ter ob(pre)vladati trenutne probleme ali kritična stanja. S problemi zna ravnati, jih obvladati in jih premostiti, s tem pa (s pomočjo telesnih, duševnih, psihičnih, socialnih in ekoloških potencialov ko-kreativno in konstruktivno) razviti občutek lastne koherentnosti, smiselnosti, integritete in blagostanja, kar praviloma spremlja dobro imunološko in fizično zdravstveno stanje (to seveda ni nujno – npr. zdrava osebnost človeka na invalidskem vozičku).

3.1 Povečanje bolezenskih stanj v vseh delih populacije:

Otroci:

- problemi imunskega sistema (neodpornost – pogosto obolevanje, pre-pogosto uživanje antibiotikov; alergije – preobčutljivost na različne substance);
- prirojene anomalije – invalidnost;
- specifične potrebe in težave;
- nesamostojnost, razvajenost;
- pomanjkljiva osnovna socializacija (edinci, brez druženja, TV, računalnik);
- razrvane družine (enostarševske, ločene, ločevanje generacij).

Mladina:

- motnje hranjenja;

- droge;
- samopoškodbeno vedenje;
- socialne fobije;
- pomanjkanje delovnih navad;
- šibek ego, problemi identitete;
- ujetost v matične družine (servis mama, materialna odvisnost, podaljševanje študija, problemi zaposlovanja);
- depresije;
- brezperspektivnost, bivanjski vakuum, nesmiselnost življenja;
- samomorilnost, umiranje na cestah.

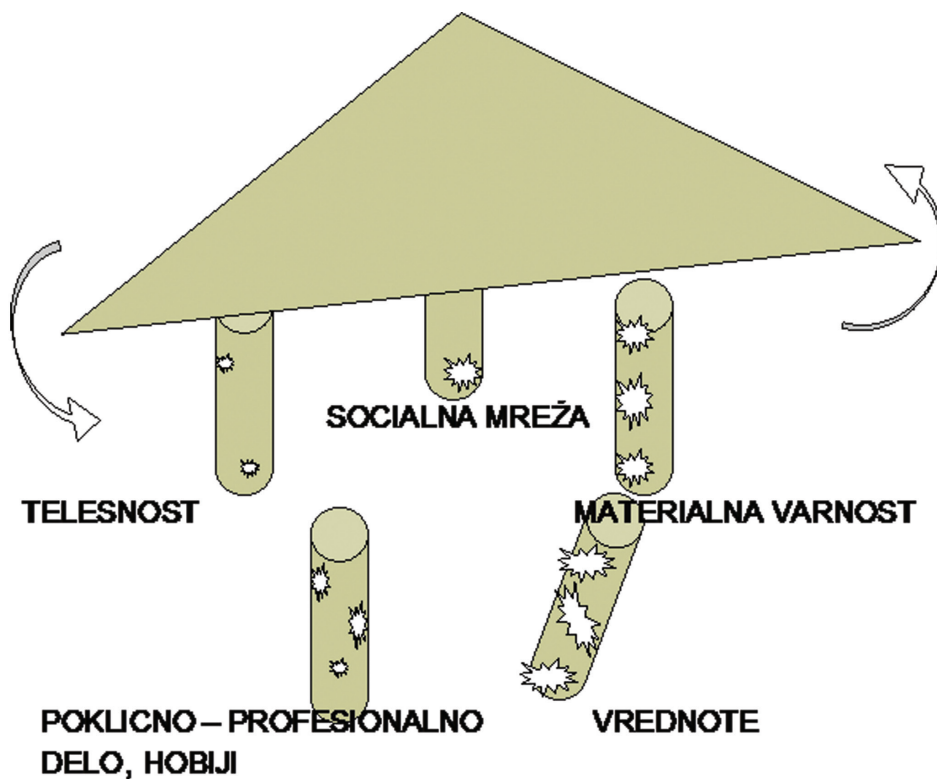
Srednja generacija:

- problemi ob ustvarjanju družine;
- problemi partnerskih zvez;
- problemi z otroki, ki odhajajo, in z otroki, ki ostajajo;
- stres in psihosomatske motnje (bolezni) kot posledice stresa (kariera, sanjska služba, vzdrževanje standarda);
- izgorelost, pregorelost;
- brezposelnost, občutki nekoristnosti, nesposobnosti, nemoči, izkoriščanosti, krivičnosti, mobing na delovnem mestu;
- zdolgočasenost, bivanjski vakuum, nesmiselnost življenja;
- depresije, alkoholizem;
- strah (fobije), anksioznost;
- šibek ego, problemi identitete;
- samomorilnost, umiranje na cestah.

Starejša generacija:

- strah pred upokojitvijo;
- bolezni, odpovedovanje organizma, odvisnost od drugih;
- izguba partnerja, prijateljev, osamljenost;
- čakanje na smrt – strah pred smrtjo.

3.2. Kateri stebri identitete današnjega človeka so najbolj načeti?

3.2.1 Telesnost

Telesnost je verjetno med najmanj prizadetimi stebri »zgradbe« sodobnih ljudi. Čeprav se zdi, da smo vedno bolj bolni, v resnici medicina, druge znanosti, stalna rast življenjskega standarda in ozaveščenost ljudi še nikoli doslej niso omogočali takšne kakovosti skrbi za zdravje. To se kljub neizbežnemu »staranju materiala«, boleznim »moderne dobe« in disfunkcionalnostim jasno kaže v statistiki: vedno manjša umrljivost novorojenčkov, daljša življenjska doba ter večja mobilnost in funkcionalnost na stara leta.

Veča se ozaveščenost ljudi glede skrbi za lastno zdravje, spreminja se odnos do hrane, vedno več ljudi se rekreira, hodi na fitness, na različne oblike sproščanja v skupinah in pod strokovnim vodstvom.

3.2.2 Socialna mreža

Socialna mreža predstavlja steber, ki je zaradi sodobnega načina življenja, hitrega spreminjanja vrednot in medgeneracijskih premikov pri mnogih ljudeh načet. Današnji otroci so večinoma bolj člani različnih virtualnih mrež kot pa resničnih skupin, klap, društev in gibanj. Če upoštevamo še pomanjkanje sorojencev, je jasno, zakaj je vedno več otrok pomanjkljivo osnovno socializiranih in niti z nekajletnim osnovnim šolanjem (prva in druga triada) tega ne uspe nadoknaditi.

Pri starejših otrocih in mladini se spoštovani tekmovalnosti in zahtevani učinkovitosti kaj hitro pridružita še egoizem in elitizem. Zdravega družjenja z razvijanjem tovarištva skoraj ni več. Tako učinkovite so le še marginalne in kriminalne združbe.

Z odraščanjem se že omenjena vprašanja samo stopnjujejo, tako da se odrasli družimo bolj ali manj le z vidika koristi in doseganja individualno zastavljenih ciljev. Sorodstvena družjenja, vaške in ulične povezave (družnje, dogodki, prireditve) so bolj del obujanja spominov, želja in fantazij kot živih projektov.

Ne le v naših učbenikih iz prejšnjih socialističnih časov, temveč tudi sicer velja, da je družina »osnovna celica vsake družbe«. Pri tem običajno mislimo vsaj dvoje: da se človeški rod ohranja s potrebno skrbjo družine za tako zelo neobgljene človeške »mladiče« in da družina v sodelovanju z drugimi družbenimi institucijami izvaja socializacijo svojih potomcev vse do stopnje, ko se lahko kot koristni odrasli posamezniki vključijo v družbena dogajanja. Družina torej zagotavlja reprodukcijo otrok in njihovo oblikovanje v zasebno srečne in družbeno koristne ljudi. Seveda naj bi imela družina tudi druge funkcije, a opisana je v ospredju.

Taka opredelitev družine in njenih osnovnih nalog je dokaj tradicionalna, za marsikoga celo zastarela. V moderni in postmodernej družbi postaja strateško izhodišče posameznik. V ospredje stopajo njegove individualne pravice, težnje in razvoj. Pomen družine postaja vse manjši. Lahko trdimo, da ima to zelo temne strani in negativne posledice.

3.2.3 Družine so postale zelo nestabilen način skupnega življenja

Že osnovni dogovor za to vrsto sobivanja pogosto ostaja nedorečen. S poroko sklenjenih zakonskih zvez je vedno manj, izvenzakonskih skupnosti pa vedno več. Strinjam se s pogostim odgovorom na vprašanje »Kaj pa poroka?«, ki pravi: »To še ni zagotovilo za trden zakon in družino.« Kljub temu ima poroka, torej sklenitev zakonske zveze pred tretjo osebo, državo in Bogom, za trdnost zveze velik moralni in simbolni pomen. Tokrat ne želim problematizirati izvenzakonskih skupnosti. Največji problem na tem področju predstavljajo razpadajoče družine, najsi gre za poročene partnerje, »koruznike« ali katero drugo obliko modernega sobivanja. Kot psiholog in psihoterapevt spoznavam bolečine zapuščenih, prevaranih, prizadetih, osamljenih – tako staršev kot otrok. Vsi trpijo, vsak po svoje, najbolj pa me prizadenejo usode otrok iz teh družin. Še posebej zato, ker so otroci »najšibkejši člen verige«. Pogosto (sploh najmlajši) ne razumejo, kaj se dogaja in trpijo zaradi travm svojih staršev. Večkrat dejansko izgubijo naklonjenost oziroma ljubezen enega izmed staršev.

Ne smemo pozabiti tudi praktičnih posledic razpada družine, kot so: preselitev in s tem izguba prijateljev, novo okolje, nov šolski okoliš, novi družinski člani, odselitev dela družine (sam v sobi), problem z varstvom, znižanje življenjskega standarda, nadležno zanimanje okolice za dogajanje, neprijetna vprašanja, (za)sramovanje ... Ob pospravljanju »razbitin« bivša partnerja največkrat ne zmoreta več tako konstruktivno sodelovati, da bi se še lahko ustrezno dogovarjala glede skupnih projektov. Običajno se zalomi pri premoženju in otrocih. Pogosto namreč naletim na besede: »moj otrok«, »jaz skrbim zanj ali zanjo«, »jaz sem ga ali jo rodila«. Kakor da gre pri otrocih za običajno lastnino, za katero se lahko borim, dokažem, da je moja, in z njo počnem, kar hočem. Lahko jo tudi uničim, da ne bo ne moja in ne tvoja. Če je ne morem imeti jaz, je tudi ti ne boš imel. Otroci pa niso običajen projekt, ki ga lahko začasno postavimo na stranski tir ali od njega celo odstopimo, če zmanjka volje, denarja, interesa ali ljubezni.

3.2.4 Družine z enim otrokom predstavljajo manj kakovostno socializacijsko okolje, družine brez otrok pa so z reproduktivnega vidika za družbo jalove

Značilne družine zadnjega desetletja so družine z enim otrokom. En otrok se rodi »zrelim« staršem, ki predhodno poskrbijo za »vse«: za lastno izo-

brazbo, službo, stanovanje, standard. Šele nato pride otrok. Argumenti za omenjeni pristop so lahko zelo prepričljivi: npr. da otrok ne bi bil za kaj bistvenega prikrajšan, da bi odraščal v čim boljših okoliščinah in razmerah. Ko se otrok rodi v »idealne« razmere, včasih zelo hitro, navadno pa čez čas ugotovimo, da za prej opisane razmere oznaka »idealno« sploh ne velja in da za otroka (sploh prvega) ni dobro, da se rodi staršem blizu štiridesetih let, saj po pravilu tako pozno rojeni prvorojenec ostane sam, brez bratov in sester. To v današnjem času za mnoge pomeni, da odraščajo v pogojih inkubatorja (pretirano zavarovani pred vsemi nevarnostmi in z zagotavljanjem vsega možnega, ne le potrebnega), brez možnosti najzgodnejše socializacije ob sorojencih v matični družini – torej brez osnovnih in za kasnejše življenje prepotrebnih izkušenj rivalstva, uveljavljanja, solidarnosti, potrpljenja, odpovedovanja, odgovornosti in še česa.

Starši pri štiridesetih so praviloma že v letih, ko se težko odrečejo udobju, redu, določenim užitek, karieri, zato se nekateri takrat otroku enostavno odpovejo. Začnejo preračunavati, da bodo v primeru otrokovega rojstva čez petnajst let stari že petinpetdeset let, otrok pa bo še srednješolec. Vizija postane tako nesprejemljiva, da se nekateri otroci tudi zato ne rodijo.

Žal v praksi vidimo, da se ravno po temeljitih »predpripravah« na otroka pogosto zgodi najhujše ali najmanj zaželeno: otroka takrat, ko končno napoči čas, ni (več) mogoče kar tako spočeti. Problem nezmožnosti zanositve se pojavi iz različnih razlogov. Razočaranja nesojenih staršev so velika, včasih prave tragedije, časa za iskanje rešitev pa ravno zaradi starosti (pre) malo.

3.2.5 Za večino današnjih družin torej velja, da so nepopolne

Večina današnjih družin je ali enostarševskih ali družin z enim otrokom ali brez njega ali brez potrebne povezanosti s starimi starši in z drugim ožjim sorodstvom. Ob tem se dotikam še enega velikega in po mojem mnenju pomembnega problema, namreč problema solidarnosti in medsebojne pomoči med generacijami in znotraj sorodstva. Družbeni razvoj v preteklih desetletjih, dvig splošnega življenjskega standarda in premik vrednot od skupnosti (družine) k posamezniku so botrovali tudi razkolu generacij. Če poenostavim: privoščili smo si lahko, da (pre)živimo drug brez dru-

gega. Usvojili smo slogan: »Stari in mladi ne spadajo skupaj.« Če si lahko to privoščimo, se zdi, da je res enostavneje živeti ločeno, kot pa truditi se za sožitje in skupno dobro vseh. Tako smo predvsem z vidika posameznih koristi (in koristi posameznika) ločili generacije. Negativne posledice tega se vedno bolj nazorno kažejo ne samo v odtujenosti generacij (npr. debata, katera generacija živi na račun katere, osamljenost, materialno pomanjkanje), temveč tudi v vse večji osebni neobčutljivosti za potrebe bližnjega, v odmiku od družinskih problemov oziroma problemov posameznika, slabi rodbinski povezanosti, izumiranju družinskih tradicij, nejasnih identitetah, novejših pojavih izmaličenega odnosa do vzgoje in skrbi za otroke, bolezni, staranja in smrti.

3.2.6 Sodobni način življenja generira odsotnost in odtujenost posameznih družinskih članov

Mnoge sodobne družine, čeprav v osnovi popolne, dejansko delujejo brez posameznih družinskih članov. Ločevanje generacij sem omenil že prej, sedaj imam v mislih številne očete (redko matere), ki so zaradi zaposlitve ali narave dela veliko zdoma. V družine se vračajo ob večjih praznikih in dopustih, v najboljšem primeru ob koncih tedna. Tako je drug starš medtem za vzgojo in ostale obveznosti sam. Ugotavljamo, da lahko tudi take družine dokaj dobro delujejo. Žal prihaja običajno do problemov takrat, ko so vsi skupaj. Ko bi se torej morali imeti lepo in skupaj uživati, tega niso vajeni in ne znajo. Žalostno. Še bolj žalostno pa je v družinah, kjer posamezniki fizično niso trajneje ločeni, so pa veliko zdoma in predvsem psihično odsotni. Kjer od jutra do večera delajo, drvijo (z enega na drug kraj ali od ene k drugi obveznosti), družinski člani tedaj, ko končno le pridejo skupaj, drug za drugega nimajo več veselja, moči, kaj šele potrpljenja in naklonjenosti. Zato se psihično oddaljijo od posameznih članov (partnerja, otrok) družine in svojih nalog ter dolžnosti v njej. V takih družinah prihaja do nezdravih nesorazmerij (npr. vsa skrb za otroke in vzgojo je prepuščena materi, skrb za denar in standard pa očetu; otroci morajo prevzemati vloge staršev, biti odgovornejši in samostojnejši, kot zmorejo), neizbežno se stopnjuje nezadovoljstvo, prej ali slej pa zavlada razklanost med težnjo biti skupaj in se drug drugega veseliti ter strahom, kako bo, ko bodo vsi skupaj. Razdvojenost in strah ne pomenita ničesar dobrega. Dolgoročno vsekar vodi v trpljenje, v najslabšem primeru v bolezen ali kakšno drugo

tragedijo. Slab (ne dovolj kakovosten) partnerski odnos in neučinkovita vzgoja sta kar standardni, če ne vsakdanji posledici takega načina življenja in medsebojne odtujenosti družinskih članov.

Vsekakor bi bilo treba dati družini in vzgoji v družbi pomembnejše mesto. Čeprav v besedah pogosto povečujemo družino, poudarjanja vzgojnih elementov v sistemih odraščanja in šolanja v vsakodnevni praksi ni dovolj. Bolj kot družinske vrednote in oblikovanje osebnosti (človeškosti) so cenjeni individualizem, tekmovanje, bogatenje, elitizem. Težava je torej najprej v vrednostni (dez)orientaciji družbe. Ni enoznačne in jasne opredelitve vrednot, ki naj bi jih družba dajala prednost in jih zasledovala (udeleževala z zakoni in s sistemskimi rešitvami), niti dovolj pomembnih posameznikov (ki bi jim ljudje verjeli in sledili) in strokovnjakov, ki bi jih spodbujali. Ni deklarirane družbene vrednostne orientacije in ni dovolj angažiranega javnega delovanja v tej smeri. Prvotni problem je torej odsotnost jasne vrednostne orientacije družbe, drugotni pa pomanjkanje delovanja v želeni smeri.

Premalo je posameznikov in ustanov, ki bi s svojim osebnim poslanstvom ali poslovno dejavnostjo podpirali družino kot najpomembnejši element človeške združbe (sistema in države), učili za starševstvo in vzgojo ter delovali predvsem (ali vsaj tudi) preventivno. Strokovnjaki zdravniki, psihologi, sociologi, socialni delavci, filozofi, teologi in drugi se v okviru zdravstva, šolstva, sociale in drugih institucij sistema ukvarjajo predvsem z reševanjem akutnih primerov, posameznikov, življenj. Za preventivo pa ni časa, plačila ali drugih možnosti. Zato je neprecenljiva zavzetost tistih, ki ponujajo in izvajajo šole za starše, programe za kakovostno partnerstvo in osebno rast, treninge nenasilne komunikacije, razvijanje socialnih veščin, empatije, asertivnosti ... Te storitve so po mojem mnenju za odraščanje sedanjih generacij posebnega družbenega pomena. Kot take bi morale biti opredeljene in primerno umeščene v sisteme družbe. Družbeno neodgovorno je, da se s tem ukvarjajo predvsem naključni posamezniki, nevladne in karitativne organizacije, institucije sistema pa ne dovolj.

Družba oziroma družbeni sistem lahko v veliki meri vpliva na kakovost življenja državljanov, v največji meri pa nanjo vpliva vsak (državljan) sam.

Zato je smiselno in racionalno več vlagati v formiranje zdravih družin, kompetentnih staršev, vzgojiteljev in drugih, ki delajo z otroki in mladino. Tako na koncu ob množici sobivajočih ne bomo drug od drugega vse bolj odtujeni in osamljeni.

3.2.7 Materialna varnost

V zadnjem obdobju pri mnogih opažamo izrazito nihanje tega stebra. Že sam prehod v kapitalistični družbeni sistem in tržno ekonomijo ter lastničenje so povzročili opazne spremembe znotraj gospodarstva, trga dela. Odnosi v delovnih sredinah so se zelo spremenili, veliko »socialističnih« podjetij je šlo v stečaj. Določena področja, bazeni (npr. Maribor oziroma tamkajšnji prebivalci), so bili s propadom industrije še posebej prizadeti. Priče smo bili pravim tragedijam posameznikov ali celotnih družin. Ljudje so naenkrat čutili, da so odveč, manjvredni, nesposobni in materialno ogroženi.

Izčrpavanje podjetij z namenom kasnejših prevzemov je omogočilo bogatenje posameznikov in osiromašilo množice. Zato je prišlo do ponovnega razmaha revščine, materialne prikrajšanosti, predvsem pa psihološkega občutka krivičnega delovanja in razmerij v družbi. Pri večini prizadetih je dandanašnja revščina vendarle nekoliko prijaznejša kot tista, ki se je spomnimo izpred petdesetih ali več let, vendar občutki prikrajšanosti, krivičnosti in brezupa niso nič manjši.

Da je dela pravzaprav kar precej, da se da zaslužiti za golo preživetje, ob današnji stopnji razvoja (naše) ekonomije in družbe ne pomeni veliko, saj so se močno spremenili kriteriji sprejemljivosti in vrednote. Občutki prikrajšanosti, stiske in trpljenje posameznikov prav zato niso nič manjši.

3.2.8 Poklicno delo, hobiji

S problematiko, nakazano v okviru prejšnjega stebra, je povezano tudi poklicno profesionalno delo oziroma zadovoljevanje potreb poklicne identitete in profesionalne rasti. Mnogim so se v zadnjem obdobju zrušile življenjske sanje ali pa so »prazni v sebi«, ker zaradi izgube službe ali drugih okoliščin ne morejo živeti svojega poslanstva. Tradicionalno stremljenje k šoli – poklicu – službi – upokojitvi je v temelju ogroženo. Pravilo, da v

poklicu, za katerega si se izšolal, dočakaš (dodelaš) upokojitev, je postavljeno na glavo. Dandanes je zaposlitev v poklicu bolj stvar sreče kot realnih možnosti. Mnogi upokojitve ne dočakajo ali pa se znajdejo na zavodu za zaposlovanje. Iluzija, da boš po upokojitvi lahko užival (če ti to že prej ni bilo dano), se je dokončno porušila. S povprečno pokojnino si namreč ne moreš plačati niti ustreznega doma za ostarele, kaj šele privoščiti nadstandarda, potovanj ...

Tudi hobiji, ki po svoji opredelitvi pomenijo veselje, zadovoljstvo, »polnejne akumulatorjev«, sprostitve, so pogosto vezani na sredstva, na denarne zmožnosti posameznika. Žal si mnogi ne privoščijo (ne živijo) niti tistega, kar jim okoliščine omogočajo (uživanje v naravi, druženje, prostovoljno delo), ker jih razočaranja, travme in občutek sramu popolnoma dotolčejo. Zaprejo se za naoknice ali rolete svojih stanovanj in hiš, prekinejo stike in se izolirajo ter sčasoma bolj ali manj samo še vegetirajo.

3.2.9 Vrednote

Sedaj že lahko trdimo, da je po splošnem prepričanju ta steber najbolj načet in pri današnjem slovenskem človeku najpogosteje razpadajoč, trhel ali vsaj majav. Proces moralnega in etičnega hiranja (propadanja) je prisoten vse od vzpostavitve prejšnjega režima, saj je bil zgrajen (vsaj deloma) na laži, prevari in teptanju osnovnih človekovih pravic. Praksa, ki se je z leti vzdrževanja sistema vedno bolj oddaljevala od deklariranih socialističnih in komunističnih vrednot (človek je pokvarljiva »roba«, še posebej, če sistem to omogoča in se posameznik(a) ne brzda), pa je prispevala k vse hitrejšemu sesuvanju sistema (in vrednot). Osamosvojitev in sprememba družbenega reda (prehod v kapitalistični sistem lastništva in funkcioniranja gospodarstva, tržno gospodarstvo) je spodbudila začetek (odkrite) tekme med skupinami in posamezniki, tako za bogatenje in prevzemanje položajev kakor tudi za obvladovanje celotnih področij družbenega delovanja (bančništva, sodstva, policije). Tragično je, da so morali posamezniki in skupine, ki so se spustili v to tekmo z legitimno (na svobodnih in demokratičnih volitvah) osvojenih pozicij (vendar brez zvez, političnih izkušenj in kapitala), še bolj neusmiljeno »lastniniti«, polniti račune v tujini, politično kadrovati, sprejemati zakone z luknjami, da bi čim prej prišli do vsaj izenačenih možnosti, hkrati pa kazati na kriminalnost in nemoralnost ravnanj

drugih političnih opcij, skupin in posameznikov. Ta (potrebna?) dvoličnost je zagotovo prispevala k hitrejšemu moralnemu in etičnemu propadanju slovenske posttranzicijske družbe, ki je ob sovpadajoči svetovni (globalni ekonomski) krizi privedla do trenutne hude apatičnosti in prevladujočega brezupa množic. Tragično je, da je tisti del slovenske družbe (seveda ne celoten), ki je pod pritiski in trdo peto prejšnjega režima ohranil svojo etično in moralno držo (v največjem številu so to bili verniki, kristjani), v obdobju »prostega lova« izgubil stik s svojo vestjo, sicer deklarirano etiko in Bogom.

Resen problem predstavlja mnogim že omenjen brezup, občutek, da ničesar ni mogoče spremeniti in da posameznik ne more vplivati niti na (nujne) spremembe v družbi niti na izboljšanje lastnega položaja. Zdi se, da ni posameznika (izvoljenega predstavnika ljudstva, strokovnjaka oziroma človeka, ki bi mu preprosto zaupali), ne skupine oziroma gibanja (ali ideologije), ki bi ljudi navdajalo in vedrilo z upanjem.

Ker gre pri pojavu množičnega širjenja depresije (razočaranje, malodušje, brezup) za zelo kompleksen družbeni in hkrati vedno tudi osebni problem, mora biti njegovo reševanje oziroma preprečevanje večplastno. Država s svojimi institucijami skrbi za splošne okvire delovanja svojih državljanov, saj lahko vpliva na mnoge elemente življenja posameznikov: od splošne družbene klime do pravične, solidarne in pravne države, socialne varnosti, zaposlitvene politike, prevladujočih vrednot in še marsičesa.

Zato bo v največji meri vsaj na srednji rok lahko vplivala na bolj optimistično razpoloženje v družbi, na manjšanje »depresije« in na nižanje samomorilskega količnika. Vse to bo uresničljivo, če bo z ustrezno zakonodajo in delovanjem institucij ustvarila takšne pogoje življenja, da bo (ponovno) ovrednotila poštenost, pravičnost, enakopravnost; da bo načelo »enakih možnosti za vse« res delovalo; da bo spodbudila delavnost, solidarnost (tovarištvo), skromnost (do soljudi in sveta, narave); da bo človeku in človeškemu življenju vrnila dostojanstvo; da bodo največje in resnične vrednote zopet »svete«. Tako bodo ponovno zavladali optimizem, upanje v prihodnost in prepričanje, da je življenje vredno in lepo, čeprav nimamo vsega, kar bi radi imeli (in imajo npr. sosede), in čeprav nismo prvi in najboljši.

Potrebno bo počistiti, na novo postaviti in utrditi (utemeljiti) vrednostni sistem (steber) naše družbe – za zgled in pomoč posameznikom, ki se majo in sesuvajo, da bodo spet prišli do trdnih tal pod nogami, jasnih misli in ljubečega srca.

Povzetek

Živimo v času, ki ga označujejo izredna kompleksnost družbenih, gospodarskih in političnih dogajanj ter izreden tempo razvoja in spreminjanja razmer. Zaradi hitrega tempa izgubljam stabilnost (tla pod nogami), kompleksnost pa se že dve leti (boleče) omejuje z vsesplošno svetovno krizo. Slovenske razmere so dodatno zapletene zaradi posebnih okoliščin: osamosvojitve, spremembe družbenega reda, vzpostavljanja demokracije in lastne države, privatizacije ... Soočeni smo torej z obsežnimi spremembami, ki zahtevajo visoko stopnjo prilagajanja. Mnoge niso niti prijetne, niti zaželene, niti v skladu s pričakovanji posameznikov. V takih okoliščinah je vedno več ljudi v materialnih, socialnih in duševnih stiskah. Zato je razumljivo, da ni le težko, temveč prava umetnost ohraniti trden vrednostni sistem, duševno zdravje, notranji mir in dober občutek za samega sebe. Vsi tisti, ki se ukvarjamo s pomočjo, zdravljenjem in s skrbjo za duševni in duhovni blagor ljudi, smo pod vedno večjim pritiskom množice iskalcev pomoči in njihovih grozljivih usod. Pri uspešnem spopadanju z naštetim imajo s svojo religiozno in duhovno dimenzijo pomembno vlogo tudi kateheti.

Abstract

We live in a time of extremely complex social, economic and political events, quick development and change of conditions. Such fast way of living results in lack of stability and the world economic crisis has in the last two years (painfully) reduced its complexity. Our specific circumstances, independence, change of social order, establishing democracy and our own country, privatisation have lead to an even more complicated situation in Slovenia. These massive changes we face require greater adjustments in many cases being unpleasant, unwelcome or not in accordance to one's expectations. Consequently, more and more people are in material, social and emotional distress. Therefore it is more than difficult to keep a strong value system, mental health, inner peace and a positive self-image. We who help, treat and take care of people's mental and spiritual well-being are un-

der increasing pressure of masses of people in need and their terrible fates. A greater role by successfully handling with this issue also have catechist with their religious and spiritual dimension.

Avtorjevi članki o tej tematiki v obdobju 2004–2010:

Cvetko, Heliodor (2004): Agresivni otroci, Zbornik IZSTOPAJOČI UČENCI: IZZIV ZA UČITELJA, 50. mednarodni kongres SIESC, Maribor.

Cvetko, Heliodor (2005): Skrivnosti učinkovite vzgoje, Gradivo za udeležence seminarja SODOBNE VZGOJNE DILEME, Lenart, 1. 10. 2005, Rotary klub Lenart-Slovenske gorice, Lenart.

Cvetko, Heliodor (2005): Obrambe in odpori v luči teorije bolezni in zdravja v integrativni terapiji, Zbornik prispevkov SODOBNI TOKOVI V PSIHOTERAPIJI, Četrty študijski dnevi SKZP, Maribor.

Cvetko, Heliodor (2006). Slovenci v vrtincu naglih družbenih sprememb, 41. študijski dnevi Draga 2006, Opčine pri Trstu.

Cvetko, Heliodor (2006): Vloga primarne preventive za uspešno soočanje mladega človeka z življenjem, Tiskovna konferenca ob 10. septembru – svetovnem dnevu preprečevanja samomora; Zavod za zdravstveno varstvo Celje, Celje.

Cvetko, Heliodor (2006): Razpadanje družin in »dobro« otroka, Družina, maj 2006.

Cvetko, Heliodor (2007): Za strpnost in sožitje med ljudmi, za obstoj človeštva in ohranitev sveta; recenzija priročnika. Od prepira k strpnosti, OŠ Sveta Ana, 2007.

Cvetko, Heliodor (2007): Družina, nosilka vrednot, zbornik, 41. pastoralni tečaj, Slovenski pastoralni svet Maribor, Slomškova družba, 2007.

Cvetko, Heliodor (2007): V SODELOVANJU JE MOČ, Zbornik prispevkov ob 55-letnici, Maribor, Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše Maribor, 2007.

Cvetko, Heliodor, 16. 5. 2008, stran 6, vir Mariborski utrip, kolumna, IDENTITETA.

Cvetko, Heliodor, 27. 6. 2008, stran 6, vir Mariborski utrip, kolumna, ALKOHOLIZEM.

Cvetko, Heliodor, 5. 9. 2008, stran 6, vir Mariborski utrip, kolumna, MOJ POGLED.

Cvetko, Heliodor, 12. 10. 2009, Družina danes – ob predlogu družinskega zakonika, Javna predstavitev mnenj, Državni zbor Republike Slovenije, Ljubljana, 2009.

Cvetko, Heliodor (2010): INTEGRATIVNA TERAPIJA, Psihoterapija na Slovenskem, zbornik prispevkov, Kranj, Inštitut za realitetno terapijo, 2010.

Bogdan Žorž

POT DO ODPORNOSTI

1 Stres – travma – odpornost

2 Natasha Kampusch

3 Področja učinkovanja odpornosti

4 Krepitev lastne odpornosti

5 Vzgoja odpornosti

1 Stres – travma – odpornost

O odpornosti v zadnjih desetletjih malo govorimo. Če že uporabljamo ta izraz, ga povezujemo s fizično odpornostjo in odpornostjo na bolezni, te pa najraje z zdravili. Če oslabi obrambni (imunski) sistem našega organizma, se zatečemo k zdravnikom, ki ga s pomočjo zdravil spet obnovijo. To je posledica zahodne medicinske miselnosti, ki je usmerjena v pasivizacijo posameznika: za posameznikovo zdravje so odgovorni sistem zdravstva, zdravniki, ne pa posameznik sam. V zadnjih desetletjih slišimo tudi (ali celo predvsem) iz vrst zdravnikov opozorila, da je za svoje zdravje najprej odgovoren človek sam. Čedalje odločnejše so zahteve po preventivi, ki ni le skrb za take pogoje življenja, da bo kar najmanj nevarnosti za bolezen, ampak tudi krepitev odpornosti posameznikovega organizma, da se kar najbolj učinkovito upira boleznim.

Pravzaprav se je tudi zahodna medicina tega vedno zavedala, saj poznamo različna cepljenja, ki temeljijo na tem, da se organizem na umeten, od zunaj sprožen način spodbudi, da sam začne proizvajati obrambo, zaščito proti bolezni oziroma da poveča svojo lastno odpornost.

Pojem odpornosti postane še bolj jasen, če se ozremo v preteklost in prisluhnemo ljudski modrosti ali če pogledamo, kaj pravzaprav počnejo tisti, ki danes učijo razna alternativna, sonaravna in druge načine zdravljenja. Vsak tak pristop (danes jih je že skoraj nepregledna množica) ima sicer še neke svoje skrivnosti in se opira na različne izkušnje, znanja in spoznanja ali celo verovanja. Veliki večini teh pristopov pa je skupna usmerjenost (na tak ali drugačen način) v krepitev odpornosti organizma.

Naši predniki so se tega zavedali veliko bolj, kot se zavedamo danes. Marsikdo se bo ob tej trditvi namrdnil, rekoč, zakaj pa je bilo potem življenje v preteklosti toliko krajše kot danes, zakaj so ljudje umirali mlajši. Ta ugovor je upravičen le, če na stvari gledamo črno-belo. Življenje pa nikoli ni črno-belo – to velja tudi za temo o odpornosti. Sodobna medicina je iznašla izjemno učinkovite načine za zdravljenje mnogih bolezni; tega nikakor ne smemo zanikati. Podaljšanje življenjske dobe je v največji meri prav prispevek teh spoznanj. Toda zdi se, da smo ob teh velikih uspehih zahodne me-

dicine postali kar malce evforični, da smo kar pozabili na pomen odpornosti. Morda je v tem dejstvu potrebno iskati vzroke za današnje finančne krize zdravstvenih sistemov, za že skorajda neobvladljiv boj za zaslužke v farmacevtski industriji in še kaj.

Vse več strokovnjakov znotraj zdravstva opozarja, da bo potrebno bolj načrtno in sistematično podpirati povečevanje odpornosti, torej graditi aktiven zdravstveni sistem, v katerem naj čim večji delež skrbi in odgovornosti za svoje zdravje nosi posameznik sam.

Če torej govorimo o odpornosti v zaščiti telesa proti boleznim, če je ta pojem odpornosti nekaj jasnega in znanega (pa čeprav v zadnjih desetletjih zanemarjenega), ali ne bi bilo smotrno enako govoriti o odpornosti tudi na drugih področjih?

No, resnici na ljubo, tudi na drugih področjih ta pojem ni tako zelo neznan, kot bi si mislili. Največkrat se pojavlja prav v povezavi s stresom, o katerem danes tako radi govorimo. Vsi strokovnjaki namreč poudarjajo, da stres sam na sebi ni nujno nekaj slabega, škodljivega, obremenjujočega; da se ljudje različno odzivamo nanj; da se ga je mogoče naučiti obvladovati. Prav to »obvladovanje« stresa pa pravzaprav ni nič drugega kot krepitev odpornosti.

Stres je namreč, če sledimo poenostavljeni definiciji, le odziv organizma na neke škodljive dražljaje, pojave, dogodke v organizmu samem ali v okolju. Je odziv organizma na trenutno porušeno ravnotežje v organizmu, ko je »vse na svojem mestu«, ko vse deluje v dobrobit organizma – to pa je bolj ali manj stvar trenutkov. Takšno ravnotežje je možno le za kratek trenutek, saj se okolje in organizem nenehno spreminjata. Če se organizem ne bi odzval na te spremembe, bi bilo to zanj ogrožujoče. Strokovnjaki so celo dognali, kako tak odziv poteka na nevrofiziološki ravni. Ob porušenem ravnotežju (stresu) se najprej začeta izločati hormona adrenalin in noreadrenalin, ki sprožita cel niz drugih nevrofizioloških odzivov. Ti povzročijo, da se človek odloči, kako se bo odzval. V osnovi ima vedno dve možnosti: ali se spopade z nevarno situacijo, jo reši, premaga, odstrani nevarnost in zopet vzpostavi ravnotežje ali pa se umakne, zbeži iz nevarnosti, si poišče

bolj varno okolje, zavetje. Nevrofiziološke reakcije, ki se ob stresu sprožijo samodejno, na nek način pripravijo človekov organizem za ustrezen odziv na nevarnost, s katerim ponovno vzpostavi porušeno ravnotežje.

Človek torej potrebuje neko določeno mero stresa, da tako nenehno vzdržuje svoje ravnotežje. Brez stresa bi se človek sploh ne zavedal nevarnosti in bi ji podlegel, ne da bi se ji sploh poskušal upreti ali se umakniti, zbežati »na varno«. V našem vsakdanjem pojmovanju stres že kar preveč posplošeno doživljamo kot nekaj, kar nas ogroža, obremenjuje. Pojem stresa smo nekako poistovetili s pojmom travme, ki pomeni rano, ranjenost in dejansko ogroža posameznika ali ga vsaj resno ovira pri ohranjanju ravnotežja ter zdravega odnosa z okoljem. Zato nerad uporabljam oba tuja izraza – stres in travmo. Izraz stres, še posebej v vzgoji, nadomeščam z izrazom stiska, ki sicer nima povsem istega pomena, a se mi zdi, da je za to, o čemer bom govoril v nadaljevanju, celo veliko ustrežnejši, predvsem pa veliko bolj razumljiv.

Govorim torej o stiski, ki se pojavi v človeku vselej, kadar se poruši notranje ravnotežje na katerem koli področju. Ta stiska človeku pomaga, da se »zbudi« iz nekega stanja zadovoljstva, ki pomeni tudi lenobnost, nepazljivost, zmanjšano pozornost, zmanjšano dejavnost. Stiska zato koristi pri osebni rasti, saj človeku pomaga, da dela na sebi in se spreminja v boljšo, bolj preudarno, zrelo osebo, da organizira svoje izkušnje in jih zrelo uporablja. V življenju človeka se pogosto izkaže, da so se nekatere zelo hude težave na koncu izkazale za najboljše priložnosti. Mnogi ljudje po hudih preizkušnjah – hudi bolezni, neki nesreči, hudih sporih, razpadu zakona, smrti najbližjih, izgubi službe ali položaja –, ki so v trenutku, ko se zgodijo, res zelo huda obremenitev oziroma huda stiska, poročajo, da »jih je šele preizkušnja privedla do tega, da so se v resnici zavedli in začeli delati na sebi«. Na koncu se je torej huda stiska izkazala za nekaj dobrega!

Seveda vsaka stiska lahko preraste v travmo, v rano, ki posameznika ohromi, da se ne more več upirati rušenju ravnotežja, da se preda, popusti, se prepusti, obupa. Izkušnje in strokovna spoznanja nas učijo, da o tem, ali bo neka stiska za posameznika pomenila koristno priložnost ali hudo travmo, ne odločajo obseg, teža, intenzivnost stiske, ampak način, kako posameznik gleda na težave – torej njegov odnos do stiske. Odločilen je posameznikov

odnos do vseh teh dejavnikov (stresorjev), ki povzročajo stisko (stres). Ta je povezan z načinom človekovega mišljenja, navadami, vedenjskimi vzorci, s čustvovanjem (prepoznavanjem in izražanjem čustev), z njegovimi vrednotami. Strokovnjaki običajno govorijo o »obvladovanju stresa«. Sam raje uporabljam izraz »odpornost na stiske in preizkušnje«.

Ob tem se takoj postavita vprašanji: Kaj lahko jaz naredim, da povečam svojo lastno odpornost? Kaj lahko naredim v vzgoji, da povečam odpornost pri otrocih, ki so mi zaupani v vzgojo?

2 Natasha Kampusch

Med pisanjem tega prispevka sem na televiziji naključno ujel razgovor z Natasho Kampusch, ki jo je kot desetletno dekletce ugrabil neznanec, jo zaprl v svojo klet in jo osem let mučil poniževal, telesno in duševno zlorabljal. Oddaja me je tako prevzela, da sem nemudoma kupil Natashino knjigo z naslovom *3096 dni*, ki je pravkar izšla v slovenskem prevodu, in jo prebral »na dušek«.

Si je mogoče predstavljati hujše oblike stisk, stresa in travm, kot jih je doživljala ta deklica? Si je mogoče predstavljati, da je deklica, ki je v takšnih pogojih odrasla v žensko, sploh »normalna« osebnost? Težko! Pa vendar! Voditeljica oddaje se je pogovarjala z občudovanja vredno mlado žensko, zrelo, osebnostno stabilno, umirjeno. Ta do nemogočega preizkušena ženska je izžarevala mir, toplino, neko notranjo trdnost. Zmogla je razumevati, zmogla je odpuščati ... Kako je to mogoče?

Spominjam se komentarjev pred štirimi leti, ko se je ta nesrečna Natasha nenadoma pojavila. Predvsem so me zanimali strokovni komentarji. Strokovnjaki so si bili edini: po vseh teh izkušnjah gre za bolno osebnost, drugače ne more biti!

Po že omenjeni televizijski oddaji sem sam pri sebi dejal, da je morala imeti ta deklica zelo trdno, zdravo družino, ki ji je v zgodnjem otroštvu s pomočjo zdrave vzgoje pomagala zgraditi tako trdno, močno, zdravo osebnost, da je vse trpljenje lahko preživela. Toda potem sem prebral knjigo in

se močno zamislil. Ne, Natasha Kampusch ni imela družine, ki bi bila po nekih naših občih merilih zdrava. Njena zgodba me je tako prevzela, da sem se odločil spremeniti že postavljeni koncept tega prispevka. Naslonil ga bom kar na njeno zgodbo.

Natashina mati se je mlada poročila, pri osemnajstih že rodila prvo hčerko, nato še eno in se kmalu potem ločila. Ostala je sama z dvema hčerkama. Veliko kasneje, ko sta dekleti že skoraj odrasli, je spoznala drugega moškega. Iz te zveze se je nenačrtovano, saj je bilo materi že osemintrideset let, rodila Natasha. Toda kot otrok je bila lepo sprejeta. Oba starša sta jo imela rada, v najzgodnejšem otroštvu je doživela veliko lepih trenutkov, počutila se je varno, sprejeto, ljubljeno. Zdi se mi, da je to prvi bistven podatek, ki sem ga zasledil. Prav to najbolj nežno obdobje je namreč tako zelo pomembno. V teh prvih letih otrok tako zelo potrebuje ljubezen, potrebuje izkušnjo, da je sprejet, pomemben, da se lahko zanese na svoje starše. Natasha je to imela!

Potem so se začele težave tudi s to drugo zvezo. Oče je pil, zapravljaj, odnos se je pričel krhati, starša sta bila vse bolj obremenjena s svojim razpadajočim zakonom, ki je kmalu zares razpadel. Natasha je tako doživela izgubo, ostala je brez prave opore v starših, rekli bi, da je bila zanemarjena. Toda imela je babico, očetovo mamo, ki jo opisuje kot izjemno pomembno osebo svojega življenja. Ob tej babici se je naučila občudovati naravo in z njo življenje. Kot pravi sama, jo je babica naučila, »kako si lahko v svetu, ki ne dopušča občutkov, zanje ustvarimo prostor«. Kako zelo ji je to prišlo prav v tistem peklu Priklopilove kleti! Natasha v resnici torej ni bila tako zelo »zapuščena«. Pomembne so tudi druge osebe, ne le starši.

Natasha je imela oporo v svoji mami in tudi v očetu. Celo v njenih otroških sanjah sta jo podpirala. Ko je nekoč želela postati igralka in je s strahom vprašala mamo, če ji bo to uspelo, ji je mati prostodušno zatrdila: »Seveda ti bo uspelo!« Natasha je ob svojih starših dobila neko pravico do svojih sanj, do tega, da si postavlja lastne cilje in da vanje verjame.

Natasha svojo mamo opisuje kot dokaj trdno, pokončno osebnost. Do sebe in tudi do drugih je bila zahtevna. Imela je visoke moralne standarde, ki jih je znala prenašati na hčerko. Natasha v knjigi našteva cel niz pomembnih

vrednot, ki ji jih je uspela privzgojiti njena mama. Če poskušam nekako povezovati te vrednote, brez težav izpostavim, kar opisujem – ODPOR-NOST. Natashina mati ni prenašala mehkužnosti na nobenem področju. Kot lep primer Natasha navaja, kako je mama premagovala bolečino, ne da bi trznila, ko je jemala vroče pecivo iz peči. Na hčerino začudenje je odvrnila: »Indijanec ne pozna bolečine!« In Natasha dodaja: »Določena mera trdote ne škodi, pravzaprav človeku celo pomaga, da preživi v svetu.«

Podatkov o tovrstnem »utrjevanju« najdemo v knjigi še kar nekaj. Lepo je opisan primer hudega razočaranja, krivice, ki jo je mala Natasha doživela v vrtcu. Pričakovala je materino podporo, razumevanje, ki si ga je želela. Toda mama jo je zavrnila: »V to se ne bom spuščala, nisem bila poleg!« In Natasha pravi: »Morala sem se že zgodaj naučiti, da svoje probleme rešujem sama!«

V knjigi ni nobenega poglavja, ki bi govorilo o Natashini duhovni, verski vzgoji. Ne vem, če so bili njeni starši verni in če je bila sama deležna kake verske vzgoje. Očitno pa je bila vsaj na nek način verna, na kar lahko sklepamo iz opisa njenih vsakodnevnih obiskov pokopališča. V otroštvu je morala dobiti globok odnos do duhovnosti. Kako naj sicer razumemo naravnost pretresljiv opis njenega duhovnega doživljanja kasneje, v času njenega pekla? Iz knjige Karla Maya je prepisala pesem – molitev k Materi Božji, ki so jo peli umirajočemu Vinetuju. Natasha piše: »To pesem sem takrat tako pogosto brala, šepetala in molila, da jo znam še danes na pamet. Zdelo se mi je, da je napisana prav zame; tudi meni je bila odvzeta luč dneva in tudi jaz v temnih trenutkih nisem videla iz temnice drugega izhoda kot smrt.« S tem jasno pove, kako pomembna je duhovnost, duhovna dimenzija, brez katere ne bi preživela. Toda podlago za svojo duhovnost je očitno prejela, preden je padla v kruto ujetništvo.

Doživljala je tudi prave travme. Že pred ločitvijo staršev je Natashina mama nekoč, ob nekem hudem prepiru, za več dni kar odšla od doma. Za Natasho so bili to dnevi groze, zapuščenosti, obupa. Toda mama se je vrnila in Natasha je tudi s pomočjo te izkušnje začela verjeti, da vedno obstaja rešitev.

A ni šlo vse gladko! Na vse stiske, ki jih je doživljale, se je Natasha odzivala podobno, kot vidavamo okrog sebe. Odzvala se je z nočnim močenjem

postelje, ki se je vleklo vse do ugrabitve. Odzvala se je z motnjami hranjenja, bežala je v prenašanje, postala prava »bajsa«. In tudi s to motnjo se je znašla v ujetništvu! Sama opisuje, kako se je postopoma spreminjala iz vesele, samozavestne deklice v plaho dekletce, polno strahov, brez samozavesti, z mnogimi občutki krivde. Tisto, kar me je ob vsem tem posebej prevzelo, je: Natasha vse to opisuje izjemno lepo, z neko občudovanja vredno mehkobo, toplino.

Več primerov najdemo v njeni knjigi. Najbrž pa je opisanega že dovolj za vprašanje, ali je bila Natasha ob ugrabitvi res tako zelo zrela, trdna osebnost, da ji je to omogočilo preživetje. In pravzaprav lahko jasno odgovorimo, da ni bila. Danes bi jo že zaradi nočnega močenja pri starosti desetih let in zaradi motenj hranjenja najbrž vlačili po svetovalnicah; imela bi kup diagnoz, na čelu katerih bi bile čustvene motnje.

In vendar: Natasha je zdržala, preživela in se na koncu, ko je bila dovolj močna, osvobodila. Danes zmore javno nastopati kot zrela oseba. Vsega ne moremo pripisati le genom, ne moremo preprosto dejati, da je Natasha le »naključje«, da gre le za izjemo.

Sam si prav ob Natashi Kampush spet in spet postavljam vprašanja o človekovi odpornosti. Kako najti pravo mero trdote in podpore? Katera je prava mera preizkušenj, ki naj jih otrok doživi, da razvije zdravo odpornost? Že zelo, zelo dolgo vem, da starševska ljubezen ni le v tem, da otroku izkazujemo nežnost, pozornost, skrbimo zanj, mu nudimo vse, kar potrebuje, ampak da ga tudi izpostavimo preizkušnjam, da »se utrdi«, kot so dejali naši starši, ali da si pridobi zdravo odpornost, kot bi dejali danes.

3 Področja učinkovanja odpornosti

Odpornost ni nekaj povsem jasnega, določnega, merljivega. Pogosto je to nek nejasen pojem, zato je dobro, da si ga poskušamo nekoliko približati s tem, da govorimo o različnih vidikih odpornosti.

Telesna odpornost je morda vidik, ki nam je še najbližje. Pomeni telesno, fizično odpornost organizma na bolezni, na napore, na obremenitve, ki jih

predstavljajo neugodne zunanje spremembe (mraz, vročina). Ta pojem še najbolj poznajo športniki, pa tudi ljudje, ki veliko živijo in delajo v naravi. Vemo, da si z načrtnim prizadevanjem človek svojo telesno odpornost lahko zelo poveča. Tako more prenašati vedno več in več naporov, bolečino, velike temperaturne spremembe, celo pomanjkanje hrane ... Hkrati pa tudi vemo, da je nekje meja tega utrjevanja. Če jo prestopimo, če precenimo prilagoditvene sposobnosti našega telesa, je to lahko usodno. Seveda vemo, da je naše telo umrljivo in da s še tako veliko telesno odpornostjo ne moremo premagati smrti. Pravzaprav je to svojevrsten paradoks, ki daje pravi smisel graditvi telesne odpornosti: utrjevati odpornost, a se jasno zavedati, da bom nekega dne umrl. Brez tega zavedanja je utrjevanje telesne odpornosti neke vrste beg od realnosti, iskanje »večne mladosti«. Poleg tega lahko brez zavedanja umrljivosti neopazno zdrsnemo v razmišljanje, da je lahko le popolno, zdravo telo »odporno«. Pa ni tako! Srečujem in spoznavam mnoge težke bolnike in invalide, za katere bi lahko trdil, da so zgled telesne odpornosti – v svojem sprejemanju bolezni ali invalidnosti, ki jo osmišljajo in prenašajo. Premagujejo bolečine, ovire, težave, ki jim jih nalagata bolezen ali invalidnost. To je odpornost!

Čustvena odpornost je pojem, ki nam na prvi pogled prinaša neko nelagodje. Tudi v ljudski miselnosti so pojmi in predstave o tem malce zmedeni. Včasih namreč čustveno odpornost enačimo s čustveno topostjo, neobčutljivostjo za čustva. Čustvena odpornost ni v tem, da nam uspe v sebi zatreti čustva, da jih ne priznavamo in jih ne kažemo. V vsakdanjem življenju srečujemo tudi ljudi, ki tako ravnaajo, vendar nam že bežna srečanja z njimi kažejo, da niso zadovoljni, da njihovo življenje ni izpolnjeno. Čustva so v človekovem življenju nekaj zelo pomembnega. Včasih jih primerjam z vplinjačem pri bencinskem motorju. Na prvi pogled je nepomemben – niti ni gorivo niti v njem gorivo ne izgoreva in se ne pretvarja v energijo. A brez vplinjača ne gre! Tudi brez čustev ne gre, čeprav se nam včasih zdijo odveč. Pri tem je zlasti škodljiva delitev na »pozitivna« in »negativna« čustva. Vsa čustva so potrebna, koristna, vsa imajo svoj pomen in vlogo – pa čeprav so nekatera (žalost, sram, jeza, gnus ...) neprijetna. Čustvena odpornost pomeni torej skrb, da vplinjač deluje brezhibno, da cilinder ne ostane brez goriva ali da gorivo ne zaliva svečk, da prihaja v cilinder ravno prava mešanica goriva in zraka. Čustvena odpornost pomeni, da je človek odprt za

svoja čustva in čustva drugih, da jih zna prepoznavati in na primeren način izražati, pa tudi to, da ga čustva ne preplavijo in ne zameglijo njegove razsodnosti.

Socialna odpornost je odpornost na obremenitve, ki jih posamezniku pri naša življenje v socialnem okolju. Človek je socialno bitje in potrebuje socialno okolje. Toda včasih je postavljen v situacijo, ko za določeno časovno obdobje ostane brez tega okolja in je izoliran, osamljen, sam. Za krajši ali daljši čas zares ostane čisto sam, brez socialnih stikov, ker se je znašel na samotnem kraju, ob bolezni, v zaporu. Mnogi na stara leta ali v bolezni ostanejo sami in brez podpore socialnega okolja. Včasih pa socialno okolje izvaja na posameznika prehud pritisk, ga duši, ovira, onemogoča. Socialna odpornost pomeni zmožnost posameznika, da zdrži takšne pritiske, da preživi tudi brez ustrezne socialne podpore ali zdrži obremenjujoče socialne stike. Seveda je tudi ta vrsta odpornosti nekoliko »izmuzljiva«. Srečujemo ljudi, ki so pravi samotarji, ki lahko vse življenje zdržijo brez socialnega okolja, ga ne potrebujejo. Ali bi lahko rekli, da so to zelo socialno odporni posamezniki? Nisem povsem prepričan. Morda pa so iz socialnega okolja zbežali prav zaradi te svoje neodpornosti?

Odpornost razuma je čuden pojem, redko opazim, da bi ga kdo sploh uporabljal. In vendar se mi zdi pomembna – še posebej v današnjem času, ki mu mnogi rečejo kar »informacijska doba«, ko nas iz vseh strani preplavljajo informacije in dezinformacije, znanstvena spoznanja in zlorabe znanosti, teorije, ki se ponujajo kot resnice, verske resnice in »resnice«. Kako naj se človek znajde v vsem tem? Komu naj zaupa, komu naj verjame? Kako naj loči zrno od plev? No, v modrih spisih najdemo besedo modrost, ki človeka pravzaprav rešuje iz teh zagat. Toda do modrosti je dolga pot. Modrost lahko dosežemo pozno v življenju, če si seveda sploh prizadevamo zanj. Zato nikakor ne bi dejal, da je »odpornost razuma« isto kot modrost. Odpornost razuma pomeni neko zmožnost, da se upremo škodljivim vplivom, ki hočejo zamegliti naš razum, ki nas vlečejo, vabijo, da bi svoj razum uporabljali v nezdrave škodljive namene. V naši dobi smo precenili zmogljivost razuma, ko se preveč zanašamo samo nanj. Tudi preprosti ljudje vedo, da se je v življenju potrebno zanašati na »svojo pamet«. Vsako stvar je torej treba premisliti, pretehtati, preveriti, paziti, da ne nasedamo tujim

nezdravim idejam. Toda brez uporabe tujih izkušenj, tujih znanj in spoznanj danes ne gre več. Nesmotrno bi bilo, da bi vsak človek začel »od začetka« in da ne bi sprejel nobenih tujih izkušenj. Odpornost razuma torej pomeni zmožnost »prave mere«, s katero uporabljamo tuje izkušnje, znanja in spoznanja, da z njihovo pomočjo osebno rastemo, se razvijamo in zadržimo lastno identiteto, ne pademo nekritično pod tuje vplive ter ne postanemo le orodje tujega razuma.

Odnosna odpornost je danes nekaj zelo pomembnega. Vse bolj se uveljavlja zavedanje, da človek ni le socialno, ampak tudi odnosno bitje. Ne zadošča torej, da človek živi v nekem socialnem okolju z drugimi ljudmi, ampak da vzpostavlja odnose. O odnosu govorimo, ko je človek v nekem pristnem stiku. To je nek približek stika med materjo in otrokom. V času nosečnosti je ta stik praktično popoln, saj si delita vse, tudi občutke, doživljanja, čustva. Po porodu je nekaj časa stik še vedno zelo globok, vendar se postopoma rahlja, trga. To trganje vezi je zelo pomembno za osamosvajanje otroka, za oblikovanje samostojne osebnosti. Kasneje v življenju tako intenziven stik, kot je med mamo in novorojenčkom, doživljamo le občasno, v posameznih trenutkih, ki pomenijo zelo globoka doživetja povezanosti, zlitja. To so občutki sreče. Tudi sicer v življenju za odnose velja, da niso nekaj statičnega, trajnega, ampak delujejo na principu oddaljenosti – približevanja – stika (odnosa) – umika. Vendar pa srečujemo matere, ki na nek način zadržujejo otroka v intenzivnem stiku s seboj, mu ne dopuščajo odlepljanja. Tako ga zadržujejo v pretirani navezanosti nase in s tem tudi v nesamostojnosti, odvisnosti. Takšni ljudje tudi z drugimi ne zmorejo vzpostavljati zdravih odnosov, saj tudi pri srečevanju z njimi padajo v pretirano navezanost, se »zalepijo« na drugega, se pretirano navežejo, postajajo odvisni, izgubijo občutek zase. Spet drugi pa, nasprotno, ne zmorejo vzpostavljati pristnih stikov, se jim izogibajo, ostajajo le pri površnih stikih, brez pristnega odnosa, ki bi jih bogatil. Odnosna odpornost pomeni torej zmožnost vzpostavljanja zdravih medsebojnih odnosov, takih, ki omogočajo dovolj bogato izmenjavo informacij, čustev, doživljanj, vendar zagotavljajo kontrolo meja, tako da jih je mogoče na zdrav, neboleč način prekiniti, zaključiti.

Duhovna odpornost je pojem, ki ga je potrebno šele uvajati, osvajati in

spoznavati, saj je v naši kulturi, v kateri se zelo mešajo in prepletajo različni nazorski in verski vplivi, vse bolj pomemben. O duhovnosti govorimo, kadar se soočamo s presežnimi (transcendentnimi) pojmi, kot običajno rečemo. Gre za temeljna bivanjska vprašanja (Kdo sem? Od kod sem? Zakaj sem na svetu? Zakaj sem se rodil? Kaj bo z menoj po smrti? Zakaj je na svetu bolezen, zakaj trpljenje? Kaj je ljubezen, kaj je svoboda?), na katera ni jasnih, enoznačnih odgovorov v smislu današnjega umevanja znanosti, zato se ob njih človek zateka k verskim prepričanjem. Tudi ob tem se v vsakdanjem življenju srečujemo z dvema skrajnostima. Na eni strani so ljudje, ki slepo, nekritično prevzamejo neko prepričanje in se ga brezpogojno držijo. Včasih jim pravimo »fundamentalisti«, vendar izraz ni dober, saj označuje le toge, stroge, ozke in nepopustljive pristaše nekih verskih skupin, sekt, pozablja pa, da srečujemo danes še več takih togih, nekritičnih pristašev nekega prepričanja (torej fundamentalistov) med ateisti, med ljudmi, ki trdijo, da »v nič ne verjamejo«. Duhovna odpornost pomeni zdravo mero odprtosti za duhovna vprašanja in iskanja ob dovolj zreli kritičnosti in obrambni zmožnosti do prepričanj, ki se danes vsiljujejo zelo agresivno.

Izkušnje nas učijo, da o pravi odpornosti in s tem o polnosti življenja govorimo le takrat, kadar posameznik razvija, neguje in krepi svojo odpornost na vseh področjih. Če katero od področij zanemari, kaj kmalu pride do škodljivih posledic tudi na drugih področjih.

4 Krepitev lastne odpornosti

Izkušnje nas učijo, da odporni, trdni, pokončni starši nekaj te svoje odpornosti prenesejo na svoje otroke. Prav tako pa tudi neodporni, nestabilni starši nekaj svoje naravnosti prenesejo na otroke. To ne velja samo za starše, ampak tudi za vzgojitelje, učitelje, katehete, duhovne voditelje. Če kot starši, vzgojitelji, učitelji, kateheti otrokom pomagamo krepiti njihovo odpornost, moramo najprej skrbeti za lastno odpornost. Kajti, kot nas spet učijo izkušnje, odpornost ni nekaj, kar bi si enkrat pridobili in potem imeli za vedno, ampak jo je potrebno nenehno negovati, krepiti. Najbolj je to očitno pri telesni odpornosti, pri kondiciji, saj tako dobro vemo, kako hitro odpornost pade, če se zanemarimo, če opustimo skrb za njeno krepitev.

Posebej dobro to vedo športniki, pa tudi vsi, ki vsaj rekreativno skrbijo za dobro kondicijo, in tisti, ki se trudijo živeti zdravo. Zdi se sicer, da je za odpornost na nekaterih področjih res bolj odločilna vzgoja v zgodnjem otroštvu, a tudi ljudje, ki so bili vzgojeni v odporne osebnosti, rabijo nego, vzdrževanje te odpornosti. Le da ti to počnejo nekako »samoumevno«, samodejno, ne da bi se s tem kaj posebej obremenjevali, ukvarjali. Zato pa potrebujejo tisti, ki niso bili vzgojeni tako, najprej zavedanje pomena odpornosti, nato trdno odločitev za njeno krepitev in nazadnje še močno samodisciplino, da pri tem vztrajajo. Poglejmo, kako lahko sami skrbimo za lastno odpornost.

Telesna odpornost. To področje nam je še najbolj znano, blizu, saj je celo moderno skrbeti za telesno kondicijo. Potrebna je telesna aktivnost, skrb za primerno gibanje, da dihamo kakovosten zrak, pijemo zdravo tekočino in uživamo zdravo hrano v primernih količinah. Pri tem je pomembno poznavanje potreb lastnega telesa. Opredelitev »primerne gibanja« je seveda bistveno drugačna za zdravega tridesetletnika ali za osemdesetletnika, za srčnega bolnika ali za paraplegika. To »primernost« določa stanje telesa in njegove potrebe. Isto velja tudi za vse druge vidike. Kot sem zapisal že v uvodu, je tudi hud kronični bolnik lahko v »dobri formi« – pač v okvirih, ki mu jih dopušča bolezen. K telesni odpornosti pa sodi tudi skrb za zdravje, prevzemanje odgovornosti zanj. Zmožnost premagovanja telesnih naporov je zelo povezana tudi s tem, kako utrdimo svoje telo pred škodljivimi vplivi okolja (mraz, vročina, mikrobi). To danes ni tako zelo enostavno in včasih je nujna strokovna pomoč, da se preveč ne izpostavljam in si ne škodujemo, če to ni potrebno. Vemo, da se utrdimo, če gremo ven tudi v slabem vremenu, a hkrati vemo, da lahko zbolimo za pljučnico, če pretiravamo, in da resno izpostavljanje mrazu povzroči nepopravljive ozeblin. Nesporno pa je dejstvo, da mehkužni, neutrjeni ljudje pogosto obolevajo za nepomembnimi boleznimi.

Vprašanja za razmislek: Kako skrbim za svojo telesno kondicijo? Se dovolj gibljam? Sem dovolj na svežem zraku? Kako skrbim za zdravo prehrano? Kako skrbim za svoje zdravje, za svojo odpornost proti prehladnim in podobnim obolenjem?

Čustvena odpornost. Na tem področju je že več neznank, saj malo vemo,

kako naj skrbimo za svoja čustva kot odrasli. Najprej moramo svoja čustva poznati, si jih priznati, jih dovoliti. Preverimo čim večkrat svoja trenutna čustva, svoje razpoloženje. Poskusimo se čim bolj zavedati svojih čustev, da lahko vodimo neke vrste »evidenco«, koliko časa smo veseli, koliko žalostni, jezni ... Preverjajmo, kaj v nas sproža ta čustva. Če smo veseli, če čutimo veselje, se vprašajmo, kaj nas tako razveseljuje, s čim se razveseljujemo. Če spoznamo, da je zelo malo čustev, se je potrebno vprašati, kaj naredimo z njimi, saj jih zagotovo imamo, se v nas prebujajo, porajajo. Če ugotovimo, da naša čustva niso uravnotežena, da prevladujejo neka neprijetna čustva brez jasnih, očitnih razlogov, je to že znak, da je potrebno nekaj narediti. Če npr. ugotavljamo, da nas večinoma preplavlja žalost in je to kmalu po nekem zelo žalostnem dogodku, bo to najbrž razumljiva okoliščina. Če pa nas preplavlja žalost, ne da bi imeli za to nek dovolj tehten razlog, se je potrebno zavestno potruditi, da si ustvarimo, pričaramo tudi lepe, prijetne, vesele trenutke. Spet mi tu misli bežijo k Natashi Kampusch. V temni, vlažni kleti in ob nasilju, ki ga je doživljala, je pogosto zapadala v stanja žalosti, celo obupa, tako hudega, da je razmišljala o samomoru. Vendar si je vedno uspela sama pričarati nekaj, kar jo je znova razveselilo, ji vlilo upanje, voljo do življenja. Znala se je razveseliti zares drobnih, malih stvari, ki bi jih večina niti ne opazila.

Ob izražanju in izkazovanju svojih čustev smo ljudje zelo vezani na svoje okolje. Pomembno vprašanje je, če se kdaj sramujemo svojih čustev. Če je odgovor pritrdilen, poskusimo preveriti še, česa se pravzaprav sramujemo: čustva kot takega ali načina, kako to čustvo pokažemo. Čustvo samo na sebi je nekaj zelo čistega in ni nikakršnega razloga za sram. Še posebej bi moralo biti to jasno kristjanom, saj se zavedamo, da nam je vsa čustva dal Bog. Sram nam pravzaprav sproža način, kako neko čustvo izrazimo. Način izražanja čustev pa je naučen, priučen. Če menimo, da je nek način izražanja za okolje moteč, ga lahko spremenimo. Spreminjamo torej lahko načine izražanja čustev, medtem ko so nam čustva sama dana. Potrebujemo jih in so pomembna. Govorimo o »kultiviranju izražanja čustev«, kar zelo krepi našo čustveno odpornost.

Posebno področje čustvene odpornosti je prepoznavanje čustev pri drugih. Preverimo, kako znamo prepoznavati čustva pri drugih, kako jih sprejema-

mo. Kako na nas vplivajo čustva drugih? Kako se odzivamo na čustva drugih? Kaj nas moti, vznemirja pri čustvih drugih? To so pomembna vprašanja! Vemo, da se čustva na nek način prenašajo. Na pogrebu nas preplavi žalost, četudi s pokojnikom nismo bili posebej povezani, a navzamemo se žalosti žalujočih. V veseli družini se zlahka sprostimo in se začnemo še sami veseliti. To je normalno, vendar je dobro, da pri tem prepoznamo ozadje, okoliščine, v katerih so nas preplavila neka čustva. Pomembno je razlikovati med lastnim čustvom in čustvom drugega. Z drugim lahko zelo intenzivno sočustvujemo, torej se vživimo v njegova čustva, jih nekako tudi sami podoživljamo. Pomembno pa je ohranjati zavedanje, da gre vendarle za njegova čustva in ne za naša. Ohranjati moramo torej neko varno razdaljo. Druga skrajnost je neobčutljivost za čustva drugih. Preveliko zlivanje s čustvi drugih pomeni izgubo meje, izgubo lastne identitete. Neobčutljivost za čustva drugih pomeni nezmožnost vzpostavljanja pristnega stika, zato je potrebno zavestno vaditi, preverjati, kako prepoznavamo čustva drugih, se vživljamo vanje in obenem ohranjamo občutek za mejo.

Ob čustvih je pomembno poznati svoje želje, svoje potrebe. Čustva se običajno pojavijo skupaj s prebujajočimi se željami ali potrebami. Zelo koristno za čustveno odpornost je, da si čim večkrat, posebej ob porajajočih se čustvih, postavimo vprašanje: Kaj pravzaprav sedaj, v tem trenutku, želim, kaj prav sedaj, v tem trenutku, potrebujem?

Za kateheta so pomembna in za vsakdanjo prakso koristna še naslednja vprašanja: Kako prepoznavam in izražam svoja čustva pred otroki v skupini? Kako prepoznavam čustva otrok? Kako se vživljam v čustva otrok? Kako ohranjam mejo med svojimi čustvi in čustvi otrok?

Socialna odpornost. Da bi utrjevali svojo socialno odpornost, se moramo čim več gibati v različnih socialnih okoljih, hkrati pa negovati in prepoznavati tudi potrebo po trenutkih samote. Vprašanja za utrjevanje socialne odpornosti: Kako se zavedam svoje potrebe po socialni podpori? Kako se prilagam skupini, v kateri se trenutno nahajam? Kako se počutim, ko sem sam? Igram v skupini pomembno vlogo, se trudim biti opazen, biti voditelj? Sem v skupini v ozadju, se trudim biti neopazen? V katerih primerih občutim osamljenost? V katerih primerih me socialno okolje moti?

Kako ohranjam svojo stabilnost v zelo neprijetnem okolju, v okolju, ki izraža zame nesprejemljiva stališča, izkazuje zame nesprejemljive vedenjske vzorce?

Za kateheta so še posebej pomembna naslednja vprašanja: Kaj mi pomeni skupina otrok, ki jo poučujem? Kako se počutim v skupini otrok? Kako name vpliva neprimerno vedenje otrok? Kako name vpliva, če mi otroci sledijo? Kako pogrešam otroke, kadar nimam verouka? Kako se navežem na skupino? Kako doživljam konec veroučnega leta, ko zaključim vodenje skupine?

Odnosna odpornost. Ko govorimo o odnosni odpornosti, je potrebno najprej preveriti svoj odnos do staršev, kajti za odnosno odpornost je ključnega pomena odnos do staršev. Tu je najprej vprašanje odlepljanja od staršev, pri čemer je pomembno prepoznati vlogo staršev – zlasti mame. Kako so starši poskrbeli za odlepljanje? So mi omogočili, da sem se postopoma, dovolj varno odlepil od njih in se osamosvojil? So me prehitro izpustili, mi niso bili v zadostno oporo, so od mene terjali prezgodnjo samostojnost? So me morda držali predolgo v odvisnosti, da se nisem mogel dovolj učinkovito osamosvojiti? Kako je potekalo moje osamosvajanje: burno, s prepiri, konflikti ali brez večjih težav?

Pomembno je preveriti tudi sedanji odnos do staršev – ne glede na to, ali še živijo ali ne. Kakšen odnos imam s svojimi starši? Kakšne zamere gojim do njih? Kaj sem do sedaj naredil s temi zamerami? Kaj še lahko naredim? Če nisem zadovoljen s sedanjim odnosom: kaj sem poskušal, da bi ta odnos izboljšal? Kolikšen je pri tem moj delež in kolikšen je njihov delež? Kako to sprejemam?

Odnos z drugimi ljudmi je zelo tesno pogojen z odnosom s starši. Neurenjen, nezaključen, nerazmejen odnos s starši pogosto vpliva na to, da tudi naši odnosi z drugimi pomembnimi ljudmi iz okolja niso zadovoljivi. Lahko se na drugega človeka prehitro in pretesno navežemo, postanemo odvisni od tega odnosa ali pa ne moremo zgraditi dobrega odnosa z nekom, čeprav si to želimo. Pomembno vlogo pri tem igra projekcija – v drugega človeka na nek način projiciramo svoj odnos do staršev. Če uspemo dovolj

jasno razmejiti svoj odnos s starši, bomo lažje urejali tudi svoj odnos z drugimi ljudmi. Zato se ob odnosih z drugimi skušajmo čim večkrat vprašati: Kaj mi pomeni ta odnos? Kaj želim s tem odnosom zase? Kaj želim s tem odnosom zanj? Me kaj v tem odnosu spominja na odnos s starši?

Za kateheta je ta odnosna odpornost pomembna predvsem zato, da zna uravnavati intenzivnost navezanosti na kakega otroka iz skupine. Prevelika navezanost lahko škoduje – bodisi temu otroku bodisi ostalim v skupini, saj lahko vodi v neko slepoto, ko katehet ne vidi realne slike. Zato se je potrebno nenehno spraševati: Sem se na kakšnega izmed otrok iz skupine preveč navezal? Kako skrbim, da do tega ne pride? Ali sem morda zaradi strahu, da bi se na koga preveč navezal, preveč odmaknjen od otrok?

Duhovna odpornost. Katehet se lahko srečuje z različnimi izzivi, tudi s provokacijami, saj prihajajo k verouku zelo različni otroci. Še posebej moramo biti pripravljeni na provokacije, kadar imamo v skupini najstnike, ki radi izzivajo z različnimi vprašanji, idejami in domislicami, ki jih prinašajo od vsepovsod. Zanje so ti izzivi pomembni, katehetu pa lahko povzročajo resne stiske, če nanje ni pripravljen, če se jih ustraši, če je preveč obremenjen z neko idealizirano predstavo o katehezi. Da bi katehet te pritiske zdržal, mora z duhovnimi vajami, molitvijo in evharistijo skrbeti za svojo »duhovno kondicijo«. Posebej pomembne so dobre duhovne vaje, ki so lahko dejansko usmerjene v krepitev te duhovne odpornosti.

5 Vzgoja odpornosti

V vzgojnem delu je potrebno vedno upoštevati načine krepitev odpornosti pri otrocih. V praksi je, še posebej v zadnjih desetletjih, ta pomemben del vzgojnega poslanstva pogosto zanemarjen, podcenjen. Permisivna vzgoja, ki je dodobra prodrla v vsa področja vzgoje, ga namreč ne priznava. Izhaja iz naivne predpostavke, da je otroku potrebno ponuditi le dobre, zdrave vzgojne vzorce, najboljše, kar je mogoče ponuditi, in ga čim bolj zaščititi pred škodljivimi vplivi. Prav ta zaščita je v permisivni vzgoji zašla v hude skrajnosti, resnično do absurda. Otrok je tako zelo »zaščiten«, da nima dovolj možnosti za utrjevanje lastne odpornosti. Kako naj si otrok sploh pridobi odpornost, če ne s preizkušnjami, če ne z obremenitvami, zahtevami?

Zgodba Natashe Kampusch nam to kaže v tako zelo kruti obliki, da je kar boleče. Rekli boste: to je izjemen primer! Res je in, hvala Bogu, le zelo majhen delček otrok se sreča s tako krutimi preizkušnjami. A vseeno je pomembno vedeti, kako je Natasha sploh vzdržala, preživela. Ob branju njene knjige sem zelo jasno prepoznaval oblikovanje njene odpornosti v vzgoji in tudi kasneje, kar je Natasha v svoji skriti ječi uspela izkoristiti:

- Natasha je bila kot otrok izpostavljena resnim preizkušnjam. To jo je utrdilo, da je zmogla prenašati bolečine, razočaranja, predvsem pa se je naučila, kot pravi sama, da »mora zase poskrbeti sama«. To ji je omogočilo, da ni do konca obupala, čeprav je resnici na ljubo tudi hudo obupovala. Toda Natasha je v preizkušnjah vselej imela neko oporo v nekom ob sebi. Vedno ji je okolje vlivalo prepričanje, da je mogoče težave rešiti, da so težave rešljive. In vedno je dobila tudi neko pomoč. Izkušnja z zlomljeno roko v šoli (Natasha zaradi prepričanja, da mora vse rešiti sama in zaradi nezaupanja v učiteljico tega ni povedala) ji je pokazala, da je v kritičnih trenutkih vendar dobro in potrebno sprejeti pomoč – od kogar koli. To ji je v ujetništvu pomagalo, da je sprejela celo pomoč svojega mučitelja.
- Natasha se je kot otrok naučila prepoznavati čustva. Soočila se je z vsemi čustvi, tudi z jezo, žalostjo, ne le s prijetnimi čustvi. In naučila se je iskati drobne stvari, ki so ji prinašale veselje. V ječi ji je to zelo koristilo: razveselila se je že neznanske malenkosti. Tako je kljub čustveno izjemno obremenjujočim razmeram ohranjala vsaj neko rahlo ravnovesje.
- Natasha se je že kot otrok naučila biti tudi sama, naučila se je biti tudi zapostavljena, zavržena. S pomočjo te izkušnje je preživela najhujšo obliko izločenosti, izključenosti, zavrženosti.

Še bi lahko nadaljevali, a naj bo dovolj. Vprašati se moramo le, kako zagotoviti »pravo mero« preizkušenj, ki jih otrok potrebuje za krepitev svoje odpornosti. Ob branju knjige sem resnično dobil občutek, da Natasha ni prejela le »prave mere«, da je dobila preveč, zato se je že kot otrok odzivala z motnjami. Morda pa je prav ta »preveč« tisto, kar je bilo potrebno za tako izjemno kruto preizkušnjo, kot jo je čakala.

V upanju, da naši otroci ne bodo deležni tako krutih preizkušenj, na katere bi jih morali pripravljati, ni potrebno tako pretiravati. Pa vendar se iz primera Natashe Kampusch lahko učimo. Kljub temu da je bila deležna najbrž res prevelikih doz »utrjevanja«, so ji starši (in tudi širše okolje, babica) nudili tisto najpomembnejše: bila je sprejeta, vedela je, da jo imajo radi, vedela je, da lahko nanje računa, če ji ne bo šlo. Njena starša je nista zmerjala z zgubo, lenobo, nista ji napovedovala, da »iz nje nikoli nič ne bo«, nista obupovala, ker »ničesar ne zna«. Znala sta ji vliti zaupanje vase, predvsem pa zaupanje, trdno vero, da je za še tako velik problem VEDNO MOGOČE NAJTI REŠITEV.

Zdi se, da je to najpomembnejša naloga pri krepitvi otrokove odpornosti. Postane naj vodilo vsega našega vzgojnega dela, tudi kateheze. Ne bojmo se otrokom dajati nalog, ne bojmo se biti zahtevni! Brez zahtevnosti ni mogoče graditi odpornosti. Naša zahtevnost je včasih jeziček na tehtnici, ki otroka pripravi k neki resni dejavnosti, brez katere ni utrjevanja odpornosti. Pomembno je, da vedno skrbno upoštevamo, kaj otrok zmore, in da zahtevamo od njega le to, za kar smo trdno prepričani, da zmore.

In še nekaj je pomembno: lastna izkušnja! V prejšnjem poglavju smo se ustavili ob krepitvi lastne odpornosti. Kar z lastno izkušnjo spoznamo kot učinkovito za krepitev odpornosti, vpeljujmo tudi v vzgojno delo. Zares prepričljivi bomo le s tistimi prizadevanji, ki smo jih sami izkusili in v katere res verjamemo zaradi lastne izkušnje.

Povzetek

V našem času veliko govorimo o najrazličnejših obremenitvah, ki smo jim izpostavljeni, o stresu, o dejavnikih stresa, o tem, kako stres preprečevati. Premalo pa govorimo o tem, da so obremenitve pravzaprav sestavni del življenja in da jih je treba sprejeti ter obvladovati. Premalo govorimo o krepitvi odpornosti, ki pomeni prav to zmožnost obvladovanja, premagovanja vsakodnevnih obremenitev. Na fizičnem, telesnem področju še najbolj to krepitev odpornosti poznamo pri športu, ko si športniki načrtno in sistematično krepijo svoje telesne zmogljivosti, da potem lahko premagujejo vedno večje napore, obremenitve. Tudi na telesnem področju pa zanemar-

jamo krepitev odpornosti proti boleznim, saj računamo predvsem na zdravila, na medicino, ki nas bo pozdravila. V sestavku govorim tudi o drugih vidikih odpornosti: socialni, čustveni, intelektualni in duhovni odpornosti, ki jih je potrebno zavestno oblikovati in krepiti, če hočemo učinkovito premagovati vsakodnevne obremenitve. Katehet mora poznati načine krepitev svoje lastne odpornosti, poleg tega pa s svojim delovanjem pripomoči tudi h kreptvi odpornosti otrok, ki so mu zaupani v vzgojo.

Summary

In our time, we talk a lot about various strains we are exposed to, about distress, about factors of distress, about how to prevent distress. However, we do not speak enough about the fact that the strains are actually a component part of life and we have to accept and control them. We don't speak enough about strengthening of resistance, which means exactly this ability of controlling and overcoming the daily strains. In the physical area, we can see the strengthening of resistance in sports, where sportsmen systematically strengthen their physical capabilities, so then they conquer larger efforts, strains. In physical area, we also neglect the strengthening of resistance, when it comes to resistance towards diseases – we count on remedies, medicine, which will cure us. In the composition, I also speak about other views of resistance: social, emotional, intellectual and spiritual resistance, which have to be consciously increasing, if we want to conquer daily strains efficiently. For cathetists it is necessary to know the ways of strengthening their own resistance, and also to contribute to enhancement of children with his activity.

Stane Kerin

DOBRODELNOST – TEORIJA ALI PRAKSA?

1 Uvod

2 Nekaj odlomkov iz Svetega pisma – vera in dobrodelnost

3 Janez Zlatousti o dobrodelnosti

4 Dobrodelnost – solidarnost

5 Vzgoja za dobrodelnost

6 Usmiljeni Samarijan

7 Za konec: In aktivizem?

1 Uvod

Eden izmed duhovnikov je v dneh, ko sem se pripravljaj na to predavanje, o katehetskem simpoziju zapisal: »Imel sem občutek, da nekdo poskuša katehizirati mene, namesto da bi me navdušil in naučil, kako katehizirati. Menim, da je bil na teološki fakulteti predmet katehetike zelo slabo zastavljen in predavan, zato sem imel in imam še vedno željo, da se seznanim z načini poučevanja, izdelavo katehez, različnimi modeli v pedagogiki ... Iskanje novih poti, osnutkov za katekizme.« Danes bi rad poudaril, da s svojim predavanjem ne bi rad nikogar katehiziral, nikomur ne bi rad vzel veselja do poučevanja, oznanjevanja, katehiziranja. Rad bi napisal in povedal tisto, kar se mi zdi pomembno ob zastavljanju osebnega življenjskega cilja, ob določanju življenjske smeri oziroma pri delu na področju humanitarne in tudi razvojne pomoči v Sloveniji in izven nje. Vera in vse, kar poučujemo, ni nauk, ni teorija, ampak nekaj zelo konkretnega. Teorij je veliko, vendar teorije ne rešujejo problemov v svetu.

V teh dneh sem prebiral avtobiografijo Janne Haaland Matlary z naslovom *Nenavadna ljubezenska zgodba* (Celje: MD 2005). Zanimiva knjiga, ki govori o poti iskanja vere, spreobrnjenja in postavljanja krščanstva (katoliške Cerkve) v današnje življenje. Marsikakšno spodbudo lahko najdemo v njej. Knjiga zelo nazorno govori o življenju nasploh in še posebej o krščanskem življenju. Naj navedem nekaj misli: »Kaj pomeni biti kristjan? Zakaj hodi-mo k nedeljski maši? Zakramenti te utrdijo. Vendar so bili zame mnogo let samo zatočišče, če sem bila v stiski, bili so mi tolažba in sreča. Toda glede mojega življenja in vedenja ni to pomenilo ničesar. Kot da bi bila dva svetova – moje življenje je bilo v enem svetu, moja vera v drugem. In oboje se ni nikoli zares stikalo« (Matlary, 82). Janne, žena in mati štirih otrok, se je trudila, da bi našla cilj, smisel svojega življenja. Nadaljuje: »Za mnoge je cilj materialno bogastvo, ki je primarno gonilo v večini družb. Cilj ni samo denar, temveč tudi moč in status. Vse troje gre skupaj [...], čez čas začutim praznino in dolgočasje. Najhujši pa je občutek, da ne obstaja nič, za kar naj bi se človek boril, da za trenutek vse zgleda prazno. [...] Vse to ne daje zadovoljstva« (Matlary, 2005, 89–90). Ob iskanju je avtorica prišla do zanimivega zaključka: »Veselite se prisotno samo, če narediš nekaj za drugega, kajti v tistem trenutku pozabiš nase in se osvobodiš samega sebe. [...] Krščansko izročilo je zares osupljivo. Služite najmanjšemu med vami,

je rekel Jezus in to delal tudi sam. Sam sebi moraš umreti, da živiš. Tisti, ki hoče rešiti življenje, ga bo izgubil. Seme mora umreti, da spet lahko podari življenje. Ponižnost je pogoj, da lahko vidiš Boga in ga spoznaš ... Večino časa živimo osredotočeni sami nase, toda včasih ujamemo tudi bežen pogled na drugačno resničnost, ki nam je dosegljiva in ki je veselje. Tega lahko okusimo, ko se končno prepustimo, ko pozabimo nase» (Matlary, 107–109).

Prepričan sem, da kristjani dobrodelnost lahko poistovetimo s praktičnim krščanstvom ali pa živimo razdvojeno življenje. Povedal bi rad nekaj, kar se mi ob katehiziranju zdi potrebno vedno znova poudarjati: dobrodelnost je prepoznavni znak kristjana. To naj bi bil cilj, kamor naj bi usmerili življenje vsakega kristjana. O dobrodelnosti v Svetem pismu ste v teh dneh že slišali, kljub temu pa bom navedel še nekaj primerov. Morda vam bodo koristili pri verouku.

2 Nekaj odlomkov iz Svetega pisma – vera in dobrodelnost

Ne bom predstavil temeljitega svetopisemskega pogleda na dobrodelnost. Za to so bolj verodostojni biblicisti. Navedel bom le nekaj odlomkov, ki se mi zdijo pomembni za delo na področju dobrodelnosti. Lahko nam pomagajo razumeti, kaj Bog govori človeku. Bog se nas noče polastiti, imeti za svoje, ne pričakuje nenehnega dokazovanja pripadnosti, zvestobe. Odlomek iz preroka Izaija nam zgovorno govori o tem, kaj Bog pričakuje od ljudi, vernikov, duhovnikov, od tistih, ki se imajo za pripadnike vere v Jahveja. Takole je zapisano: »Poslušajte Gospodovo besedo, knezi sódomski, prisluhni nauku našega Boga, ljudstvo gomórsko! Čemú mi bodo vaše številne klavne daritve, govori Gospod. Sit sem žgalnih daritev ovnov in maščobe pitancev. Krvi juncev, jagnjet in kozlov ne maram. Kadar se prihajate postavljat pred moje obličje, kdo zahteva to iz vaše roke, da teptajte moje dvore! Nehajte mi prinašati ničeve daritve, kadilo mi je gnusoba. Nehajte z mlaji, s sobotami in sklicevanjem shodov, ne prenesem zlagáne slovesnosti. Vaše mlaje in vaša praznovanja sovraži moja duša. Postali so mi nadležni, ne morem jih več prenašati. Kadar iztegujete svoje roke, si zakrivam oči pred vami. Tudi če množite svoje molitve, vas ne poslušam, vaše roke so

polne krvi. Umijte se, očistite se! Odstranite svoja hudobna dejanja izpred mojih oči, nehajte delati húdo. Naučite se delati dobro, skrbite za pravico. Pomagajte zatiranemu, zagovarjajte siroto, branite vdovo» (Iz 1,10–17).

Odkupiti se Bogu. Verjetno (ali pa tudi ne) je bilo v tem nekaj poganškega. Potrebno je bilo darovati včasih človeka, drugič žival. Lahko rečemo, da se vidik darovanja razteza vse do Jezusove daritve v novi zavezi. Nevarno pri tem pa je, da človek ostane pri zunanosti darovanja in se s tem zadovolji, pomiri svojo vest. Ljudje velikokrat mislimo, da se odkupujemo s tem, ko opravimo tisto, kar nam je predpisano, kar nam je ukazano. Jahvejeve besede so jasne: »Dovolj mi je daritev ovnov, jagnjet, kozlov.« Jahve pričakuje konkretno dejanje in to pove po preroku: »Naučite se delati dobro! Pomagajte zatiranemu, zagovarjajte siroto, branite vdovo« (Iz 1,17).

Jezus pa nadaljuje in izziva: »Takó naj vaša luč sveti pred ljudmi, da bodo videli vaša dobra dela in slavili vašega Očeta, ki je v nebesih« (Mt 5,16). In še: »Pojdite in se poučite, kaj pomenijo besede: Usmiljenja hočem in ne žrtve. Nisem namreč prišel klicat pravičnih, ampak grešnike« (Mt 9,13). V svojem oznanjevanju nas spominja na »tisto uro«, ki bo prišla za vsakega izmed nas, ko se bomo soočili s seboj in s svojimi deli: »Tedaj bo kralj rekel tistim, ki bodo na desnici: ›Pridite, blagoslovljeni mojega Očeta! Prejmite v posest kraljestvo, ki vam je pripravljeno od začetka sveta! Kajti lačen sem bil in ste mi dali jesti, žejen sem bil in ste mi dali piti, tujec sem bil in ste me sprejeli, nag sem bil in ste me oblekli, bolan sem bil in ste me obiskali, v ječi sem bil in ste prišli k meni.‹ Tedaj mu bodo pravični odgovorili: ›Gospod, kdaj smo te videli lačnega in te nasitili ali žejnega in ti dali piti? Kdaj smo te videli tujca in te sprejeli ali nagega in te oblekli? Kdaj smo te videli bolnega ali v ječi in smo prišli k tebi?‹ Kralj jim bo odgovoril: ›Resnično, povem vam: Kar koli ste storili enemu od teh mojih najmanjših bratov, ste meni storili« (Mt 25,34–40).

Jezusova spodbuda oziroma Jezusova zapoved je povzeta v Pavlovem pismu Rimljanom: »Ljubite drug drugega« (Rim 12,10). Poziva nas, naj ne bomo kakor Kajn, ki se je vdal hudičevi skušnjavi in je ubil svojega brata. In zakaj ga je ubil? Ker je videl, da so bila njegova dela hudobna, bratova pa pravična. »Ne čudite se, bratje, če vas svet sovraži. Mi vemo, da smo prešli

iz smrti v življenje, ker brate ljubimo. Kdor ne ljubi, ostaja v smrti. Kdor sovraži svojega brata, je ubijalec. Vi pa veste, da noben ubijalec nima večnega življenja, ki bi ostalo v njem. Ljubezen spoznavamo po tem, da je On dal življenje za nas. In takó smo tudi mi dolžni dati življenje za brate. Kako more Božja ljubezen ostati v človeku, ki ima premoženje tega sveta in vidi, da je brat v pomanjkanju, pa zapira svoje srce pred njim? Otroci, ne ljubimo z besedo, tudi ne z jezikom, ampak v dejanju in resnici. Po tem bomo tudi spoznali, da smo iz resnice. In pred njim bomo pomirili svoje srce, če nas srce obsoja; saj je Bog večji od našega srca in spozna vse. Ljubi, če pa nas naše srce ne obsoja, smo z Bogom zaupni,« (1 Jn 3,11–21) pravi sveti Janez v svojem pismu.

Toliko o spodbudah k dobrodelnosti v Svetem pismu. Sedaj pa pogledjmo, kaj o dobrodelnosti pove eden izmed cerkvenih očetov.

3 Janez Zlatousti o dobrodelnosti

Menim, da govor sv. Janeza Zlatoustega (Bogoslužno branje, sobota 21. navadnega tedna) o dobrodelnosti zanimivo pokaže način ali smer, kako stkati češčenje in dobrodelnost.

Iz govorov o Matejevem evangeliju

Ko krasiš svetišče, ne pozabljaj bratov v stiski

»Častiti hočeš Kristusovo telo? Pazi, da ga ne boš zaničeval, ko bi prezrl, da trpi pomanjkanje v siromakih zaradi mraza in nagote. Tisti, ki je rekel ›To je moje telo‹, je potrdil resnično dejstvo. Rekel pa je tudi: ›Lačen sem bil in mi niste dali jesti. In česar niste storili kateremu izmed teh najmanjših, tudi meni niste storili.‹ Kristusovo telo na oltarju ne potrebuje plašča, ampak čistih duš. Njegovo telo v revežu pa potrebuje marsičesa.

Učimo se torej tako misliti in častiti Kristusa, kot on želi. Najbolj nekoga počastimo, če mu storimo, kar želi, ne pa, če delamo po svojih mislih. Tudi Peter je mislil, da ga bo počastil s tem, če mu bo branil umivati njegove noge. Toda pri tem ni šlo za čast, ampak za nekaj drugega. Tako mu tudi ti izkaži tako čast, kot jo je sam zapovedal, in naj bodo reveži deležni tvojega bogastva. Bog ne potrebuje zlatih posod, ampak zlatih duš.

S tem ne mislim prepovedati Cerkvi dajati darov. Pravim le, da obenem in pred tem dajajte vbogajme. Ljubi so Bogu darovi, še ljubša pa mu je miloščina. Rad sprejema Bog darove; še rajši pa vidi, če dajete miloščino. V prvem primeru ima korist samo tisti, ki daje, v drugem pa tisti, ki sprejema. Tam je lahko to le prilika za bahanje, tu pa pomeni izkazovanje miloščine in dobrote.

Kaj koristi, če je Kristusova miza polna zlatih posod, on sam pa v siromaku od lakote umira. Najprej nasiti lačnega, potem pa iz obilja okraši njegovo mizo. Ali mu boš podaril zlat kelih, ne boš pa dal piti kozarca vode? Čemu krasiti njegov oltar z zlatimi zavesami, če mu ne daš potrebne obleke? Kakšno korist to prinaša? Povej mi: Ako bi videl nekoga, ki bi bil lačen, pa bi se zato ne zmenil, ali misliš, da se ti bo zahvalil, ko boš krasil njegovo mizo z zlatom, se mar ne bo razjezil nate? In če bi videl nekoga, pokritega s cunjami in od mraza trepetati, pa ga ne bi oblekel in bi mu postavil zlat steber ter rekel, da se mu klanjaš, mar se ne bi obrnil proč užaljen, da se norčuješ iz njega?

Tako se godi Kristusu, ko hodi okrog in blodi in morda roma, pa ne ve, kje bi prenočil. Namesto da bi ga sprejel v popotniku, krasiš stene, stebre in zidove svetišča in kupuješ zlate verižice za svetilke, ne greš pa ga obiskat, ko je vkljenjen v ječi. Tega seveda ne govorim zato, ker bi ti branil skrbeti za krašenje, ne, ampak zato, da poskrbiš za eno in drugo. Predvsem pa poskrbi za to drugo. Nikoli niso obsodili koga, ki ni sodeloval pri krašenju in lepšanju svetišča, kdor pa se ne meni za reveža, je na poti v pekel, v večni ogenj in v trpljenje s pogubljenimi. Zato, ko krasiš svete prostore, ne zapiraj svojega srca za reveža, ki trpi. On je dragocenejše Božje svetišče kakor cerkev.«

4 Dobrodelnost – solidarnost

Kako torej uskladiti vero in njeno izpovedovanje, željo po Božjem in odgovorno dejavnost? Kaj je prej: teorija ali praksa?

Verjetno je treba poznati nekaj teorije, da lahko živimo prakso. Pa vendar se zdi, da mora ravno pri dobrodelnosti teorija stopiti v ozadje. Solidarnost

je način razmišljanja, način življenja.

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika pod geslom »solidarnost« beremo: »Pripravljenost za medsebojno pomoč, sodelovanje.« Res je, da sledi še nekaj razlag, toda zgornja opredelitev se zdi še najbolj primerna.

Tudi škofje govorijo o solidarnosti med ljudmi, zlasti v času socialnih problemov. Mislim, da gre pri solidarnosti najbolj za soodgovornost v skupnosti. O prvih kristjanih v Apostolskih delih beremo: »Množica teh, ki so sprejeli vero, je bila kakor eno srce in ena duša. Nihče ni trdil, da je to, kar ima, njegova last, temveč jim je bilo vse skupno. Apostoli so z veliko močjo pričevali o vstajenju Gospoda Jezusa in velika milost je bila nad vsemi. Nihče med njimi ni trpel pomanjkanja. Lastniki, ki so prodajali zemljišča ali hiše, so prinašali izkupiček ter ga polagali k nogam apostolov; in sleherni je od tega dobil, kar je potreboval. Tudi Jožef, levit, po rodu s Cipra, ki so ga apostoli klicali Barnaba (to v prevodu pomeni »Sin tolažbe«), je prodal svojo njivo in prinesel denar ter ga položil k nogam apostolov« (Apd 4,32–37).

Nekaj pomembnih podatkov

Preden preidemo na vidik prenosa teorije v prakso, pogledjmo nekaj podatkov, ki jih lahko najdemo na spletu in bi nas morali spodbuditi k razmišljanju. Velikokrat sta namreč beseda in sama solidarnost na žalost zlorabljeni v popolnoma politične namene.

Profesor dr. Vinko Potočnik je na teološkem tečaju leta 2010 (44. pastoralni tečaj, zbornik, Slomškova družba 2010) navedel sledeče podatke:

- Na svetu je že 1,02 milijarde ljudi, ki trpijo zaradi lakote ali podhranjenosti.
- Skoraj vsi podhranjeni živijo v državah v razvoju:
 - 642 milijonov na azijsko-tihooceanskem območju;
 - 265 milijonov v podsaharski Afriki (40 % otrok, mlajših od pet let, ima motnje v razvoju, ki so posledica kronične podhranjenosti);
 - 53 milijonov v Latinski Ameriki;
 - 42 milijonov pa na Bližnjem vzhodu in v Severni Afriki.

- Okoli 15 milijonov ljudi trpi lakoto tudi v razvitih državah.
- Zaradi lakote na svetu vsak dan umre 24.000 ljudi (ali vsake 3,6 sekunde en človek).
- Zaradi podhranjenosti vsakih pet sekund umre otrok (dnevno to pomeni 18.000, letno pa več kot 6 milijonov otrok).
- V državah v razvoju je 60 % smrti povezanih z lakoto.
- Revni 70 % dohodka porabijo za hrano.
- Vsak dan 1,1 milijarde ljudi pije onesnaženo vodo.
- Okoli 2,5 milijarde (več kot tretjina) ljudi na svetu živi brez stranišč.
- 100 milijonov otrok nima možnosti za šolanje.

Tudi Združeni narodi so na prelomu tisočletja sprejeli tako imenovane milenijske cilje, s katerimi so hoteli spodbuditi državljane razvitega dela sveta k solidarnosti s tistimi, ki živijo v stiski in pomanjkanju. Cilji se glasijo (o njih lahko več preberemo na: <http://www.milenijski-cilji.org/razvojni-cilji.html>):

1. Izkoreniniti skrajno revščino in lakoto.
2. Doseči univerzalno osnovnošolsko izobrazbo.
3. Zagotoviti enakost med spoloma in opolnomočiti ženske.
4. Zmanjšati smrtnost otrok.
5. Izboljšati zdravje mater.
6. Boriti se proti virusu HIV/aidsu, malariji in ostalim boleznim.
7. Zagotoviti okoljsko varnost.
8. Vzpostavljati globalno partnerstvo za razvoj.

Vsi ti cilji naj bi bili doseženi do leta 2015. To je seveda nerealno. Menim, da so to lepe ideje. Kljub temu pa moramo priznati, da je bilo pripravljenih že veliko raznih strategij, projektov; za razne seminarje so porabili že veliko denarja v želji, da bi za okroglimi mizami reševali problem, ki se ga, po vsej logiki, ne da rešiti v lepo zidanih zgradbah. Res pa je, da je tak profan odnos do perečih stisk današnjega časa.

5 Vzgoja za dobrodelnost

Kaj torej pomeni »vzgajati za dobrodelnost«? Ko sem pred leti obiskal misijonarja Pedra Opeko na Madagaskarju, sem mu zastavil nekoliko provokativno vprašanje: »Peter, kakšno strategijo in kakšne projekte si pa ti naredil, preden si se lotil tega dela?« In odgovoril mi je v trenutku: »Veš, to je raslo v meni od malih nog naprej. To sem dobil doma, v svoji družini, ob svoji mami in očetu, ob svojih v družini.«

Kot smo videli zgoraj, ljudje zelo radi oblikujemo strategije, projekte, raziskave, premalo pa naredimo, da bi se potem kaj spremenilo. Imamo veliko dobrih teorij, strategij, projektov, toda največkrat ostanejo samo papir, ki ničesar ne spremeni. Potrebne so raziskave, da nas postavijo na trdna tla. Prej sem navedel nekaj podatkov, ob katerih bi se morali zamisliti. Toda to so še vedno samo podatki, ki povedo nekaj dejstev. Postavlja pa se mi vprašanje, kaj se bo spremenilo sedaj, ko poznamo te podatke? Podobno se dogaja mladim, ki hodijo skupinsko v Afriko, Azijo, Južno Ameriko. Ko se vrnejo, pripovedujejo, kaj vse so doživeli. Ob groznih razmerah, v katerih živijo ljudje, si postavijo vprašanje: »Kako je to mogoče v 21. stoletju?« Ne znajo pa narediti koraka naprej in si zastaviti vprašanja: »Kaj lahko jaz naredim?« Potrebno je videti, potrebno je poznati podatke, potrebno je razmišljati o poteh za naprej. Toda morda se ne zavedamo, da pri verouku ne pripravljamo strokovnjakov za dobrodelnost, ampak vzgajamo otroke, mlade, družine za življenje, za življenje iz vere. In to ni teorija, to je življenje.

Človek se rad zateče v zunanja znamenja, s katerimi želi ugajati ljudmi in seveda tudi Jahveju, Bogu. Besedo Jahve uporabljam, ker vidim, da je omenjena skušnjava, kot vidimo v knjigi preroka Izaija, bila človekov problem že nekaj stoletij pred Kristusom.

Ko potujem po misijonskih deželah, se pravzaprav na lastne oči lahko pričam, kako to drži. Gotovo je, da se proti vsem stiskam, revščini, lakoti lahko borimo tam, kjer so ti problemi najbolj izraziti. Pedro Opeka pravi: »Boj proti revščini se dogaja samo v takih okoljih (op.: na smetišču), tam, kjer so ljudje, tam, kjer ljudje trpijo. Boj se ne dogaja v lepih hotelih, neke v lepih pisarnah, boj proti revščini je samo tukaj, sredi njih, skupaj z njimi. Združenje Akamasoa (op.: združenje ki je nastalo na smetišču, v slovenšči-

ni pomeni »Dobri prijatelji«) se je začelo tukaj sredi med njimi. Skupaj z njimi smo začeli ta boj proti revščini. To nam še ostane (op.: ljudje, ki so še na smetišču). In to je delo, ki nam je dalo veliko trpljenja, tukaj smo videli veliko gorja. Rekel bi tistim, ki delajo za sočloveka, naj gredo tja, kjer ljudje trpijo« (pogovor na smetišču na Madagaskarju z misijonarjem Pedrom Opeko, 8. september 2008). Tako nam govorijo ljudje, za katere lakota, revščina, osamljenost, odrinjenost niso samo strokovni izrazi, ki potrebujejo posebne razlage, da jih ljudje razumejo. In ob tem si lahko postavimo vprašanje: »Ali je torej solidarnost teorija ali praksa?«

Večkrat si postavljajmo to vprašanje in vsak sam naj skuša najti odgovor. Prof. Zerfass v eni izmed svojih knjig (Rolf Zerfass, Lebensnerv Caritas 1992, Herder Freiburg) pravi: »Morda preveč zapletamo stvari in vse preveč razmišljamo, kako bi Božjo besedo prevedli v jezik modernega človeka, premalo pa si prizadevamo govoriti jezik ljubezni. Ko je Jezus rekel učencem, da so luč sveta, ni mislil na globoke pridige ali na njihovo učeno teologijo, pač pa na izžarevanje, ki izhaja iz njihovih dobrih del: ›Tako naj sveti vaša luč pred ljudmi, da bodo videli vaša dobra dela in slavili vašega Očeta, ki je v nebesih« (Mt 5,16).«

Poglejmo sedaj razlago nekaterih pojmov, ki so bistveno povezani z dejavnostjo dobrodelnosti in držo solidarnosti (dr. Vinko Potočnik, Pastoralni tečaj 2010):

SAMOPOMOČ:

- **osebno** reševanje lastne stiske kot tudi **skupno** reševanje stisk in urejanje težav v okviru družine, sorodstva, prijateljstva, delovne tovarišije, invalidske, verske, strankarske ali kake druge organizacije, kjer je zaradi medčloveške povezanosti reševanje težav enega izmed posameznikov hkrati tudi reševanje skupne stiske.

DOBRODELNOST:

- pomoč kateremu koli človeku, ki je v težavah in stiski; pomagamo mu, **ker je človek** in ne ker je »naš«;
- samopomoč človeštva v planetarnem obsegu, za katero uporabljamo tudi tujke **humanitarnost, solidarnost, diakonija, karitativnost**, skrb-

no so jo gojile različne veroizpovedi, predvsem krščanstvo;

- je v celoti socialnovarstvene narave, medtem ko samopomoč zajema tudi druga področja (vzgojo in izobraževanje, zdravstvo).

6 Usmiljeni Samarijan

Ob tem razmišljanju se gotovo sprašujete, kje je sedaj Samarijanova suknja in kje vidim Samarijana oziroma tistega, ki naj bi oblekel njegovo suknjo. Spomnimo se povoda za zgodbo o Samarijanu:

»Tedaj je vstal neki učitelj postave, in da bi ga preizkušal, mu je rekel: *»Učitelj, kaj naj storim, da dosežem večno življenje?«* On pa mu je dejal: *»Kaj je pisano v postavi? Kako bereš?«* Ta je odgovoril: *»Ljubi Gospoda, svojega Boga, iz vsega srca, z vso dušo, z vso močjo in z vsem mišljenjem, in svojega bližnjega kakor samega sebe.«* »Prav si odgovoril,« mu je rekel, »to delaj in boš živel.« Ta pa je hotel sebe opravičiti in je rekel Jezusu: »In kdo je moj bližnji?« In potem je Jezus povedal zgodbo o Samarijanu. Skoraj bi lahko rekli, da se takratni čas ne razlikuje veliko od današnjega. Tudi mi se sprašujemo in iščemo, kdo so potrebni pomoči.

Ko prebiramo priliko o usmiljenem Samarijanu, se mi zdi, da bi morali spremeniti način svojega razmišljanja. Vsakdo išče izgovor kot učitelj postave. »Kaj naj storim, da dosežem življenje?« je vprašanje človeka, ki bi rad nekaj naredil iz svojega življenja. Odgovor je jasen in kratek: »Ljubi svojega Boga in ljubi svojega bližnjega.« Ko je učitelj postave dobil jasen odgovor, se je hotel izmakniti odgovornosti: »In kdo je moj bližnji?« Jezusov odgovor je v nasprotju z našimi pričakovanji. Jezus ne odgovori, kdo je bližnji, ampak obrne puščico vprašanja in vpraša: »Kdo je bil bližnji revežu, ki so ga razbojniki napadli?« Kaj naj bi to pomenilo danes za vzgojo ljudi?

Živimo v času, ko se ljudje radi vrtimo sami okrog sebe. Sami bi izbirali, kdo je naš bližnji. Ni bistveno, kdo je naš bližnji, ampak moramo biti pozorni na dogajanje okrog sebe; videti, kdo je potreben, da bi »drug drugemu nosili bremena« (Gal 6,2). Morda bomo to lažje razumeli ob primerih pomoči na raznih delih sveta.

Vojna v Bosni in Hercegovini. Zakaj je prišlo do vojne, je v današnjem tre-

nutku brezpredmetno vprašanje. Ljudje so trpeli, ostali so brez vsega. Naenkrat je bilo vse uničeno. Begunci, notranje razseljene osebe, uničeni domovi. Ko smo leta 1993 začeli z zbiranjem pomoči, je bilo velikokrat slišati vprašanje, zakaj je to potrebno. »Že spet bomo pošiljali pomoč na jug,« je bil pogosto izgovor, ki je odvrčal od delovanja. In to je tisto, kar navadno naredimo. Radi bi izbirali, kje bomo in kje ne bomo bližnji; izbirali bi, kaj bomo naredili in česa ne bi radi naredili, še več, česa sploh ne bomo naredili. Toda če vidimo trpljenje, ne moremo ostati popolnoma neprizadeti. V sebi imamo čut, da vidimo, premislimo in se odločimo, kaj bomo naredili. V središču nismo več mi, dobrodelniki, ampak tisti, ki je v stiski. Bližnji je tisti, ki nas s svojo stisko, s svojim trpljenjem nagovarja. Lahko pa ostanemo tudi neprizadeti.

Drugi primer je pomoč v Nubskih gorah. Leta 1998 se je od tam vrnil Tomo Križnar. Objavil je nekaj posnetkov o bombnih napadih na nedolžne ljudi. V dvajsetih letih je od dveh milijonov ljudi ostalo samo še nekaj sto tisoč ljudi. Nad njimi so izvajali genocid. Ljudje bi potrebovali samo najnujnejše za preživetje in nekaj pomoči za izobraževanje. Lahko ob tem ostanemo mirni? Ne moremo reševati zapletenih mednarodnih političnih vprašanj, lahko pa pomagamo ljudem, ki so se znašli v takšni stiski, ne da bi bili krivi.

Naslednji primer so ljudje na Madagaskarju. Jeseni leta 2008 sem tam obiskal naše misijonarje. V pogovoru smo se dotaknili problema revežev na misijonu Vangaindrano. Ljudje v stiski dajo svoje riževo polje v zakup. Denar največkrat potrebujejo za nujne operacije ali kaj podobnega. Seveda s tem ostanejo brez možnosti, da bi obdelovali svoje riževo polje. In tako postanejo odvisni od pomoči, ki so jo dobili na misijonu pri misijonarjih ali domačih sestrah usmiljenkah. Utrnila se nam je ideja, kako bi jim lahko pomagali. Sestre so prevzele odgovornost, da dobijo spisek ljudi, ki so ostali brez riževega polja, mi pa smo težavo opisali ljudem v Sloveniji, ki so se hitro odzvali. Tako so sestre prevzele dolg, ga odplačale in ljudje so dobili možnost, da spet delajo na svojih poljih. Riževih polj jim niso vrnili, ampak so jim omogočili, da lahko obdelujejo svoje riževo polje. Počasi morajo vsako leto vračati dolg in odkupiti zadolžnico za riževo polje. Najbolj pomembno pa je, da ljudje dobijo občutek, da si lahko sami pomagajo, dobijo neko samozaupanje. Tudi odzivi žena (žene večinoma skrbijo za preživetje

družine) so bili zelo dobri. Nekaj njihovih odzivov:

Pepaline: »Polna veselja sem, ker sem dobila riževo polje. V zakup smo ga morali dati, ker je v družino prišla bolezen. Sedaj, ko je moja družina riževo polje dobila nazaj, lahko jemo svoj riž. To pomeni veliko spremembo.«

Marija: »Hvala! Sedaj delamo na svojem riževem polju. Otroci so poprej hodili po ulicah, sedaj lahko delamo na svojem riževem polju. V naši družini se je veliko spremenilo. Naj vas Bog blagoslovi in ohrani!«

Germaine: »Moj otrok je duševno prizadet. Očeta ni, a sedaj lahko pomagam svojemu otroku, da bo lepše živel. Naj Bog blagoslovi tebe in vse v Sloveniji, ki so pomagali. Zagotavljamo ti, da te ne bomo prevarali.«

Josephine: »Hvala za pomoč. Otroci so sedaj v šoli, v družino se je naselil nek mir, ki ga prej ni bilo, ker smo se kar naprej prepirali zaradi revščine in lakote.«

Pagine: »Rešil si nas. Moj otrok je mongoloiden. Sedaj mu lahko vsaj malo pomagam. Spre gledali smo in vidimo, da lahko sami zase nekaj naredimo.«

Dauphine: »Vesela sem, srečna in zadovoljna. Ničesar nisem znala. Sedaj sem se naučila šivati, obdelujem riževo polje. Vidim, da se bomo lahko preživeli. Če ne bi bilo te pomoči, ne vem, kako bi živeli naprej. Težko je biti vsak dan v negotovosti.«

Jacline: »Oče je bolan, otrok dve leti ni znal hoditi. Sedaj je zrasel in upam, da bo imel tudi z vašo pomočjo lepšo prihodnost.«

Takih primerov je še veliko (krivice v Paragvaju, Braziliji, Kambodži, drugih afriških deželah, pa tudi v Evropi). Kristjani imamo pri tem določeno prednost. Cerkev je razširjena po vsem svetu. Ni nam potrebno pisati strategij, projektov, ki vzamejo veliko časa in denarja, koristijo pa bolj malo. Če vidimo, da nekdo trpi, lahko pristopimo, pomagamo in lajšamo bolečine. Postavlja se vprašanje, kako naj to posredujemo otrokom, mladim, vsem, ki jim oznanjamo, jih zbiramo k liturgiji? Pred leti mi je novinar postavil vprašanje, ali Cerkev morda ne zlorablja revščine, lakote, stiske, da bi na-

polnila cerkve, zlasti v deželah v razvoju? Ali je res naš cilj samo napolniti cerkve ali je morda nekaj drugega? Odgovoril sem mu, da Cerkvi ne gre za za to, da bi polnila cerkve (čeprav se zdi to v prvem trenutku nerazumljivo). Cerkev se trudi za človeka, za njegovo dostojanstvo; trudi se, da bi čim več ljudem posredovala vrednote, ki jih je Jezus poudarjal v času svojega oznanjevanja na zemlji. Za človeka gre, za njegovo dostojanstvo, ne za izpostavljanje prednostnih nalog. Gre za smer, našo usmeritev. Oznanjevanje, liturgija, diakonija in koinonija so štirje stebri naše vere. Včasih se zdi, da skušamo stvari primerjati med seboj in pokazati, kaj je najbolj pomembno. Mislim, da so to nepomembna razpravljanja. Ob prebiranju Matejevega evangelija o poslednji sodbi nam postaja jasno, kaj Bog pričakuje od nas: skrb za človeka, skrb, da bo lahko živel svoje dostojanstvo (»lačen sem bil, žejen sem bil, nag sem bil ...«).

Ravno v teh dneh sem prejel pismi s Haitija in iz Šrilanke. Duhovnik Yvan piše takole: *»Zelo sem hvaležen, ker spremljaš dogajanje na Haitiju. Trenutna situacija nagovarja vsakega človeka, ki ima veliko srce, ker ljudje živijo v veliki stiski. V vseh delih naše dežele, Haitija, smo zabeležili veliko smrti zaradi kolere. Za strokovnjake to ni velik problem, ker se lahko uredi v dveh do štirih dneh. Težavo predstavlja strah v ljudeh, ker niso izobraženi in se bojijo. Potrebno je razviti in postaviti na noge izobraževalni sistem, ki bo o vseh teh problemih poučeval zlasti otroke in odrasčajoče. Druga stvar je razviti boljše pogoje za življenje najbolj revnih, posebno higienske pogoje. Ko se je pojavila kolera, sem npr. obiskal ljudi na področju, kjer živi približno šestdeset družin. In na vsem področju ni niti enega stranišča. To je nekaj škandaloznega. Na stranišče hodijo v naravo, na vrt ali nekam okrog hiše. Tako se kolera lahko zelo hitro širi. In to je ena od stvari, ki jih lahko naredimo za ljudi: stranišča. Hvala za tvojo skrb!«*

In še pismo iz Šrilanke, ki ga je napisal duhovnik Sritharan Sylvester: *»Stane, z žalostjo in zaskrbljenostjo bi te radi obvestili, da je področje mest Batticaloa in Ampara skoraj popolnoma pod vodo. Z besedami se ne da opisati agonije in bede ljudi, ki so jih poplave prizadele. Veliko število nosečih mater, otrok, starejših, bolnih je nameščenih v zbirnih centrih, ki jih tudi počasi zaliva voda, ker še vedno dežuje in ni videti, da bo prenehalo. Ljudje ob laguni imajo v hišah več kot meter vode, ki še vedno narašča. V zbirnih centrih ni*

dovolj hrane, zato ljudje nemo zrejo predse. Nimajo ne hrane ne oblačil ne posteljnine, noči pa so hladne. Ne bomo izgubljali besed o veliki bedi, prosimo, če nam lahko pomagate, kakor koli je v tem trenutku mogoče.« Nato našteva stvari, ki bi jih najbolj potrebovali: kuhano hrano (za ljudi v zbirnih centrih), mlečno hrano, zlasti za otroke, pripomočke za higieno, obleke, velike lonce za kuhanje, čim več posteljnine, ustekleničeno vodo. Dodane so tudi cene – koliko stvari stanejo na Šrilanki. Vse skupaj zneso več kot 17 milijonov njihovega denarja. Poplave so prizadele več kot 500.000 ljudi oziroma 134.611 družin.

Ob tem se mi vedno znova postavlja vprašanje: »Kaj lahko storimo?« Lahko zamahnemo z roko in ne storimo ničesar, lahko pa vsak nekaj naredi. Ponovno lahko vprašamo: »Je dobrodelnost teorija ali praksa?« Kako bi odgovorili na to vprašanje, ko imamo pred seboj konkretne ljudi, ki trpijo zaradi kolere ali poplav? Lahko bi navedel še primer poplav v Pakistanu, kjer so bile razmere tudi izredno težke. Pa ne samo to, iz zbirnih centrov ali taborišč, kjer so se zbirali ljudje, prizadeti v poplavah, so tako ali drugače odstranjevali kristjane. Morda potem tudi bolje razumemo besede, zapisane v Svetem pismu: »Dokler torej še utegnemo, delajmo dobro vsem, še posebej pa domačim po veri« (Gal 6,10). Ljudi torej ne smemo ločevati glede na vero, ni prav, da razlikujemo med njimi, čeprav drugi delajo tako. Za golo preživetje je treba nekaj stori, ne oklevati.

Statistike povedo veliko, ob njih pa ostajamo hladni. Številke so samo številke. Toda skušajmo za vsako številko zaslutiti človeka, očeta, mater, deklico ali fanta. Tako bomo lažje in hitreje kaj storili. Pomembno je, da imamo v sebi čut za druge, za to, da postanemo »bližnji« ljudem v stiski. Lahko začnemo tarnati, stokati, a se ne bo nič spremenilo. Lahko pa naredimo toliko, kolikor v danem trenutku lahko naredimo. Nočem vas poučevati in v vas buditi slabe vesti. Želim si le, da bi videli, kako odprte oči za ljudi okrog nas prinašajo veselje tistemu, ki nekaj naredi, zlasti pa utrjujejo upanje tistim, ki jim pomagamo.

Pred leti me je novinarka vprašala, zakaj ne bi organizirali protestov (mislim, da proti prodajanju deklet v Kambodži) za reševanje nekaterih krivic, ki se dogajajo po svetu. Odgovoril sem, da se s protesti nič ne reši. Vpitje

po ulicah daje samo lažen občutek moči, dejansko pa se nič ne spremeni. Z vpitjem in transparenti si nekdo, ki je lačen, ne more pomagati. Podobno je s problemom aidsa v svetu. Vsako leto imamo 1. decembra celo dan boja proti aidsu. Leta 2009 sem bil ravno v tistem času v državi Malawi. Srečal sem se z ženami, ki so okužene, imajo aids. Okoli štirideset kilometrov so oddaljene od misijona Kasungu, kjer deluje naš misijonar p. Stanko Rozman. Bile so brez volje do življenja. Vedele so, da okužene, vedele so, da bodo slej ko prej umrle. Takrat se je na misijonu Kasungu začel program PAO – obisk bolnikov in sirot na njihovih domovih. V tem projektu so spodbujali tudi obdelovanje zemlje. Priskrbeli so semena, malo umetnega gnojila in ljudje so lahko sadili koruzo ter začeli obdelovati vrtničke okrog hiš. Ko so žene to izvedele, so prosile, če bi jim lahko pomagali. V nekaj mesecih so te okužene žene postale popolnoma drugačne. Začele so obdelovati zemljo, sadile zelenjavo, koruzo in drugo, kar uspeva na tistem področju. Spet so dobile voljo do življenja. Ob tem sem si postavil vprašanje, kaj bodo spremenile vse kampanje, vsa srečanja, vse okrogle mize v Evropi in Ameriki. Žene, ki sem jih srečal tam, ne bodo imele od tega nobene koristi. Majhna pomoč pa lahko veliko spremeni, majhna pomoč vrača voljo do življenja. In ponovno smo pri vprašanju, ali je dobrodelnost teorija ali praksa. Podobnih primerov je še veliko. Tudi ko govorimo o podhranjenosti, vemo, da so podatki grozljivi. Človek ob njih onemi. Toda to so le statistični podatki.

Leta 2002 sem obiskal s. Vido Gerkman v Burundiju na misijonu Rwisabi. Tam smo srečali deklico z imenom Shimirimana Ivet (Ana Maria), ki je bila takrat stara šest let. Sprejeta je bila v center za podhranjene otroke. Kaj se je pred tem dogajalo z njo? Nekdo (morda starši) jo je pustil ob cesti, jokala je in mimo nje so hodili ljudje, ki so bežali pred spopadi. Prišlo pa je tudi neko dekle, staro okrog trinajst let, ki je deklico vzelo v naročje. Kasneje so jo prinesli v dispanzer na misijon v Rwisabi. Ugotovili so, da je podhranjena. Po nekaj letih, ko sem misijon ponovno obiskal, sem vprašal, kaj se je nato zgodilo z njo. Deklica je preživela in sedaj redno hodi v šolo. Dekle, ki jo je sprejelo k sebi, se je kasneje poročilo in poleg svojih otrok še vedno skrbi tudi za podhranjeno deklico, najdeno ob cesti.

Tako morda lažje razumemo, da dobrodelnost ni in ne more biti teorija, dobrodelnost je človek, ki mu je treba pomagati. In zato ne potrebujemo veliko teorije. Na žalost razne mednarodne organizacije večkrat vsiljujejo tudi zapletene načine pomoči. Začenjajo razne projekte in strategije ter celo predpisujejo, kako naj pomagamo. Ob vsem pisanju se človek, ki potrebuje pomoč, velikokrat izgubi.

Morda sem nekoliko bolj poudaril pomoč v tujini, toda podobno moramo videti človeka tudi doma. Morda ljudje pri nas potrebujejo kaj drugega. Doma celo lažje vidimo, kaj človek res potrebuje – ne samo materialno (tudi to, a ne samo to), ampak kaj potrebuje, da se mu vrneta samozavest in samozaupanje. Vsi protesti, stavke in podobno ne rešujejo stiske človeka. Velikokrat mu dajejo lažno upanje. Upal bi si celo trditi, da bo dobrodelnost postala razpoznavni znak Cerkve 21. stoletja. Oznanjevanje, liturgija in skupnost nas morajo voditi k človeku, ne k samemu sebi, ne k dobremu počutju.

Vzgoja je ena najtežjih stvari, še posebej danes, ko se ljudje vrtimo okrog samih sebe. Ni nekakšnega recepta, ni nekih formul, kako vzgajati. Morda je edino, kar lahko naredimo, to, da otrokom odpiramo oči, jih spodbujamo, da ne samo vedo, ampak čutijo, kako se lahko marsikaj spremeni. Potrebno je spoznati in vedeti, da dobrega dela ne bo nihče naredil namesto nas. Tudi z majhnimi dejanji lahko rešimo veliko stvari.

7 Za konec: In aktivizem?

Vedno obstaja strah, da bo vse delovanje postalo nekakšen aktivizem. Kot da bi postavljali neko nasprotje med vero in aktivnim vključevanjem v reševanje stiske ljudi. Blažena Pauline Jaricot, začetnica družbe za širjenje vere, se je posvetila Jezusovemu Srcu. Bila je prepričana, da posvetitev pokaže Božjo ljubezen do človeštva. Tako je čutila in odkrila v kontemplaciji, ko je bila poklicana. Nato se je odločila, da bo postala aktivna kontemplativka. Zbirala je denar za misijone pri preprostih ljudeh, ubogih tovarniških delavcih in dekletih, služkinjah, ki jih je poznala. Danes to delo nadaljujejo mnogi drugi ubogi, ljudje preprostega srca, ki so kot »vdova, ki daje svoj dar« (Mr 12,42), kot je zapisal generalni tajnik družbe za širjenje

vere. Pred očmi moramo imeti dostojanstvo človeka. Vera ni askeza, vera ni poduhovljenost, vera ni obredje, vera je skrb za dostojanstvo človeka. Jezus nam je zgled, kaže nam smer v življenju. Na kratko bi lahko povzeli, kakor je tudi Jezus odgovoril enemu od pismoukov: *»Ljubi Gospoda, svojega Boga, iz vsega srca, iz vse duše, z vsem mišljenjem in z vso močjo. Druga pa je tale: Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe. Večja od teh dveh ni nobena druga zapoved«* (Mr 12,29–31).

Vse to lahko imenujemo aktivizem. Če je to aktivizem, potem sem prepričan, da se od kristjana takšen aktivizem pričakuje. Vse drugo (oznajejanje, liturgija, skupnost) naj bi bilo v službi in v podporo tej skrbi in zavzetosti za človeka. To je smer, v katero moramo iti. To je skrb za vsakega človeka, saj je v njem Božja podoba.

Ne vem, če bo to razmišljanje komu pomagalo v letu dobrodelnosti, ne vem, če bo komu pomagalo pri katehezi. Naj pa vsem nam velja spodbuda, ki jo je zapisal papež Benedikt XVI. v poslanici za misijonsko nedeljo leta 2008: *»Stvarstvo trpi in pričakuje resnično svobodo, pričakuje drugačen, boljši svet; pričakuje ›odrešenje‹. In globoko v sebi se zaveda, da ta novi svet, po katerem hrepeni, predpostavlja novega človeka; predpostavlja ›Božje otroke‹.«*

Medtem ko je v današnjem svetu na eni strani ogromno priložnosti za obetaven gospodarski in družbeni razvoj, je na drugi mnogo stvari, zaradi katerih smo zaskrbljeni za prihodnost človeštva. Marsikdaj vlada nasilje tako med posamezniki kot med ljudstvi. Milijoni trpijo zaradi revščine. Diskriminacija in včasih celo preganjanje zaradi rase, kulture in religije silita ljudi v beg iz domovine, v iskanje zatočišča in zaščite na tujem. K temu bi lahko dodali še marsikatero stisko. Vzgajajmo torej tako, da bomo znali graditi *»novi svet«*, kar lahko naredijo *»Božji otroci«*. Ni potrebna teorija, potrebne so oči in srce, obrnjeno k drugemu človeku.

Kazalo

dr. Franc Zorec UVODNIK	5
dr. Anton Štrukelj KATEHET KOT USMILJENI SAMARIJAN	9
mag. Mateja Kraševac MSF STOPI K MENI IN ZLIJ OLJA IN VINA NA MOJE RANE TER MI JIH OBVEŽI (PRIM. LK 10,34) – DA, PUSTIL TI BOM!	43
Heliodor Cvetko POZNAMO STISKE SODOBNEGA ČLOVEKA?	59
Bogdan Žorž POT DO ODPORNOSTI	85
Stane Kerin DOBRODELNOST – TEORIJA ALI PRAKSA?	107

PREDAVATELJI

ANTON ŠTRUKELJ, dr. teologije, redni profesor dogmatike na Teološki fakulteti v Ljubljani
anton.strukelj@guest.arnes.si

MATEJA KRAŠEVEC MSF, mag., specialistka zakonske in družinske terapije, voditeljica programov za mlade in družine, zaposlena kot zakonska in družinska terapevtka v Družinskem centru Sveta Gora
manjse.sestre@rkc.si

HELIODOR CVETKO, univ. dipl. psiholog, psihoterapevt in supervizor, direktor Svetovalnega centra za otroke, mladostnike in starše Maribor
heliodor.cvetko@guest.arnes.si

BOGDAN ŽORŽ, univ. dipl. psiholog, psihoterapevt in predavatelj
bogdan.zorz@siol.net

STANE KERIN, univ. dipl. teolog, narodni voditelj Misijonskega središča Slovenije, direktor Papeških misijonskih družb
stane.kerin@rkc.si

Dosedanje teme katehetskih simpozijev
1971 - Kateheza odraslih
1972 - Kateheza mladine
1973 - Kateheza predšolskih in šolskih otrok
1974 - Kateheza odrasčajočih
1975 - Zakonci - družinska kateheza
1976 - Človeško dozorevanje
1977 - Krščansko dozorevanje
1978 - Katehetska govorica
1979 - Krščanska skupnost in mala občestva
1980 - Krščanska družina - domača Cerkev
1981 - Kateheza odraslih
1982 - Sveto pismo v katehezi
1983 - Kateheza in bogoslužje
1984 - Uvajanje v zakrament sprave
1985 - Kateheza v službi krščanske poklicnosti
1986 - Evharistija in kateheza
1987 - Kateheza v slovenski sekularizirani družbi
1988 - Kateheza na Slovenskem danes in jutri
1989 - Duhovna razsežnost kateheze
1990 - Kateheza - vzgoja za nove odnose
1991 - Dom, šola in župnija za celostno vzgojo
1992 - Vzgoja za karitas
1993 - Nova evangelizacija - novo upanje za mlade
1994 - Mediji in nova evangelizacija
1995 - Mladostnik med družino, Cerkvijo in družbo
1996 - Krstna kateheza - temelj vere
1997 - Birmanska kateheza
1998 - Vzgoja za družinske vrednote
1999 - Katehet in duhovni poklici
2000 - Kateheza v službi sprave
2001 - Evharistija in Gospodov dan
2002 - Kateheza in prosti čas
2003 - Didaktika pri katehezi
2004 - Kateheza v spremenjenih razmerah
2005 - Kateheza - komunikacija vere
2006 - Evangelij oznanjati ali poučevati?
2007 - Od oznanila k poslanstvu
2008 - Kateheza oblikuje podobo Boga
2009 - Evangelij - srce kateheze
2010 - Dajte jim vi jesti (Mr 6,37)
2011 - Katehet v Samarijanovi suknji

ISBN 978-961-92803-1-7

9 789619 280317

41. KATEHETSKI SIMPOZIJ
ZBORNİK

KATEHET V SAMARIJANOVİ SUKNJI

LJUBLJANA 2011